

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE
**NEÚČINNOST PRÁVNÍCH JEDNÁNÍ
PODLE INSOLVENČNÍHO ZÁKONA**

Michal Vrba

Plzeň 2020

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE
(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Michal VRBA**
Osobní číslo: **R15M0348P**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Téma práce: **Neúčinnost právních jednání podle insolvenčního zákona**
Zadávací katedra: **Katedra občanského práva**

Zásady pro vypracování

1. Úvod
2. Neúčinnost v obecné úpravě soukromého práva
3. Neúčinnost právních úkonů v insolvenčním zákoně
4. Odpůrčí žaloba
5. Neúčinnost právních úkonů bez přiměřeného protiplnění
6. Neúčinnost zvýhodňujících právních úkonů
7. Neúčinnost úmyslně zkracujících právních úkonů
8. Neúčinnost právních úkonů ze zákona
9. Závěr

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:
viz příloha

Vedoucí diplomové práce: **JUDr. Miroslav Kalný, Ph.D.**
Katedra občanského práva

Datum zadání diplomové práce: **30. ledna 2019**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2020**

Doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.
děkan

Doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.
pověřená osoba

V Plzni dne 1. července 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně a použil pouze uvedeníh pramenů a literatury.

V Plzni, 15. 4. 2020

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval paní Mgr. Kláře Sirkové, za cenné rady a trpělivost při psaní této práce. Zároveň bych chtěl poděkovat panu JUDr. Miroslavu Kalnému, Ph.D. za odborné vedení a pomoc při zpracování této práce.

Obsah

1. Úvod.....	8
2. Neúčinnost v obecné úpravě soukromého práva.....	10
2.1. Porovnání úprav ObčZ a InsZ.....	13
3. Neúčinnost právního jednání v insolvenčním zákoně.....	16
3.1. Vztah neplatnosti a neúčinnosti právního jednání.....	19
4. Odpůrčí žaloba.....	22
4.1. Povaha odpůrčí žaloby.....	24
4.2. Aktivní legitimace.....	26
4.2.1. Věřitelský výbor.....	27
4.1. Lhůta.....	29
4.2. Pasivní legitimace.....	30
4.3. Rozhodnutí o odpůrčí žalobě a jeho důsledky.....	35
4.1. Sřet mimoinsolvenčního a insolvenčního odpůrčího práva.....	39
5. Neúčinnost právních jednání bez přiměřeného protiplnění.....	43
5.1. Znaky právního jednání.....	45
5.1.1. Obecné charakteristiky neúčinného právního jednání.....	45
5.1.2. Bezúplatnost, kvalifikovaná nepřiměřenost protiplnění.....	45
5.1.3. Právní jednání v určitém období.....	49
5.1.4. Právní jednání v úpadku dlužníka, nebo vedoucí k úpadku.....	50
5.1.5. Negativní vymezení.....	52
5.1.5.1. Plnění uložené právním předpisem.....	52
5.1.5.2. Příležitostný dar v přiměřené výši.....	52
5.1.5.3. Vyhovění ohledům slušnosti.....	53
5.1.5.4. Právní jednání s přiměřeným prospěchem.....	54
6. Neúčinnost zvýhodňujících právních jednání.....	56
6.1. Zvýhodňující právní jednání.....	58
6.2. Obecný rys odporovatelného právního jednání.....	58
6.3. Test zvýhodnění věřitele.....	60
6.4. Právní jednání v úpadku nebo k němu vedoucí.....	62
6.5. Právní jednání v určitém období.....	63
6.6. Příklady zvýhodnění.....	64
6.6.1. Sporné situace.....	67

6.7.	Negativní vymezení	68
6.7.1.	Zřízení zajištění s protihodnotou	68
6.7.2.	Obvyklé obchodní podmínky	70
6.7.3.	Právní jednání po dobu moratoria nebo zahájení insolvenčního řízení	71
7.	Neúčinnost úmyslně zkracujících právních jednání	72
7.1.	Rozdíly skutkových podstat.....	72
7.2.	Znaky zkracujícího právního jednání	73
7.2.1.	Zkrácení věřitele.....	73
7.2.2.	Úmysl	74
7.2.3.	Znalost úmyslu zkrátit věřitele	74
7.2.4.	Právní jednání v určitém období	74
7.3.	Časové hledisko	75
7.4.	Procesní břemeno.....	76
8.	Neúčinnost právních jednání na základě zákona.....	78
8.1.	Neúčinnost právního jednání po zahájení insolvenčního řízení	79
8.1.1.	Materiální nakládání s majetkem	81
8.1.2.	Plnění peněžitých dluhů	81
8.1.3.	Výjimky	82
8.1.4.	Následky porušení omezení	85
8.1.5.	Rozdíly oproti skutkovým podstatám.....	86
8.2.	Neúčinnost ze zákona.....	87
9.	Závěr.....	90

Zkratky

ObčZ	zákon číslo 89/2012 Sb., Občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů
ObčZ 1964	zákon číslo 40/1964 Sb., Občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů
InsZ	zákon číslo 182/2006 Sb., o úpadku a způsobu jeho řešení (insolvenční zákon) ve znění pozdějších předpisů
o. s. ř.	zákon číslo 99/1963 Sb., Občanský soudní řád ve znění pozdějších předpisů
Revizní novela	zákon číslo 294/2013Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění pozdějších předpisů
LZPS	Usnesení České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky.

1. Úvod

Od nabytí účinnosti zák. č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon) dne 1. 1. 2008 průběžně vyvstávají témata jak na poli politickém, ale i mezi laickou a odbornou veřejností, témata spojená s insolvenčním právem, potažmo s insolvenčním řízením. Hlavním důvodem je neustálé hledání vyváženosti mezi postavením dlužníků a věřitelů v insolvenčním řízení. Proto je tato zpracovaná tematika jak pro veřejnost odbornou, tak pro veřejnost laickou poměrně přitažlivá.

InsZ jakožto zákon zvláštní je zejména hmotněprávní a procesněprávní úpravou insolvenčního řízení. Insolvenčním řízením rozumíme: „Soudní řízení, jehož předmětem je dlužníkův úpadek nebo hrozící úpadek a způsob jeho řešení“.¹ Insolvenční řízení se řídí několika zásadami, přičemž některé z nich jsou výslovně stanoveny v ust. § 5 InsZ. Základním organizačním principem insolvenčního řízení je maximalizace uspokojení věřitelů, řešení dlužníkovy úpadku tak má vést k maximálnímu možnému uspokojení dlužníkových věřitelů. K dosažení co nejspravedlivějšího uspokojení věřitelů je insolvenční řízení ovládáno na principu zásadně poměrného uspokojení dlužníkových věřitelů (zásada *pari passu*), který se uplatňuje mezi věřiteli na základě sestavení pořadí jejich pohledávek.² Řádný průběh insolvenčního řízení je pak častokrát nabeurčován právním jednáním dlužníků a jiných osob, jež ve svém důsledku tyto zásady obcházejí či porušují. K obraně proti takovému nežádoucímu právnímu jednání slouží institut neúčinnosti právního jednání, díky němuž se chrání zachování majetkové podstaty dlužníka a tím pádem i naplnění výše uvedených zásad.

Tato práce se zabývá neúčinností právního jednání v insolvenčním zákoně a její odporovatelností, kdy jejím cílem je zejména zmapovat právní úpravu neúčinných právních jednání v insolvenčním řízení s přihlédnutím též k úpravě obecné, v rámci občanského práva hmotného, respektive občanského zákoníku. Kapitola první je tak zaměřena na obecnou úpravu neúčinných právních jednání

¹ Ust. § 2 odst. 1 InsZ.

² RICHTER, Tomáš. *Insolvenční právo*. 2., doplněné a upravené vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2017. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-444-7, s. 217.

v občanském zákoníku, společně s některými rozdíly oproti úpravě v InsZ. Na odlišnosti obou úprav je upozorňováno v průběhu celé práce.

Speciální úpravě neúčinného právního jednání (respektive neúčinných právních úkonů) obsažená v InsZ se věnuje druhá kapitola. Kapitola je zaměřena zejména na obecné vymezení neúčinného právního jednání upravené v ust. § 235 InsZ.

Třetí kapitola se zabývá institutem odpůrcí žaloby jakožto procesního prostředku insolvenčního správce pro dosažení prohlášení neúčinnosti právního jednání. Při zpracovávání této problematiky je vzhledem k charakteru InsZ jakožto *lex specialis* nezbytné přihlídnout i k úpravě *lex generalis* v podobě o. s. ř.

Stěžejní informace pro danou problematiku jsou obsažené v páté až osmé kapitole. Ty jsou věnované výlučně skutkovým podstatám neúčinného právního jednání upravených v ust. § 240 až § 242 InsZ a taktéž neúčinnosti právních jednání ze zákona. Autor do kapitoly osmé zařadil taktéž neúčinné právní jednání po zahájení insolvenčního řízení dle ust. § 111 InsZ, přestože si je vědom, že toto zařazení není vhodné. Autor tak ale učinil proto, že do doby před Revizní novelou byl tento případ neúčinnosti posuzován jako neúčinnost ze zákona a vzhledem k povaze práce mu toto zařazení přišlo logické.

Vzhledem k poměrně častým změnám na poli insolvenčního práva a z nich pramenících diskuzí na poli odborné veřejnosti je cílem dané práce přinést i některé pohledy a možná řešení zastávaná odbornou veřejností, a to zejména prostřednictvím odborných článků či literatury. V práci je taktéž poskytován pohled judikatury, jež častokrát nepopisuje neúčinnost právních jednání pouze způsobem normativním, ale také prostřednictvím praktických případů. Tím vnáší do problematiky svůj, občas odlišný pohled. Soudní judikatura, stejně jako kritický náhled odborné veřejnosti, je stěžejní taktéž z důvodu, že reflektuje a komentuje sporné situace a jejich východiska, která vzhledem ke stálé nedokonalosti insolvenčního práva na základě úpravy InsZ vznikají.

2. Neúčinnost v obecné úpravě soukromého práva

Neúčinnost je spolu s neplatností a zdánlivostí jeden z možných následků, jimž je postihováno vadné právní jednání. V ObčZ je upraven institut relativní neúčinnosti, kterým se rozšířil institut odporovatelnosti. Ten byl obsažen v ObčZ 1964³. V souvislosti s nabytím účinnosti ObčZ došlo ke změně terminologické, kdy pojem *relativní neúčinnost* nahradil do té doby užívaný pojem *odporovatelnost* (ust. § 42a zák. č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník).⁴ Hlavním důvodem vedoucí k terminologické změně byl dán tím, že pojem odporovatelnost je pojmem práva procesního, kdežto pojem relativní neúčinnost je pojmem práva hmotného.⁵ Novou úpravou ObčZ došlo k prohloubení a propracování do té doby platné úpravy, která byla na rozdíl od zák. č. 141/1950 Sb., Občanský zákoník a zákona č. 64/1931 Sb., Odpůrčí řád, úpravou poněkud redukovanější.

Samotná úprava relativní neúčinnosti se nachází v ust. § 589 až § 599 ObčZ. Dle ust. § 589 odst. 1 ObčZ mohou být relativně neúčinná taková právní jednání dlužníka, jež zkracují uspokojení vykonatelné pohledávky věřitele. Kromě právní úpravy relativní neúčinnosti ve smyslu ust. § 589 a násl. ObčZ, které se musí daný věřitel domáhat u příslušného soudu, je možné založit neúčinnost některých právních jednání přímo ze zákona. Jako příklad lze uvést neúčinnost ustanovení obchodních podmínek, jež druhá strana nemohla rozumně očekávat za předpokladu, že je tato strana nepřijala výslovně.⁶

Účelem institutu je umožnit chráněné osobě, v tomto případě věřiteli, aby za přesně vymezených podmínek mohl napravit vzniklou újmu a dosáhnout uplatnění své pohledávky na majetku, který dlužník k tíži věřitele zkrátil tím, že zmenšil svůj majetek. V souladu s úpravou právního jednání může dlužník zmenšit svůj majetek konáním či opomenutím příležitosti svůj majetek zvětšit. Právní jednání vedoucí ke změně majetkové situace dlužníka je vedeno tak, že z něj má vždy prospěch třetí osoba. Právní jednání je ze strany dlužníka obecně

³ Ust. § 42a ObčZ 1964.

⁴ ŘEHÁČEK, Oldřich; VRBA, Milan. Relativní neúčinnost právních jednání dle nového občanského zákoníku. *Právní rozhledy*. 2013, 2013(21), s. 747.

⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

⁶ Ust. § 1753 ObčZ.

konáno v úmyslu věřitele zkrátit tím, že mu ztíží nebo zmaří možnost uspokojit svou pohledávku a tím negativně ovlivní majetkové zájmy věřitele.⁷

Nástrojem na ochranu práv v rukou věřitele je odpůrčí žaloba⁸, na jejímž základě může soud vydat konstitutivní rozhodnutí, které působí pouze vůči věřiteli.⁹ Aktivně legitimován k podání odpůrčí žaloby je věřitel, který má za dlužníkem vykonatelnou pohledávku, jenž je právním jednáním dlužníka zkracována. Pasivně legitimován není dlužník, nýbrž třetí osoba, vůči níž jednání směřovalo nebo z něj měla prospěch, její dědic, právní nástupce právnické osoby, pokud při přeměně nabyt její jmění.

Relativní neurčitost právního jednání tak nenastává automaticky ze zákona či právního jednání subjektu, nýbrž pouze rozhodnutím soudu.¹⁰ Účelem odpůrčí žaloby je, aby bylo co nejrychleji dosaženo dovolání relativní neúčinnosti. Cílem je pak získání vykonatelného exekučního titulu, jímž se případně nedobrovolného plnění může věřitel domáhat uspokojení své pohledávky na osobě, která měla z neúčinného právního jednání prospěch.¹¹

Druhým nástrojem na ochranu práv věřitele je výhrada upravená v ust. § 593 ObčZ. Výhradu lze uplatnit do doby, než se jeho pohledávka stane vykonatelnou. Tento nástroj nahradil koncept přerušení řízení o odpůrčí žalobě do skončení o věřitelově pohledávce. Věřitel jednostranným adresným projevem vůle informuje prostřednictvím notáře, exekutora nebo soudu, adresáta o možném budoucím dovolání se neúčinnosti právního jednání. Jedná se o preventivní nástroj ve formě varování, jenž předchází odpůrčí žalobě. Významným následkem výhrady je, že jejím doručením exekutorovi, notáři či soudu dochází k přerušení

⁷ Úmysl zkrátit věřitele nemusí být dán vždy. Někdy postačí, pokud nastane objektivní skutečnost jeho zkrácení viz. ust. § 590 odst. 2 ObčZ.

⁸ Ust. § 589 odst. 2 ObčZ.

⁹ Názory na povahu rozhodnutí o odpůrčí žalobě se různí. Někteří autoři mají za to, že se jedná o rozhodnutí deklaratorní, LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, [2014], ISBN 978-80-7400-529-9. s. 2139-2140; obdobně ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Právní jednání podle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.: komentář, srovnání se zahraničím a vybraná platná judikatura*. 2. vyd. Praha: Linde Praha, 2013. ISBN 978-80-7201-918-2. s. 164. S ohledem na jasnou dikci zákona se však autor přiklání k závěru, že se rozhodnutí o odpůrčí žalobě má konstitutivní charakter.

¹⁰ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I*. Praha: Wolters Kluwer ČR. 2014, a. s., ISBN 978-80-7478-370-8. s. 1506 – 1507.

¹¹ MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek III. § 419-654*. Praha Leges, [2014]. ISBN 978-80-7502-003-1. s. 827-828.

lhůty pro podání odpůrčí žaloby, a to do doby, než se pohledávka stane vykonatelnou.¹²

Vzhledem k ochraně práv nabytých třetími osobami je odpůrčí právo omezeno taxativně stanovenými skutkovými podstatami uvedené v ust. § 590 až § 592 ObčZ.

Zákonodárce v ust. § 590 ObčZ vyjmenovává právní jednání, jimiž lze odporovat bez ohledu na to, zda jsou úplatná nebo bezúplatná. ObčZ rozděluje vyjmenovaná právní jednání na tři skupiny podle kritéria časového uplatnění odpůrčí žaloby. První skupinu tvoří právní jednání, jež bylo uskutečněno v posledních pěti letech před podáním odpůrčí žaloby. Takové zkracující právní jednání musí dlužník učinit s úmyslem zkrátit věřitele a tento úmysl musí být osobě, která má z daného právního jednání prospěch, znám. Pro úspěch v odpůrčí žalobě věřitele tak musí být naplněny obě tyto podmínky a zároveň musí být odpůrčí žaloba uplatněna v prekluzivní lhůtě pěti let od tohoto jednání.

Druhou skupinu tvoří právní jednání, jimiž byl věřitel v posledních dvou letech zkrácen: 1. Právním jednáním dlužníka, při kterém musel být úmysl zkrátit věřitele druhé straně znám; 2. na základě právního jednání mezi dlužníkem a osobou blízkou nebo jiné jednání, z něž osoba dlužníkovi blízká získala prospěch, pokud jí úmysl zkrátit věřitele znám nebyl ani jí být znám nemusel.

Třetí skupinou je právní jednání v podobě kupní smlouvy nebo smlouvy směnné, kterými byl věřitel v posledním roce zkrácen. Zároveň je ObčZ kladena podmínka, že v takovém právní jednání musela osoba, v jejíž prospěch bylo učiněno, rozpoznat mrhání majetku, kterým je věřitel dlužníka zkracován.

Druhou skutkovou podstatou je tzv. bezúplatné právní jednání upravené v ust. § 591 ObčZ. Bezúplatným jednáním se rozumí právní jednání dlužníka, s nímž byla spojena určitá oběť, avšak ta nebyla vyvážena adekvátní náhradou. Tím je způsobena ztráta práva nebo změna situace, ale i vznik zavazujícího právního jednání. Pojem bezúplatné právní jednání by se tak dal zaměnit s darováním, oproti němu je však pojmem širším.¹³ Při bezúplatném jednání pak není po dlužníkovi

¹² ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer ČR. 2014, a. s., ISBN 978-80-7478-370-8. s. 1506 – 1507.

¹³ LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, [2014], ISBN 978-80-7400-529-9. s. 2144.

vyžadována subjektivní stránka dlužníkového jednání. ObčZ z tohoto uvádí výjimky z bezúplatných právních jednání, kterým nelze odporovat. Výjimkami jsou: 1. Plnění povinnosti uložené zákonem; 2. obvyklé příležitostné dary; 3. věnování učiněná v přiměřené výši na prospěšný účel; 4. plnění, kterým bylo vyhověno mravnímu závazku nebo ohledům slušnosti.

Poslední ze skutkových podstat neúčinného právního jednání je obsažena v ust. § 592 ObčZ. Dle této skutkové podstaty lze odporovat opomenutí dlužníka, kterým dlužník: 1. Pozbyl majetková práva; 2. způsobil osobě vůči sobě vznik, zachování nebo zajištění jejího majetkového práva, které by jí jinak nevzniklo; 3. odmítl dědictví, ledaže bylo předloženo. Jedná se o opomenutí, která vyvolávají následky pro věřitele stejné jako následky z jednání. Většinou jde o situace, kdy dlužník měl jednat, kvůli zachování svých práv a on tak neučinil. Současná úprava ObčZ zahrnuje pod neúčinná právní jednání nejen hmotněprávní opomenutí, ale i procesní opomenutí. Tento nový směr je však pouze teoretický a bude záležet, jak se s tím vypořádá judikatura.¹⁴

2.1. Porovnání úprav ObčZ a InsZ

Je třeba mít na paměti, že vztah mezi úpravou relativně neúčinného právního jednání v ust. § 589 a násl. ObčZ a neúčinností v InsZ je vztahem obecným a vůči zvláštní úpravě. V případě kolize těchto dvou zákonů je nutné se řídit derogační klauzulí *lex specialis derogat generali* a v aplikaci dát přednost InsZ.¹⁵ Právní úprava obsažená v InsZ je však úpravou komplexní, a tak je užití ObčZ v zásadě vyloučeno.¹⁶ Úprava obsažená v ObčZ se použije pouze podpůrně.

Přestože institut neúčinného právního jednání dle InsZ vychází ze soukromoprávní úpravy ObčZ a obě úpravy skýtají mnoho stejného či obdobného, je možné při porovnání obou těchto úprav narazit na některé rozdílnosti.

Společným prvkem pro obě úpravy je převažující vznik neúčinnosti právního jednání na základě rozhodnutí soudu o odpůrcí žalobě, přestože obě úpravy znají taktéž institut neúčinnosti právního jednání založený ze zákona.¹⁷

¹⁴ LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, [2014], ISBN 978-80-7400-529-9. s. 2145.

¹⁵ HÁSOVÁ, Jiřina. *Insolvenční zákon: komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-691-3. s. 881-882.

¹⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 17/2013, ze dne 30. 9. 2015.

¹⁷ Srov. ust. § 589 odst. 2 ObčZ; ust. § 235 odst. 2 InsZ; ust. § 246 odst. 2 InsZ; ust. § 1753 ObčZ.

Poněkud rozdílná je pak úprava odpůrcí žaloby jakožto nástroje k vyslovení neúčinnosti právního jednání. Oproti úpravě ObčZ, v níž je aktivně legitimován věřitel k podání odpůrcí žaloby, a to z titulu vykonatelné pohledávky vůči dlužníkovi, v úpravě InsZ aktivní legitimace náleží insolvenčnímu správci. Na straně pasivní legitimace je však úprava obdobná. Pasivně legitimovány budou osoby, vůči nimž bylo právní jednání učiněno, nebo ty, které měli z právního jednání prospěch. Shodně pak lze podat žalobu vůči právnímu nástupci, avšak požadavky, které musí být splněny, aby se vůči právním nástupcům mohla odpůrcí žaloba podat, jsou již v obou úpravách rozdílné. Rozdílem je také výše prekluzivní lhůty k podání odpůrcí žaloby. Ta je pro odpůrcí žalobu v insolvenčním řízení stanovena ve výši jednoho roku od chvíle, kdy nastaly účinky rozhodnutí o úpadku.¹⁸ Oproti ObčZ je lhůta stejná pro všechny skutkové podstaty. Prekluzivní lhůta k podání odpůrcí žaloby dle ObčZ je pak závislá na skutkové podstatě, kterou odporované právní jednání naplnilo. Podle obou právních úprav má rozhodnutí o odpůrcí žalobě povahu konstitutivní.¹⁹ Rozdílnost je ovšem v subjektech, vůči nimž rozhodnutí soudu o odpůrcí žalobě bude účinné. V případě relativní neúčinnosti dle ObčZ takovým subjektem bude věřitel vykonatelné pohledávky, jehož uspokojení bylo zkráceno neúčinným právním jednáním dlužníka. V insolvenčním řízení jsou těmito subjekty dlužníkovi věřitelé, jejichž pohledávky by měly být uspokojovány z majetkové podstaty dlužníka.

Co se týče vymezení skutkových podstat, jsou si obě právní úpravy poněkud podobné, někdy i totožné.²⁰ I vzhledem k rozsáhlejší právní úpravě skutkových podstat v InsZ jsou skutkové podstaty podrobnější a úžeji vymezené než skutkové podstaty v ObčZ.

Změna, která je zřejmá již při prvním setkání s oběma úpravami, nastala s účinností ObčZ. Přišla změna v pojmosloví, kdy nová právní úprava opouští pojem „právní úkon“, který byl do českého právního systému zaveden občanským zákoníkem č. 141/1950 Sb. a nahrazuje ho pojmem „právní jednání“. ObčZ se tak vrací k tradičnímu českému pojmosloví, které je i z pohledu jazykové stránky

¹⁸ Ust. § 239 odst. 3 InsZ.

¹⁹ Mezi odbornou veřejností však není vždy v této otázce konsenzus.

²⁰ Srov. ust. § 242 InsZ a ust. § 590 odst. 1 ObčZ; Obě právní úpravy stanovují jako neúčinné takové právní jednání, které dlužník učinil bezúplatně.

příhodnější.²¹ Na tuto změnu pojmosloví však i přes zásadní změny zavedené Revizní novelou zákonodárce v případě InsZ nikterak nereaguje a InsZ nenovelizuje. V současném znění InsZ se tak stále používá pojem „právní úkon“. S ohledem na ust. § 3029 ObčZ je v této diplomové práci použita terminologie nově zavedená ObčZ.²²

Vzhledem k úmyslu autora diplomové práce pouze nastínit možné rozdíly je na odlišné pohledy obou právních úprav průběžně upozorňováno během celé diplomové práce.

²¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

²²HÁSOVÁ, Jiřina. *Insolvenční zákon: komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-691-3. s. 881 - 882.

3. Neúčinnost právního jednání v insolvenčním zákoně

Nepříznivým důsledkům právního jednání dlužníka lze v souladu s úpravou InsZ vzdorovat pomocí institutu neúčinnosti právního jednání. Neúčinné právní jednání je třeba odlišovat od právního jednání neplatného nebo zdánlivého. Výsledkem úspěšné odporovatelnosti právnímu jednání je, že takové právní jednání zůstává platné, avšak je vůči majetkové podstatě dlužníka neúčinné neboli nemá zamýšlené právní následky.

InsZ rozeznává dva druhy neúčinnosti právního jednání, a to na základě jejich vzniku. Právní jednání může být tedy neúčinné *ex lege*, či na základě rozhodnutí insolvenčního soudu. Pokud InsZ nestanoví jinak, neúčinnost právního jednání je zakládána rozhodnutím insolvenčního soudu. V současném znění InsZ je neúčinnost právního jednání *ex lege* pouze ta, jež je upravena v ust. § 246 odst. 2 InsZ.

Neúčinnost právního jednání upravuje InsZ zejména v části I., hlavy VII, dílu 2 InsZ, a to konkrétně v ust. § 235 až § 243 InsZ. V úvodních ustanoveních se nachází definice neúčinných právních jednání dle InsZ a dále úprava odpůří žaloby. V ust. § 240 až § 242 InsZ jsou pak upraveny skutkové okolnosti neúčinných právních jednání. Nejedná se však o výlučnou úpravu neúčinného právního jednání. Další úprava je obsažena v ust. § 111 InsZ, zabývající se neúčinností právního jednání po zahájení insolventního řízení, nebo v ust. § 246 odst. 2 InsZ, upravující neúčinnost právního jednání *ex lege*.

Účel odporovatelnosti v insolvenčním řízení je dán situací, kdy dlužníci směřují k úpadku. Z toho pak plyne čím dál větší ztráta motivace dlužníka, aby použil majetek k uspokojení věřitelů. Dlužník tak činí transakce, jimiž je jeho majetek snižován, což je vzhledem k budoucímu uspokojování věřitelů stav nežádoucí. Současně dochází k situacím, kdy si věřitelé uvědomí blížící se dlužníkům úpadek a v rámci svého individuálního zájmu se budou pokoušet dosáhnout co nejvyššího uspokojení své pohledávky. Takové právní jednání věřitelů, vzhledem k zásadě *pari passu*, která je pro insolvenční řízení stěžejní, není taktéž žádoucí. Insolvenční právo tak k napravení těchto nežádoucích situací užívá institutu neúčinnosti právního jednání, kterým lze transakce zvrátit. Smyslem institutu neúčinnosti právního jednání je poskytnutí ochrany věřitelům před právním

jednáním dlužníka, jež má za následek zmenšení dlužníkovy majetku, a tudíž ztížení či zmaření uspokojení jejich pohledávek.²³

Definice neúčinného právního jednání dle InsZ je obsažena hned v prvním odstavci ust. § 235 InsZ. Jako kritérium k definici právního neúčinného právního jednání zákon používá následky, jež dlužník takovým jednáním vyvolá. Za neúčinné právní jednání tedy považuje jednání, kterým: a) Zkracuje možnost věřitelů; b) zvýhodňuje některé věřitele na úkor jiných; c) naplněním obojího. Oba hlavní rysy neúčinného právního jednání jsou InsZ vykresleny velmi neurčitě, čímž je určena relativně neurčitá hypotéza neúčinného právního jednání. To má za následek přenechání k posouzení insolvenčního soudu, aby sám v jednotlivých případech určil hypotézu právní normy.

Rys zkrácení možnosti uspokojení věřitelů je naplňován u právních jednání, u nichž bude subjektivní stránka dlužníka irelevantní. Půjde o právní jednání, která vedou k zmaření či ztížení možnosti uspokojení věřitelů jinak než zvýhodněním jiného věřitele. Tento rys budou naplňovat právní jednání, v jejichž následku se změní majetek dlužníka bez přiměřeného protiplnění, nebo taktéž taková právní jednání, která i přes odpovídající protiplnění budou snižovat funkčnost či hodnotu majetku. Zároveň musí být splněno, že mezi právním jednáním dlužníka a zkrácení věřitelů je příčinná souvislost.²⁴

Druhý z rysů bude představovat *ex post* nerovné zacházení s věřitelem, který má obdobné hmotněprávní postavení. Za zvýhodňující právní jednání bude považováno takové, díky němuž se dostane jednomu z věřitelů na úkor jiného vyššího uspokojení, než by se mu dostalo v insolvenčním řízení. Není důležité, zda zvýhodňujícím právním jednáním bude zvýhodněn jeden nebo více věřitelů na úkor jediného věřitele. Takovým jednáním bude porušována zásada *pari passu*.²⁵

Pro vyloučení případných pochybností zákonodárce v definici neúčinného právního jednání uvedl, že právní jednání může být učiněno jak ve formě jednání, tak ve formě opomenutí.²⁶ Jak je uvedeno výše, účelem institutu odporovatelnosti

²³ RICHTER, T. *Insolvenční právo*. 2. Vydání. Praha: Wolters Kulwer ČR, a.s., 2017, s. 390 – 391; HÁSOVÁ, Jiřina. *Insolvenční zákon: komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-691-3. s. 882.

²⁴ SPRINZ, Petr. *Insolvenční zákon: komentář*. Praha: C.H. Beck, [2019]. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-753-8. s. 638.

²⁵ Podrobněji rozebráno v kapitole 6.2. diplomové práce.

²⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 ICdo 6/2012, ze dne 31. 3. 2014.

v insolvenčním řízení, je ochrana majetku dlužníka, sloužící k poskytnutí ochrany před zkrácením věřitelů. Z tohoto vyplývá, že neúčinnost právních jednání je vztahována pouze k takovému majetku, jenž spadá do majetkové podstaty dlužníka, a tudíž může sloužit k uspokojení pohledávek věřitelů.

Otázkou je, zda za odporovatelné právní jednání lze považovat ta právní jednání, která splňují obecnou definici ust. § 235 odst. 1 InsZ, či musí zároveň splňovat i jednu z taxativně vymezených skutkových podstat ust. § 240 až § 242 InsZ.²⁷ Jak v judikatuře²⁸, tak v literatuře lze nalézt obě varianty. Vzhledem k absenci některých obecných předpokladů odporovatelnosti, jako např. vymezení odporovatelných právních jednání časovým úsekem, je možné usuzovat, že odporované může být pouze takové právní jednání, které naplňuje nejen obecnou definici v ust. § 235 InsZ, ale zároveň i jednu z kvalifikovaných skutkových podstat v ust. § 240 až § 242 InsZ. Obecná charakteristika odporovatelných právních jednání tak bude sloužit jako předpoklad neúčinnosti vzhledem ke kvalifikovaným skutkovým podstatám ust. § 240 až § 242 InsZ. Jejich prostřednictvím je oběma hlavním rysům neúčinného právního jednání dán obsah. Opačně bude obecná charakteristika odporovatelných právních jednání sloužit jako korekce použití kvalifikovaných skutkových podstat na jednotlivé nevhodné případy.²⁹ Aktuální judikatura se k danému názoru též přiklání, když dle Nejvyššího soudu dle ust. § 235 až § 243 InsZ lze odporovat jen těm neúčinným právním jednáním dlužníků, která jsou taxativně vyjmenována v ust. § 240 až § 242 InsZ.³⁰

Z doslovného výkladu obecné definice neúčinnosti právního jednání dle InsZ vyplývá, že neúčinnosti se lze dovolat pouze u právních jednání dlužníka, nikoliv však u právních jednání třetích osob.³¹ Doslovný výklad se však může zdát poněkud nešťastný, vzhledem k tomu, že zkrácení možnosti věřitelů nebo ke zvýhodnění některého věřitele na úkor jiného může docházet i právním jednáním třetích osob. Může tak vzniknout situace, kdy třetí osoba právně jednala na popud

²⁷ Ve vztahu k odporovatelným právním jednáním dle ust. § 111 InsZ viz kapitola 8. 1. Diplomové práce.

²⁸ Rozsudek Vrchního soudu v Praze, sp. zn. 15 Cmo 72/2010 ze dne 4. 10. 2014, či naopak rozsudek Vrchního soudu v Praze sp. zn. 29 Cdo 363/2015 ze dne 4. 9. 2014.

²⁹ Bude se jednat např. o právní jednání, z něhož budou mít dlužníkovi věřitelé přínos.

³⁰ Za předpokladu, že se vynechají právní jednání, které dlužník učinil poté, co nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, které jsou v rozporu s ust. § 111 a § 246 odst. 2 InsZ.; Viz Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 677/2011, ze dne 27. 4. 2014, nebo obdobně rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 ICdo 48/2013, ze dne 27. 4. 2014.

³¹ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 677/2011, ze dne 27. 2. 2014.

dlužníka či případně o tomto jejím jednání dlužník věděl. Tento úzký pohled je pak dle názoru autora poměrně omezující a díky němu může docházet k neopodstatněnému zmenšování majetkové podstaty dlužníka. Z jeho pohledu by bylo logičtější tuto definici vykládat extenzivněji a uplatňovat neúčinnost právních jednání u všech úkonů, které ve svém důsledku zkrátily majetek dlužníka náležící do jeho majetkové podstaty.³² Pokud k právnímu jednání dlužníka přistoupí právní jednání jiné osoby, respektive jiného subjektu (např. soudu), nebude se jednat o překážku případnému vyhovění odpůřčí žalobě.

Nezodpovězenou a judikaturou dosud neukotvenou se jeví otázka, zda může být jako neúčinné právní jednání bráno i takové, jímž je učiněna přeměna obchodní korporace. InsZ i jiná právní úprava k této možnosti mlčí. Že by proti rozhodnutí valné hromady o přeměně obchodní korporace mohl být úspěšně uplatněn odpůřčí nárok, neodpovídá existence jiných nástrojů sloužících k ochraně věřitelů a též ochrana právní jistoty třetích osob.³³

3.1. Vztah neplatnosti a neúčinnosti právního jednání

Otázky týkající se neplatnosti právního jednání nejsou v InsZ podrobně rozvedeny. InsZ však věnuje určitou pozornost principu *vis attractiva concursus*. Důvod lze nalézt zejména v tom, aby se otázky majetku dlužníka v insolvenčním řízení v co možná největším rozsahu koncentrovaly do řízení u insolvenčního soudu a nedocházelo tak k posuzování takových otázek mimo oblast insolvenčního práva. Zákonodárce pomocí ust. § 231 odst. 1 InsZ tak dosahuje toho, že jsou spory o majetek a závazky dlužníka, které mají co dočinění s insolvenčním řízením, koncentrovány u insolvenčních soudů.³⁴

Neplatnost a neúčinnost právních jednání jsou dva naprosto rozdílné instituty, byť v rámci úpravy insolvenčního práva nemají zas tak moc odlišné důsledky, když přijaté plnění musí být vždy vydáno do majetkové podstaty dlužníka. Neplatnost právního jednání působí absolutně, přičemž oproti tomu je neúčinnost právních jednání relativní. Rozhodnutí insolvenčního soudu o odpůřčí žalobě v rámci insolvenčního řízení je závazné pouze pro procesní subjekty insolvenčního řízení. Z toho plyne, že právní jednání je neúčinné pouze vůči konkrétním osobám,

³² HÁSOVÁ, Jiřina. *Insolvenční zákon: komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-691-3. s. 883.

³³ Viz ust. § 35 zák. č. 128/2008 Sb., zákon o přeměnách obchodních společností a družstev.

³⁴ RICHTER, Tomáš. *Insolvenční právo*. 2., doplněné a upravené vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2017. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-444-7, s. 409.

příčemž současně zůstává vůči třetím osobám účinné. Neúčinnost právního jednání tak bez ohledu na to, zda vznikla na základě zákona či na základě odpůrčí žaloby, nemá žádný vliv na platnost takového právního jednání. Tento fakt se projevuje i v možnosti domáhat se po skončení insolvenčního řízení vydaného dlužníkovou plnění do majetkové podstaty dle ust. § 237 odst. 3 InsZ. Vztah neplatnosti a neúčinnosti právního jednání může mít i procesněprávní dopady.³⁵

Byť má vzájemný vztah mezi neplatností a neúčinností právního jednání své opodstatnění, nevylučuje tento vztah i možné komplikace, a to konkrétně pro dlužníkovu věřitele. Příkladem může být dlužníkovu úhradu dluhu věřiteli, která bude učiněna neúčinným právním jednáním a v jejímž důsledku zanikne věřitelovo zajištění vůči třetím osobám. Věřitel přitom nebude moci jakkoliv zabránit dlužníkově úhradě.

V případech, kdy u téhož právního jednání, týkajícího se majetkové podstaty dlužníka, dojde ke střetu neplatnosti a neúčinnosti právního jednání, InsZ stanovuje přednost neplatnosti před neúčinností. Tato úprava obsažená v ust. § 233 InsZ tak potvrzuje obecnou právní zásadu preference neplatnosti před neúčinností.³⁶ Není-li totiž právní jednání platné, nenastávají z něj zamýšlené právní účinky, čímž nevznikají práva a povinnosti a dané právní jednání nemůže naplnit skutkovou podstatu neúčinného právního jednání. Jak mimo jiné v mimoinsolvenčním kontextu potvrdil Nejvyšší soud: „...*pouze platný právní úkon může být úspěšně napaden odpůrčí žalobou; právní úkon, který není platný a který tedy nevyvolává žádné právní účinky, nemůže naplnit jeden ze základních předpokladů odporovatelnosti, tj. zkrácení uspokojení pohledávek dlužníkových věřitelů. Neplatnost právního úkonu má přednost před jeho odporovatelností také proto, že působí proti všem, zatímco odporovatelnost se týká pouze poměrů účastníků, ohledně nichž byla vyslovena pravomocným rozhodnutím soudu. Protože odporovat lze pouze platnému právnímu úkonu, má případné zjištění o tom, že právní úkon je neplatný, mimo jiné za následek, že odpůrčí žalobě nemůže být vyhověno*“.³⁷ Obecně tak z výše uvedeného plyne, že pokud je

³⁵ Viz kapitola 4. 5. 2. diplomové práce.

³⁶ MARŠÍKOVÁ, J. a kol.: *Insolvenční zákon: ve znění zákona č.64/2017 Sb. s poznámkami, judikaturou, nařízením Evropského parlamentu a Rady 2018/848 a prováděcími předpisy*. 3. Aktualizované vydání podle stavu právní úpravy k 1.1.2018. Praha: Leges, 2018. Glosátor. ISBN 978-80-7502-257-8. s. 520

³⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 980/2014, ze dne 3. 3. 2015.

posuzované právní jednání neplatné, nelze se domáhat jeho neúčinnosti a bude se tak postupovat dle ust. § 233 InsZ.³⁸

³⁸ SPRINZ, Petr. *Insolvenční zákon: komentář*. Praha: C.H. Beck, [2019]. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-753-8. s.. 641 – 642.

4. Odpůrčí žaloba

Způsob, jakým se uplatní neúčinnost právních jednání, záleží na tom, o jaký typ neúčinnosti se jedná. Jak již bylo dříve zmíněno, existují dle InsZ dvě formy neúčinnosti právního jednání, a to neúčinnost na základě zákona a neúčinnost na základě odporovatelnosti. Zákonná úprava InsZ stanovuje, že pokud není neúčinné právní jednání stanoveno zákonem, lze ho prohlásit na základě odporovatelnosti. Prostředkem, kterým je možné odporovatelnosti dosáhnout, je odpůrčí žaloba, a to i u těch právních jednání, o kterých zákon hovoří jako o neúčinných.³⁹ Odpůrčí žaloba je zařazena ust. § 159 odst. 1 písm. d) InsZ jako jeden z druhů incidenčních sporů.

Incidenční spor InsZ vymezuje společně s dalšími důležitými pojmy již v ust. § 2 InsZ písm. d), které vyjadřuje, co se v rámci InsZ pod tímto pojmem rozumí „... *incidenčním sporem...* (jsou) ... *spory vyvolané insolvenčním řízením, o kterých tak stanoví tento zákon, projednávané v rámci insolvenčního řízení*“. Ze zákonné definice vyplývají dva základní znaky, které musí být kumulativně splněny. Musí se jednat o spor vyvolaný insolvenčním řízením a dále se takový spor bude projednávat v rámci insolvenčního řízení.⁴⁰

Podstatou incidenčních sporů je projednání sporných otázek, jejichž nevyřešení brání v dalším postupu insolvenčního řízení. V případě jejich řešení přímo v insolvenčním řízení by toto řízení nemohlo účastníkům poskytnout dostatečné procesní záruky ochrany jejich subjektivních práv a současně by incidenční spor toto řízení neúměrně zatěžoval. Nevyřešení těchto otázek by pak mohlo vést k bránění dalšímu postupu insolvenčního řízení a zpravidla i k jeho skončení.

InsZ neobsahuje v ustanoveních týkajících se výlučně neúčinného právního jednání žádnou speciální úpravu ohledně věcné a místní příslušnosti soudu. Příslušnost soudu v řízení o odpůrčí žalobě se tak vzhledem k její povaze, jakožto jednoho z druhů incidenčních sporů, určuje na základě obecných ustanovení upravujících incidenční spory. Odpůrčí žaloba může být podána pouze v rámci insolvenčního řízení, a tak bude vedena u věcně a místně příslušného insolvenčního soudu. Uložením veškeré pravomoci a příslušnosti do rukou

³⁹ Výjimkou je ust. § 246 odst. 2 InsZ, které výslovně zakazuje aplikaci ust. § 235 odst. 2 InsZ.

⁴⁰ KOZÁK, Jan. *Insolvenční zákon: komentář*. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-578-1. s. 7.

insolvenčních soudů je projevem koncepce jednotného insolvenčního řízení, a to včetně sporů v něm vzniklých.⁴¹ V prvním stupni řízení o odpůřčí žalobě bude dle ust. § 7a písm. b) InsZ věcně příslušný krajský soud, potažmo v Praze Městský soud v Praze.

Místně příslušným soudem je dle úpravy obsažené v ust. § 7b InsZ příslušný soud, v jehož obvodu je obecný soud dlužníka. Úprava obsažená v ust. § 7b odst. 4 InsZ propojuje určení místní příslušnosti soudu v insolvenčním řízení a určení místní příslušnosti soudu k incidenčním sporům. Díky této úpravě se k určení místní příslušnosti soudu pro vedení incidenčního sporu užijí stejná pravidla jako pro její určení v insolvenčním řízení.⁴² Vzhledem k tomu, že je pro incidenční spor věcně příslušný krajský soud, bude na základě ust. § 85a o. s. ř. místně příslušný ten krajský soud, v jehož obvodu se nachází obecný okresní soud.

Zvláštní úprava místní příslušnosti v InsZ umožňuje v případě, že se jedná o úpadek nebo hrozící úpadek osoby tvořící s dlužníkem koncern⁴³, aby byl místně příslušným soudem mimo obecná pravidla k určování místní příslušnosti soud, u něhož probíhá řízení projednávající úpadek, nebo hrozící úpadek dlužníka. Obvykle rozhoduje dle rozvrhu práce o všech členech koncernu stejný senát.

Pokud se jedná o dlužníka, který je zahraniční osobou, jsou pravidla mezinárodní příslušnosti dána v případě Evropské unie nařízením⁴⁴ a v případě států mimo Evropskou unii mezinárodními smlouvami.

Soudní dvůr Evropské unie ve své judikatuře uvádí, „... že příslušnost soudů členského státu, na jehož území bylo úpadekové řízení zahájeno, k rozhodování o odpůřčí žalobě podané v úpadekovém řízení a směřující proti žalovanému, který má sídlo nebo bydliště v jiném členském státě, je výlučnou příslušností.“⁴⁵ Zahájením řízení se v tomto rozhodnutí rozumí rozhodnutí o úpadku.⁴⁶

⁴¹ MORAVEC in Hášová, J. Moravec, T. a kol. Insolvenční zákon. Komentář 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 650

⁴² Ust. § 7 InsZ, ve spojení s ust. § 85 a § 85a o. s. ř.

⁴³ Definice viz Kapitola 3.4.

⁴⁴ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2015/848 ze dne 20. 5. 2015 o insolvenčním řízení.

⁴⁵ Rozsudek soudního dvora Evropské unie, sp. zn. C-296/17 ze dne 14. 11. 2018; viz čl. 3 odst. 1 nařízení Rady (ES) č. 1346/2000 o úpadekovém řízení, ze dne 29. 5. 2000

⁴⁶ nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 2015/848 o insolvenčním řízení, ze dne 20. 5. 2015

O podané odpůrcí žalobě rozhoduje v prvním stupni s ohledem na zásadu samosoudcovského rozhodování v civilním soudním řízení samosoudce krajského soudu.⁴⁷ Jestliže by v prvním stupni rozhodoval o odpůrcí žalobě místo samosoudce senát, nepovažuje se to za vadu zmatečnosti a ani nejde o kvalifikovaný odvolací důvod.⁴⁸

4.1. Povaha odpůrcí žaloby

Ač se může na první pohled jevit procesněprávní povaha odpůrcí žaloby jako věc zřejmá, nebylo tomu tak vždy. Neshoda panovala v tom, zda je odpůrcí žaloba svou povahou žalobou na určení, nebo žalobou na plnění. Z povahy žaloby na určení pak vycházelo, že pro dosažení záměru vydání plnění do majetkové podstaty by v případě, že se plnění fyzicky nenachází v moci insolvenčního správce a současně jej žalovaný nevydá dobrovolně, musel insolvenční správce vést dvě řízení. Insolvenční správce by tak vedl řízení určovací v podobě odpůrcí žaloby a dále na něj navazující řízení o žalobě na plnění, kterou by se domáhal plnění do dlužníkovy majetkové podstaty. Pokud vztah mezi žalobou na plnění a odpůrcí žalobou, nezáleží v prejudicialitě druhé z žalob, pak by nešlo použít výklad, který by žalobě na plnění přiřkl povahu incidenčního sporu, k jehož řešení by byl příslušný insolvenční soud. Věcně příslušný by tak byl v prvním stupni okresní soud a místní příslušnost by byla určena dle obecného soudu žalovaného. Platilo by tak ust. § 159 odst. 2 InsZ.⁴⁹

Argumentace, že by měla být na žalobu nahlíženo spíše jako na žalobu na plnění, vycházela z ust. § 236 odst. 1 InsZ a z předpokladu, že plnění z neúčinného právního jednání náleží do majetkové podstaty. Odpůrcí žaloba by pak směřovala k vydání dlužníkovy plnění s tím, že by neúčinnost právního jednání byla posouzena jako předběžná otázka. Přicházelo by to v úvahu však pouze za stavu, kdy je reálné vydání věci.⁵⁰

Důležitý v této otázce byl poněkud rozdílný náhled na povahu odpůrcí žaloby, zastávaný v judikatuře Nejvyššího soudu. Dle názoru ve věci *Skywalker* stanovil

⁴⁷ Ust. § 12 odst. 1 InsZ

⁴⁸ SPRINZ, Petr. *Insolvenční zákon: komentář*. Praha: C.H. Beck, [2019]. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-753-8. s. 44

⁴⁹ ŘEHÁČEK, Oldřich; VRBA, Milan. K některým otázkám spojeným s neúčinností právních úkonů podle insolvenčního zákona. [online]. *Právní rozhledy*. 2013 [cit. 3. 3. 2019]. Dostupné na: <http://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nrptembrnpxa4s7hfpngxztga2q&rowIndex=0>; obdobně

⁵⁰ Hásová, J. Moravec, T. a kol. *Insolvenční zákon. Komentář 3. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 895.

Nejvyšší soud, že „... v případech, kdy žalovaný získal z odporovatelných právních úkonů dlužníka majetkový prospěch, může (měla by) mít odpůrcí žaloba jen podobu žaloby na plnění, směřující k vydání poskytnutého peněžitého plnění nebo k vydání peněžité náhrady ve výši prospěchu získaného odporovatelným právním úkonem. Posouzení případné neúčinnosti odporovatelných právních úkonů je v těchto situacích řešením právní otázky toliko předběžné povahy.“⁵¹ Nejvyšší soud tak judikoval, že insolvenční správce při vymáhání plnění z neúčinného právního jednání podává pouze jednu žalobu na plnění.⁵²

Projasnění do těchto dohadů přinesla revizní novela, kterou se k 1. 1. 2014 upravilo znění ust. § 239 odst. 4 InsZ. V tomto dnes aktuálním znění zákonodárce nově upravil odpůrcí žalobu, kdy zvolil variantu tzv. kombinovaného petitu, ve které může insolvenční správce nově podat žalobu na určení neúčinnosti právního jednání spolu s žalobou na plnění. Touto novelizací tak byla vyřešena nejistota v podobě povahy odpůrcí žaloby.⁵³

Pokud by právní úprava určila insolvenčnímu správci vést dvě na sebe nenavazující víceinstanční sporná řízení u rozdílných soudů za účelem prosazení neúčinného právního jednání dlužníka, byla by nejen zcela nelogická, ale rozcházela by se i s principem vis attractiva concursus.⁵⁴

Žel revizní novelou nebyly odstraněny všechny nedostatky povahy odpůrcí žaloby. Zákonodárce z autorova pohledu poněkud nešťastně nově umožňuje insolvenčnímu správci „... požadovat v odpůrcí žalobě vedle určení neúčinnosti dlužníkovra právního úkonu i toto peněžité plnění nebo peněžitou náhradu plnění...“, avšak opomíjí úpravu situace, kdy bude předmětem odpůrcí žaloby vydání věci. V této situaci pak nezbyvá než počkat, jak se s tímto úskalím vypořádá soudní judikatura, nebo případná novelizace. Možný směr, kterým by se judikatura mohla ubírat, lze vyvodit z rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci⁵⁵, vydaného před účinností revizní novely. Toto rozhodnutí stejně jako aktuální

⁵¹ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 365/2009 ze dne 9. 2. 2011.

⁵² Obdobně Usnesení Vrchního soudu v Olomouci sp. zn. 13 Cmo 4/2010 ze dne 28. 12. 2010; Usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. Ncp 2311/2010, ze dne 18.11.2018; Vrchní soud v Praze nahlíží na daný rozkol z teoretického hlediska.

⁵³ Uvedená změna byla patrně inspirována usnesením Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 365/2009 ze dne 9. 2. 2011.

⁵⁴ RICHTER, T. *Insolvenční právo*. 2. Vydání. Praha: Wolters Kulwer ČR, a.s., 2017 s. 403.

⁵⁵ Usnesení Vrchního soudu v Olomouci sp. zn. 13 Cmo 4/2010, ze dne 28. 10. 2010.

zákonná úprava připouštělo kombinaci odpůřícího nároku a petitu na plnění⁵⁶, avšak na rozdíl od aktuálního znění InsZ, které připouští pouze peněžité plnění, nebo náhradu za něj, bylo rozhodnuto o vydání věci. Pokud by se soudní judikatura vydala jiným směrem, bylo by to zřejmě v rozporu s principem racionálního zákonodárce.

4.2. Aktivní legitimace

Aktivně legitimován k podání odpůřící žaloby je výhradně insolvenční správce,⁵⁷ a to i v situacích, kdy není osobou s dispozičním oprávněním.⁵⁸ Insolvenční správce je s ohledem na odměňování motivován ke kontrole potencionálních neúčinných právních jednání a případně k následnému odporu vůči nim.

Věřiteli stejně jako dlužníkovi nesvědčí oprávnění podat v insolvenčním řízení odpůřící žalobu. Pokud věřitel žalobu k soudu podá, soud z důvodu podání neoprávněnou osobou takovouto žalobu dle zákona odmítne.⁵⁹ Tuto praxi shledal Ústavní soud ve svém nálezu jako ústavně konformní, kdy sice konstatoval, že „...zásah, spočívající v nepřiznání aktivní legitimace jednotlivému věřiteli k podání odpůřící žaloby, jako poměrně významný, nemůže jej však považovat za zásah do samotné podstaty práva obrátit se se ‚svou‘ věcí na soud či jiný orgán podle čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 4 odst. 4 Listiny.“⁶⁰ Na základě testu proporcionality v užším smyslu⁶¹ došel Ústavní soud k názoru, že obecně nejde říci, že by určité omezení osobního výkonu procesních práv věřitelů bylo považováno, a to vzhledem k právům chráněným LZPS, za nepřiměřené. Ve výsledku nelze toto omezení považovat za zásadní, protože výkonem procesních práv je zákonodárcem určena kvalifikovaná a věřitelům odpovědná osoba v podobě insolvenčního správce.⁶²

Ačkoliv věřitel není zákonem aktivně legitimován k podání odpůřící žaloby, může se jejího podání nepřímo domoci na základě podnětu k insolvenčnímu správci či věřitelskému výboru.

⁵⁶ Hásová, J. Moravec, T. a kol. Insolvenční zákon. Komentář 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 896.

⁵⁷ Ust. § 239 odst. 1 InsZ.

⁵⁸ Viz ust. § 229 odst. 3 InsZ.

⁵⁹ Ust. § 160 odst. 4 InsZ, též v Usnesení Nejvyššího soudu č. j. 29 ICdo 3/2013 ze dne 28. 2. 2013.

⁶⁰ Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. Pl. ÚS 33/15, ze dne 7. 11. 2017.

⁶¹ např. Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 3/02, ze dne 13. 8. 2002.

⁶² Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 33/15 ze dne 7. 11. 2017.

Přestože může být výlučná aktivní legitimace v rukou insolvenčního správce předmětem soudního přezkumu, jedná se o úpravu v českých zemích tradiční a objevuje se i v jiných evropských úpravách úpadkového práva.⁶³ Slovenská úprava je pak z části rozdílná zejména v možnosti přihlášeného věřitele odporovat právnímu jednání, avšak pouze za předpokladu, že správce v přiměřené lhůtě nevyhoví podnětu věřitele vůči právnímu úkonu odporovat.⁶⁴

4.2.1. Věřitelský výbor

Uvážení, zda insolvenční správce podá, nebo nepodá odpůřčí žalobu, závisí většinou pouze na něm. InsZ⁶⁵ však připouští možnost, jak přimět insolvenčního správce, aby odpůřčí žalobu podal nezávisle na jeho vůli. Bude se tak dít prostřednictvím rozhodnutí věřitelského výboru. Tato možnost je však vzhledem k podmínkám vzniku věřitelského výboru⁶⁶ uskutečnitelná pouze v některých případech. Věřitelé mohou vycházet při rozhodování o podání odpůřčí žaloby prostřednictvím insolvenčního správce zejména z veřejně dostupných údajů či z dlužníkovy účetnictví.⁶⁷ Členové věřitelského výboru však o podání odpůřčí žaloby nemohou rozhodovat na základě svévole, ale jsou zákonem omezeni, zejména pak povinností při výkonu své funkce postupovat v souladu s odbornou péčí.⁶⁸ Své rozhodnutí by pak měl věřitelský výbor vždy pečlivě zvážit, a nenutit tak insolvenčního správce podávat zjevně nedůvodné odpůřčí žaloby, ale naopak žádat podání žaloby v takových případech, kdy je to namístě. Podáním odpůřčí žaloby na základě rozhodnutí věřitelského výboru je výsledkem jedné ze základních funkcí výboru, a tou je ochrana společného zájmu věřitelů.⁶⁹ V případě, že věřitelský výbor o podání odpůřčí žaloby rozhodne, je podání žaloby pro insolvenčního správce povinností. Odpovědnost za podání či případné nepodání odpůřčí žaloby má insolvenční správce, a to bez ohledu na zákonné oprávnění věřitelského výboru rozhodovat o podání odpůřčí žaloby. Při podání

⁶³ Ust. § 37 Rakouského konkursního řádu (Spolkového zákona o konkursním řízení /Konkursní řád/ ze dne 1. ledna 1915, Spolková sbírka zákonů č. 337/1914) a dále § 129 odst. 1 Německého konkursního řádu (Zákona o konkursním řízení ze dne 5. října 1994 /Spolková sbírka zákonů I s. 2866/)

⁶⁴ Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 ICdo 3/2013, ze dne 28. 2. 2013.

⁶⁵ Ust. § 239 odst. 2 InsZ.

⁶⁶ Viz ust. § 56 až § 68 InsZ

⁶⁷ Ust. § 58 odst. 2 písm. e) InsZ, dále např. ust. § 104 odst. 1 písm. b) InsZ.

⁶⁸ Ust. § 60 odst. 1 InsZ.

⁶⁹ *Hásová, J. Moravec, T. a kol.* Insolvenční zákon. Komentář 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 913

odpůrcí žaloby tak musí insolvenční správce postupovat v souladu s dikcí InsZ⁷⁰, a to svědomitě a s odbornou péčí.⁷¹

Z povinnosti podat odpůrcí žalobu na základě rozhodnutí věřitelského výboru existuje jedna výjimka, která nastává v případě, že v majetkové podstatě nejsou dostatečné peněžní prostředky ke krytí nákladů na podání odpůrcí žaloby, přesněji na vedení souvisejícího incidenčního sporu. To platí pouze v případech, kdy by byl nárok získaný rozhodnutím o odpůrcí žalobě zjevně nedobytný, nebo v případech právních jednání, u kterých je neúčinnost značně sporná. V takové situaci může insolvenční správce po věřitelích požadovat, aby mu poskytl na náklady řízení přiměřenou zálohu.⁷² Jestliže věřitelé na základě důvodné žádosti správce nesloží na náklady řízení peněžitou zálohu, může insolvenční správce podání žaloby nebo další vedení sporu odmítnout.⁷³ S ohledem na jen velmi těžce předvídatelnou konečnou výši nákladů v souvislosti s vedením sporu (např. z důvodu náročného dokazování aj.), je možné, aby správce žádal o zálohu opětovně. Je důležité uvědomit si, že z dané úpravy však věřitelům či věřitelskému výboru neplyne povinnost zaplatit insolvenčnímu správci zálohu na pokrytí nákladů řízení. Touto výjimkou je snaha ochránit insolvenčního správce, aby nemusel vést spory, a to navíc proti své vůli, k nimž nemá dostatečné finanční prostředky.⁷⁴

V případě, že věřitel nebo věřitelé zálohu na řízení incidenčního sporu insolvenčnímu správci poskytl a on byl ve sporu úspěšný, mohou takoví věřitelé požadovat náhradu za zálohu jako pohledávku za majetkovou podstatou dlužníka.⁷⁵

Insolvenční soud v rámci své dohlédací činnosti řeší spory, zda je výše peněžité zálohy žádané insolvenčním správcem adekvátní. Zároveň mu však není InsZ

⁷⁰ Ust. § 36 odst. 1 InsZ.

⁷¹ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 2631/2012 ze dne 30. 10. 2014, kde v kontextu Nejvyšší soud stanovil, že v rámci zákonné povinnosti insolvenčního správce jednat s odbornou péčí je i mimo jiné zkoumání odporovatelných právních jednání dlužníka či neúčinných ze zákona. Potřeba zvýšeného úsilí při vykonávání zkoumání může vést k zadání těchto činností třetím osobám na účet podstaty.

⁷² Ust. § 239 odst. 2 InsZ.

⁷³ SPRINZ, Petr. *Insolvenční zákon: komentář*. Praha: C.H. Beck, [2019]. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-753-8. s. 648

⁷⁴ Hášová, J. Moravec, T. a kol. *Insolvenční zákon. Komentář 3. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 913–914.

⁷⁵ Ust. § 239 odst. 2 InsZ ve spojení s ust. § 169 odst. 1 písm. h) InsZ; viz kapitola 3.7 diplomové práce.

dána pravomoc v rámci svého dohledu insolvenčnímu správci nařídít podání odpůrcí žaloby.⁷⁶

4.1. Lhůta

Pro podání odpůrcí žaloby InsZ⁷⁷ stanovuje insolvenčnímu správci lhůtu jednoho roku. Tato lhůta je z povahy zákonné úpravy lhůtou prekluzivní, po jejímž uplynutí již není možné se neúčinnosti právních úkonů dlužníka v insolvenčním řízení dovolat.⁷⁸ Úmysl zákonodárce při stanovení prekluzivní lhůty pro uplatnění odpůrcího nároku není v omezení činnosti insolvenčního správce. „Zákonodárce sledovaným zájmem je zde tedy zájem na právní jistotě právních vztahů, na jejich nezpochybnitelnosti po uplynutí lhůty, která je k jejich případnému zpochybnění zákonem stanovena.“⁷⁹ Tato prekluze „... slouží k ochraně osob, které mají povinnost vydat dlužníkovo plnění do majetkové podstaty (tj. osob, v jejichž prospěch byl právní úkon učiněn nebo kterým vznikl z odporovatelných právních úkonů dlužníka prospěch).“⁸⁰

Lhůta se začíná počítat od doby, kdy nastaly účinky rozhodnutí o úpadku.⁸¹ Účinnost rozhodnutí o úpadku pak nastává okamžikem (hodinou a minutou) jeho zveřejnění. Oproti tomuto se však lhůta pro podání odpůrcí žaloby nestanovuje na hodiny a minuty, nýbrž na dny a je pro ni tedy důležitý pouze den, kdy se rozhodnutí v insolvenčním rejstříku zveřejnilo.⁸² Obsahem rozhodnutí o úpadku je mimo jiné výrok o ustanovení insolvenčního správce, pokud ovšem již insolvenční soud neurčil předběžného insolvenčního správce.⁸³ Ten pak má rok na to, aby se dostatečně seznámil s daným úpadkem a provedl všechna nutná šetření pro posouzení všech případně odporovatelných jednání dlužníka.

Charakter lhůty není v InsZ výslovně upraven, a tak se v otázce charakteru, zda má lhůta povahu procesní, či povahu hmotněprávní, názory liší. Kozák⁸⁴ vychází

⁷⁶ SPRINZ, Petr. *Insolvenční zákon: komentář*. Praha: C.H. Beck, [2019]. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-753-8. s. 648.

⁷⁷ Ust. § 239 odst. 3 InsZ.

⁷⁸ Soud odpůrcí žalobu dle ust. § 160 odst. 4 InsZ odmítne.

⁷⁹ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 177/2017, ze dne 30. 5. 2019.

⁸⁰ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 2299/2013. Ze dne 7. 10. 2014.

⁸¹ Ust. § 89 odst. 1 InsZ a dále ust. § 140a odst. 1 věta první InsZ.

⁸² KOZÁK, Jan. *Insolvenční zákon: komentář*. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-578-1. s. 898.

⁸³ Ust. § 136 odst. 2 písm b) InsZ; Ust. § 27 odst. 1 InsZ.

⁸⁴ KOZÁK, Jan. *Insolvenční zákon: komentář*. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-578-1. s. 898.

z připodobnění lhůty ke lhůtě pro podání přihlášky pohledávky k soudu⁸⁵, která má dle judikatury procesněprávní povahu.⁸⁶ Oproti tomuto názoru stojí jak Moravec⁸⁷, tak i Sprinz⁸⁸, kteří zastávají názor, že jde o lhůtu hmotněprávní.⁸⁹ Vzhledem k judikatuře se autor diplomové práce přidává k názoru, že se jedná o lhůtu hmotněprávní. K zachování této lhůty tak nepostačí pouhé odevzdání orgánu, který má povinnost podání doručit, jako je tomu u lhůt procesněprávních, nýbrž žaloba musí být doručena insolvenčnímu soudu nejpozději poslední den lhůty, jak ostatně potvrdila i judikatura.

V případě, že bylo na základě řízení o opravném prostředku rozhodnutí o úpadku zrušeno a následně opětovně rozhodnuto o úpadku, běh lhůty pro podání odpůřčí žaloby začíná běžet nanovo. Oproti tomu rozhodnutí, kterým je soudem rozhodnuto o ustanovení nového insolvenčního správce, a to i bez ohledu na možnou podjatost insolvenčního správce⁹⁰, není důvodem ke stavění, prodloužení či opětovnému běžení prekluzivní lhůty.

Prekluzivní lhůta se vztahuje výlučně na podání odpůřčí žaloby na základě ust. § 240 až ust. § 242 InsZ. Nevztahuje se tak ani na uplatnění nároku dle ust. § 262 odst. 2 na vydání plnění z neúčinného právního jednání do majetkové podstaty, popřípadě rovnocenné náhrady za ni⁹¹, ani na odpůřčí žaloby podané na základě ust. § 111 InsZ, kdy by mohla jednoletá lhůta uplynout dříve, než by dlužník odporovatelné právní jednání učinil.⁹²

4.2. Pasivní legitimace

Okruh pasivně legitimovaných osob je upraven v ust. § 237 odst. 1 a odst. 2 InsZ. Zákon uvádí tři typy pasivně legitimovaných osob, a to jednak osoby původně

⁸⁵ Ust. § 173 odst. 1 InsZ

⁸⁶ Nález Ústavního soudu, sp. zn. III. ÚS 545/99 ze dne 3. 2. 2000; Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. KSPA 56 INS 2581/2008, Usnesení Nejvyššího soudu 29 NSČR 2/2010-P9 ze dne 26. 10. 2010.

⁸⁷ Hášová, J. Moravec, T. a kol. Insolvenční zákon. Komentář 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 914

⁸⁸ SPRINZ, Petr. *Insolvenční zákon: komentář*. Praha: C.H. Beck, [2019]. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-753-8. s. 649.

⁸⁹ Viz též Usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 104 VSPH 435/2016, ze dne 24. 8. 2016; Usnesení Vrchního soudu v Praze, sp. zn. 104 VSPH 494/2017, ze dne 23. 8. 2017; Usnesení Vrchního soudu v Olomouci, sp. zn. 14 VSOL 323/2017, ze dne 31. 1. 2018; Usnesení Vrchního soudu v Praze, sp. zn. 102 VSPH 603/2015, ze dne 20. 4. 2017.

⁹⁰ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 177/2017 ze dne 30. 5. 2019

⁹¹ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 5/2015 ze dne 31. 8. 2016

⁹² SPRINZ, Petr. *Insolvenční zákon: komentář*. Praha: C.H. Beck, [2019]. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-753-8. s. 650.

zainteresované a osoby mající z právního jednání prospěch a dále osoby, které jsou jejich právními nástupci. Vůči těmto osobám může insolvenční správce uplatňovat nároky z titulů přiznaných mu InsZ. Tyto osoby jsou nejen pasivně legitimovány pro podání odpůrčí žaloby, ale také žaloby na vydání dlužníkovy plnění, nebo jeho rovnocenné náhrady.⁹³

První skupinou upravenou v ust. § 237 odst. 1 InsZ jsou původně zainteresované osoby, které se dělí na osoby, v jejichž prospěch byla neúčinná právní jednání učiněna a dále pak osoby, které z něj měly prospěch. Zákonodárce definuje pasivně legitimované osoby velmi široce, a to z důvodu co možná nejšířší aplikace na zkracující právní jednání. Takto vymezený okruh osob je ve srovnání s odpůrčím právem upraveným v ObčZ⁹⁴ velmi široký, což se projevuje v podmínce, kterou ObčZ na pasivně legitimované osoby klade v podobě „přímého“ nabytí prospěchu. Tento požadavek však v úpravě InsZ absentuje.⁹⁵ Za osoby, vůči nimž bylo právní jednání učiněno, se považují účastníci dvoustranného právního jednání odlišní od dlužníka, nebo osoby, vůči kterým směřovalo jednostranné právní jednání dlužníka.⁹⁶

Jak již bylo zmíněno výše, jsou druhou skupinou osoby mající z dlužníkovy neúčinného právního jednání prospěch. Mezi takové osoby patří i věřitelé, kterým dlužník splnil dluh, za jejich dlužníka. Tito věřitelé tak nemusí být osoby totožné s těmi, kterým dlužník přislíbil, že jim plnění plynoucí z neúčinného právního jednání poskytne.⁹⁷ Z dlužníkovy právního jednání budou mít prospěch i ti, kteří se stali dědici poté, co dlužník dědictví odmítl.

Obecně platí, že povinnost vydat plnění z neúčinného právního jednání nepřechází na budoucí nabyvatele. Zákonná úprava však z této obecné zásady upravuje výjimky, které tvoří druhou skupinu, po které je možné vymáhat plnění z neúčinného jednání nad rámec osob původně zainteresovaných. Těmito osobami jsou „... *dědici nebo právní nástupci osob uvedených v odstavci 1.*“⁹⁸ Slovní vyjádření právní úpravy použité v InsZ je poněkud matoucí, poněvadž dědic je

⁹³ SPRINZ, Petr. *Insolvenční zákon: komentář*. Praha: C.H. Beck, [2019]. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-753-8. s. 643.

⁹⁴ Ust. § 594 odst. 1 ObčZ.

⁹⁵ RICHTER, T. *Insolvenční právo*. 2. Vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017 s. 399.

⁹⁶ Maršíková, J. a kol.: *Insolvenční zákon s poznámkami, judikaturou, nařízením Evropského parlamentu a Rady 2015/848 a prováděcími předpisy*. 3. Vydání Praha: Leges, 2018 s. 523.

⁹⁷ Ust. § 1951 ObčZ; Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 363/2015, ze dne 28. 2. 2017.

⁹⁸ Ust. § 237 odst. 2 InsZ.

jedním z právních nástupců. Matoucí se ovšem může zdát i užití výrazu „právní nástupci osob“, jelikož tento pojem je natolik široký, že není zřejmé a může být zavádějící, zda jsou tím myšleny jak univerzální právní nástupci, tak právní nástupci singulární. Sprinz⁹⁹ na základě rozsudku Nejvyššího soudu¹⁰⁰ dovozuje, že právním nástupcem může být jak univerzální, tak i singulární nástupce osoby uvedené v ust. § 237 odst. 1 InsZ. Lze usuzovat, že stejný názor má i Richter¹⁰¹, který se soustředí zejména na rozdíly mezi úpravou insolvenční a mimoinsolvenční¹⁰², přičemž rozebírá zejména univerzální sugesci, avšak z jeho závěrů není patrné, že by se úprava nevztahovala i na sugesci singulární. V případě, že se dědicem stane stát¹⁰³, může být taktéž pasivně legitimován.¹⁰⁴

Zákonodárce ovšem v případě dědiců a právních nástupců nepočítá s možností univerzálního dovolání neúčinného právního jednání dlužníka, nýbrž stanovuje dvě alternativní podmínky, které tuto možnost otevírají. Zákonodárce tyto podmínky upravuje v ust. § 237 odst. 2 písm. a) a b) InsZ. První z podmínek podmiňuje dovolání se neúčinnosti právního jednání za předpokladu, že dědicům nebo právním nástupcům musely být v době přechodu nebo převodu plnění z neurčitého právního jednání známy okolnosti¹⁰⁵, které odůvodňují právo neúčinného právního jednání se dovolávat. V řízení před soudem pak bude na insolvenčním správci, aby prokázal, že dědicům nebo právním nástupcům byly tyto okolnosti známy. Stěžejním je subjektivní stav dědice či právního nástupce v okamžiku přechodu, či převodu plnění. Skutečná znalost nemusí být nutně splněna. Kritériem bude nezaujatá třetí osoba dle ust. § 4 odst. 2 ObčZ.¹⁰⁶

Druhá z alternativních podmínek upravujících povinnost vydat majetkové plnění z neurčitého právního jednání jmenuje osoby s dlužníkem spřízněné, ať už osoby blízké, nebo osoby tvořící s dlužníkem koncern. V této zákonné úpravě pak

⁹⁹ SPRINZ, Petr. *Insolvenční zákon: komentář*. Praha: C.H. Beck, [2019]. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-753-8. s. 644

¹⁰⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 572/2006, ze dne 20. 12. 2007.

¹⁰¹ RICHTER, Tomáš. *Insolvenční právo*. 2., doplněné a upravené vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2017. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-444-7, s. 401

¹⁰² Rozdílem je zejména, že v mimoinsolvenční úpravě ust. § 594 ObčZ je vztahováno odpůří právo na univerzální právní nástupce a to zcela bez omezení, kdežto na singulární právní nástupnictví je neúčinnost vztahována pouze za obsažených zvláštních podmínek. Oproti tomu je úprava obsažená v InsZ mírnější, když neúčinnost podmiňuje pouze vědomostí právního nástupce.

¹⁰³ Viz Ust. § 1634 ObčZ.

¹⁰⁴ KOZÁK, Jan. *Insolvenční zákon: komentář*. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-578-1. s. 893.

¹⁰⁵ Ust. § 111, §240 až §242 InsZ

¹⁰⁶ SPRINZ, Petr. *Insolvenční zákon: komentář*. Praha: C. H. Beck, [2019]. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-753-8. s. 644.

vznikají další pochybnosti, kdy je nejasné, koho pod pojmem „dlužník“ zákonodárce myslel. Možné se jeví dvě varianty, a to dlužník ve smyslu dlužníka insolventního s ohledem na v zákoně užívanou terminologii, nebo dlužník ve smyslu osoby povinné z odstavce prvního. Úmysl zákonodárce nelze v tomto případě vyčíst ani z důvodové zprávy. Krechler¹⁰⁷ se kloní k variantě, že je „dlužníkem“ myšlena osoba, která byla insolvenčnímu dlužníkovi protistranou při neúčinném právním jednání, nikoliv dlužník insolvenční. Tento výklad též podporuje porovnání s úpravou odpůrčího práva dle ObčZ.¹⁰⁸ Proti tomuto výkladu pak může svědčit doslovný výklad s ohledem na užívanou terminologii InsZ, ve spojení s přihlédnutím, že osoby spřízněné insolventním dlužníkem nejsou hodny ochrany před neúčinným právním jednáním. Richter¹⁰⁹ se v tomto případě kloní k výkladu dle obou navrhovaných úvah. Oproti tomu Sprinz¹¹⁰ vzhledem k možnému silnému zásahu do majetkových práv, který může být výsledkem odporovatelnosti, se spíše přiklání k výkladu doslovnému. Autor diplomové práce se vzhledem k dle jeho názoru vyrovnané argumentaci přiklání k názoru Richtera a spíše zastává názor interpretace oběma možnými způsoby. Každopádně by nebylo od věci, kdyby danou věc judikatura osvětlila.

K přesnému praktickému určení spřízněné osoby je nutné stanovit, kdo splňuje označení koncern a osoba blízká obsažená v textu zákona. Kdo je osobou blízkou vymezuje ust. § 22 odst. 1 ObčZ. Osobou blízkou se tak může stát osoba pouze na základě rodinného nebo obdobného poměru, jako je osoba blízká. Podmínka pocítění způsobené újmy osobě blízké jako vlastní nemusí zároveň znamenat podmínku případné vzájemnosti takového pocítění. Obecně platí, že nelze nahlížet na osoby ve vztahu přátelském, jako na osoby blízké. Tento závěr ovšem nelze přijímat bez dalšího, jak ostatně poukázal Ústavní soud.¹¹¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu rovněž připouští možnost, že osobou blízkou může být zaměstnanec v poměru k zaměstnavateli, a to za předpokladu, že by újmu způsobenou zaměstnavateli pocíťoval jako újmu vlastní.¹¹² Osobou blízkou mohou být též

¹⁰⁷ Maršíková, J. a kol.: Insolvenční zákon s poznámkami, judikaturou, nařízením Evropského parlamentu a Rady 2015/848 a prováděcími předpisy. 3. Vydání Praha: Leges, 2018 s. 524 až 525.

¹⁰⁸ Ust. § 594 odst. 2 písm c) ObčZ.

¹⁰⁹ RICHTER, T. *Insolvenční právo*. 2. vydání. Praha: Wolters Kulwer ČR, a.s., 2017., s. 401.

¹¹⁰ Sprinz, P. Jirmásek, T., Řeháček, O., Vrba, M., Zoubek, H. a kol. *Insolvenční zákon. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019 s. 644.

¹¹¹ Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 955/18 ze dne 9. 7. 2018, přestože se ve svém nálezu zabývá odepřením výslechu svědka v trestním řízení, tak lze jeho úvahy aplikovat i na vymezení ObčZ, a to s ohledem na podobné vymezení osoby blízké v zák. trestním zákoníku.

¹¹² Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 ICdo 61/2018 ze dne 27. 11. 2018.

osoby sešvagřené¹¹³, nebo osoby spolu trvale žijící, v případě těchto osob je však v zákoně použita vyvratitelná domněnka, a tudíž lze prokázat neexistenci blízké vazby jako pozitivní.

ObčZ oproti ObčZ 1964 nově považuje za osoby blízké i fyzické a právnické osoby. Kdo se za takovou osobu blízkou považuje, stanovuje v ust. § 22 odst. 2 ObčZ. Tato právní úprava byla do ObčZ nově vložena na základě již existující civilní judikatury, která problém právnických a fyzických osob jako osob blízkých v souvislosti s ust. § 42a ObčZ 1964 řešila. Současná právní úprava tak plyne zejména z rozhodnutí Nejvyššího soudu, který stanovil: „*Právnická osoba se ve smyslu ustanovení § 42a odst. 2 obč. zák. považuje za osobou blízkou dlužníku, který je fyzickou osobou, je-li dlužník jejím statutárním orgánem (členem statutárního orgánu), jakož i tehdy, je-li dlužník společníkem, členem nebo zaměstnancem této právnické osoby (popřípadě má-li k ní jiný obdobný vztah) a současně, kdyby důvodně pociťoval újmu, kterou utrpěla právnická osoba, jako újmu vlastní.*“¹¹⁴ Otázkou zůstává, zda se uvedená judikatura může užít i při využití současné právní úpravy ObčZ, potažmo v rámci odporovatelnosti dle InsZ. Přestože je si autor diplomové práce vědom, že vzhledem k výslovné úpravě ObčZ může být tato judikatura již překonána, je toho názoru, že může být užita, a to zejména z důvodu, že aktuální úprava ObčZ z judikatury zřejmě „slepě“ vychází, avšak v judikatuře je vzhledem k okolnostem případu přiblížen i zrod takové úpravy, což může být pro budoucí soudní rozhodování přínosem. Stejně tak autor hledí i na její použití v případech odporovatelnosti dle InsZ, a to zejména z důvodu, že podstata věci je obdobná.¹¹⁵

Koncern je vymezen jako skupina osob tvořící na straně jedné osoby podrobené, které jsou jednotně řízeny osobou či osobami řídicími.¹¹⁶ Jednotné řízení pak zákon definuje jako „... vliv řídicí osoby na činnost řízené osoby sledující za účelem dlouhodobého prosazování koncernových zájmů v rámci jednotné politiky koncernu koordinaci a koncepční řízení alespoň jedné z významných složek nebo

¹¹³ Ust. § 774 ObčZ.

¹¹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu v Praze sp. zn. 21 Cdo 2192/2001, ze dne 1. 8. 2002; konkrétněji viz rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové sp. zn. 18 Co 30/2001, ze dne 16. 2. 2001.

¹¹⁵ Hášová, J. Moravec, T. a kol. Insolvenční zákon. Komentář 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 902 až 903.

¹¹⁶ Ust. § 79 odst. 1 zák. č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích) dále jako: „ZOK“.

činností v rámci podnikání koncernu.“¹¹⁷ ZOK neupravuje, jak může koncern vzniknout. Může tedy vzniknout rozhodnutím řízené osoby, smluvně apod. Ke vzniku tak postačí splnění definičních znaků a v případě vědomého vzniku koncernu také souhlas nejvyššího orgánu řízené osoby. ZOK nahlíží na koncern jako na stav, který musí nastat věcně a ne formálně.¹¹⁸

4.3. Rozhodnutí o odpůrcí žalobě a jeho důsledky

O odpůrcí žalobě rozhoduje insolvenční soud rozsudkem, potažmo v případě schválení smíru usnesením.¹¹⁹ Pokud je odpůrcí žaloba úspěšná, soud vydá rozhodnutí konstitutivní povahy,¹²⁰ což má za následek založení dovolávané neúčinnosti právního jednání. Důsledkem nabytí právní moci, respektive vykonatelnosti takového rozhodnutí, je anulování právních následků z neúčinného právního jednání a navrácení právního stavu do doby před takovým jednáním, na jehož základě dlužníkovo plnění z neúčinného právního jednání náleží do majetkové podstaty.¹²¹

Insolvenční správce po nabytí právní moci rozhodnutí příslušný majetek, přírůstky a plody věci zahrne do majetkové podstaty dlužníka. V tomto lze spatřovat rozdíl oproti neúčinnému jednání ze zákona¹²², u něhož lze zahrnout ušlý majetek do majetkové podstaty bez dalšího. Taktéž se jedná o rozdíl oproti obecné úpravě ObčZ¹²³, dle níž v důsledku soudem vyslovené neúčinnosti právního jednání může věřitel požadovat na základě výkonu rozhodnutí nebo exekuce uspokojení své pohledávky vzniklé z toho, co z odporovatelného jednání ušlo z majetku dlužníka.¹²⁴ Tento rozdíl má jednoduchý původ v tom, že plněním do majetkové podstaty v rámci odporovatelnosti v insolvenčním řízení není vzhledem k mnoha způsobům řešení insolvence další postup nikterak omezen. Bylo by neúčelné a neefektivní, kdyby se další postup předem omezil pouze na

¹¹⁷ Ust. § 79 odst. 2 zák. č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech.

¹¹⁸ Důvodová zpráva k zák. č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech [online], [cit. 25. 2. 2020], dostupné na: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgezv6mrzgrpwi6q&rowIndex=0>

¹¹⁹ Ust. § 162 odst. 1 InsZ.

¹²⁰ Ust. § 235 odst. 2 a ust. § 236 odst. 1 InsZ.

¹²¹ Ust. § 239 odst. 4 InsZ věta první.

¹²² Kapitola 7. 2. diplomové práce.

¹²³ Ust. § 595 odst. 1 ObčZ.

¹²⁴ Nejvyšší soud (Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 4970/2009, ze dne 24. 8. 2011) dodává, že se může věřitel jakožto oprávněný domáhat na základě exekučního titulu nebo výkonu rozhodnutí i vůči osobě, v jejíž prospěch bylo právní jednání učiněno, o co na základě odporovatelného právního jednání z majetku dlužníka ušlo.

výkon rozhodnutí či exekuci, přestože by tento způsob nebyl nejvhodnější.¹²⁵ Osoby, vůči nimž byla odpůřčí žaloba podána, jsou po nabytí právní moci rozsudku, povinny plnění z neúčinného právního jednání vydat do majetkové podstaty.¹²⁶

Proti pohledávce z odpůřčí žaloby není možné započtení.¹²⁷ Povinná osoba se tak nemůže zprostit povinnosti vydat plnění z neúčinného právního jednání do majetkové podstaty dlužníka tím, že by svou povinnost započtla vůči jeho závazku. Úprava zakazující započtení pohledávky na plnění z neúčinného právního úkonu je ve světle InsZ úpravou speciální oproti obecnému pravidlu dle ust. § 140 odst. 2 a 3 InsZ, které za tam stanovených podmínek přípustné je. Konkrétní úprava pro plnění ušlé na základě neúčinného právního jednání má zejména za účel zabezpečení plnění do majetkové podstaty, které pak bude sloužit k uspokojení přihlášeným nárokům. Vrchní soud v Praze ve svém usnesení konstatoval, že: „*Opačný výklad by byl v rozporu se zásadou spravedlivosti insolvenčního řízení, nebo-li zákazu nespravedlivého poškozování či nedovoleného zvýhodňování účastníků řízení a zásadou rovných možností věřitelů zakotvených v ust. § 5 písm. a) a b) IZ.*“¹²⁸ Zákaz započtení je oboustranný, platí jak pro jednostranné započtení insolvenčního správce, tak pro jednostranné započtení dlužníka a případně i pro započtení vzájemné. Pokud by i přesto dlužník, proti němuž je vedeno odpůřčí řízení, pohledávku před rozhodnutím insolvenčního soudu ve věci samé pohledávku započtl, nemůže tak konat, jelikož by naplnil dikci úpravy obsažené v ust. § 1987 odst. 2 ObčZ, která nedovoluje započíst pohledávku nejistou či neurčitou.

Proti pohledávce vzniklé na základě pravomocného rozhodnutí o odpůřčí žalobě bránit excindační žalobou.¹²⁹ Toto zákonné omezení vychází ze zásady *ne bis in idem*. Z logiky věci o stejné otázce se stejnými účastníky nelze rozhodovat dvakrát v různých typech řízení, a to nejprve v řízení o odpůřčí žalobě, jejímž účelem je vydání plnění do majetkové podstaty, a následně v řízení o excindační žalobě, jejímž účelem by bylo vyloučení plnění z majetkové

¹²⁵ MORAVEC in Hásová, J. Moravec, T. a kol. Insolvenční zákon. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 901.

¹²⁶ Ust. § 237 InsZ.

¹²⁷ Ust. § 238 InsZ.

¹²⁸ Usnesení Vrchního soudu v Praze sp.zn. KSCB 26 INS 10715/2010 2 VSPH 712/2012 ze dne 19. 12. 2012.

¹²⁹ Ust. § 239 odst. 4 InsZ.

podstaty. Byť by se vzhledem k odlišnému předmětu řízení nedala spatřovat mezi oběma žalobami překážka *rei iudicatae*, vedou obě žaloby totožně k určení, zda plnění do majetkové podstaty patří či nepatří.¹³⁰

Pokud není možné vydat do majetkové podstaty původní dlužníkovu plnění, musí být poskytnuta rovnocenná náhrada. Skutečnost, že osoba povinná vydat plnění již předmět dlužníkovu plnění nemá v držení, není důvodem k přechodu této povinnosti na další nabyvatele takového předmětu plnění. Osoba povinná vydat do majetkové podstaty plnění, není zbavena povinnosti takovýto předmět vydat či poskytnout za něj patřičnou náhradu. Toto se však neuplatní v případech převodu plnění na třetí osobu na základě neplatného právního jednání, poněvadž se třetí osoba nemohla stát vlastníkem věci. Oproti obecné úpravě obsažené v ust. § 2999 ObčZ, která při nemožnosti vydání plnění, přisuzuje „*právo na peněžitou náhradu ve výši obvyklé ceny.*“, tak speciální úprava obsažená v ust. § 236 odst. 2 InsZ hovoří pouze o „*rovnocenné náhradě*“. Z toho lze usuzovat, že zákonem stanovená povinnost případného poskytnutí rovnocenné náhrady v sobě zahrnuje více možností řešení takovéto situace.¹³¹ Při opotřebením či jiném znehodnocení předmětu, který v důsledku toho ztratil na hodnotě, by se insolvenční správce měl domáhat vydání předmětu plnění a společně s tím i peněžitě náhrady za opotřebením či znehodnocení. Určení výše náhrady za opotřebením či znehodnocení ovšem bude velmi obtížné a bude záležet na insolvenčním správci, který má v tomto břemeno tvrzení i důkazní, jak se s tím vypořádá. Jako pomoc v určení výše náhrady může sloužit výše daňových odpisů, vyjadřující amortizaci předmětu plnění, nebo typicky znalecký posudek.¹³²

Pokud proběhlo mezi dlužníkem a jeho protistranou neúčinné právní jednání spočívající ve vzájemném plnění, má insolvenční správce povinnost takového plnění oprávněným osobám vydat. Ovšem pouze za situace, že takováto osoba vydá plnění jako první. V případech, kdy není plnění v majetkové podstatě dlužníka rozpoznatelné nebo se již v majetkové podstatě nenachází, bude se

¹³⁰ HÁSOVÁ, Jiřina. *Insolvenční zákon: komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-691-3. s. 913.

¹³¹ MARŠÍKOVÁ, J. a kol.: *Insolvenční zákon: ve znění zákona č.64/2017 Sb. s poznámkami, judikaturou, nařízením Evropského parlamentu a Rady 2018/848 a prováděcími předpisy*. 3. Aktualizované vydání podle stavu právní úpravy k 1. 1. 2018. Praha: Leges, 2018. Glosátor. ISBN 978-80-7502-257-8. s. 523.

¹³² RICHTER, Tomáš. *Insolvenční právo*. 2., doplněné a upravené vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2017. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-444-7, s. 405.

s takto vzniklou pohledávkou zacházet stejně jako s pohledávkou obecných věřitelů a bude uspokojena ve stejném pořadí jako pohledávky ostatní.

Další potenciální důsledek při úspěchu odpůrcí žaloby nastává, pokud byla insolvenčnímu správci věřitelem nebo věřiteli poskytnuta záloha, sloužící k pokrytí nákladů spojených s podáním odpůrcí žaloby a vedení incidenčního sporu. Vzhledem k tomu, že úspěch v odpůrcí žalobě, respektive plnění na jeho základě, je přínosem pro majetkovou podstatu dlužníka, je věřitelům, kteří zálohu poskytli, přiznáno postavení pohledávky za majetkovou podstatou.¹³³ Věřitelé nemají však právo na přednostní uspokojení z plnění získaného na základě odpůrcí žaloby, pro který taková záloha sloužila. Uplatnění pohledávky je vázáno pouze na úspěch odpůrcí žaloby, nikoli na fakt, zda se insolvenčnímu správci skutečně podaří do majetkové podstaty získat plnění.¹³⁴

InsZ výslovně neupravuje situace, kdy nastane zkrácení věřitelů nikoliv úbytkem majetku, nýbrž jeho znevýhodněním spočívajícím ve zřízení věcného práva k předmětu plnění třetím osobám,¹³⁵ místo toho, aby předmět plnění byl na tuto osobu přímo převeden. V tomto případě není možné doslovně použít ust. § 236 InsZ, jelikož nepůjde o plnění, jež by bylo možné do majetkové podstaty vydat. Logickým řešením bude obnovení původního právního stavu. Na neúčinné právní jednání, na jehož základě byla majetková podstata právně znehodnocena, se tak bude pro účely insolvenčního řízení hledět, jako by nikdy nenastalo. V důsledku dle judikatury Nejvyššího soudu¹³⁶ bude předmět zajištění sloužit k uspokojení obecných, nezajištěných věřitelů a nikoliv pouze věřitelům, kteří uplatnili právo na uspokojení ze zajištění. Stejně se pak bude postupovat i u jiných práv zřízených na základě úspěšně odporovaného právního jednání. Toto řešení by však mohlo přinést mnohá úskalí, především vůči třetím osobám, které by takto zatížený majetek nabyly. Jako jistý návod může sloužit úprava InsZ v případech řešení úpadku konkurzem či oddlužením, kdy dochází ke zpeněžení věci zatížené věcným břemenem a k zániku takových věcných břemen z neúčinných právních jednání. V ostatních InsZ neřešených případech, pokud by obnovení právního vztahu nebylo možné, se musí nalézt obdobné řešení při

¹³³ Ust. § 169 odst. 1 písm. h) InsZ.

¹³⁴ Viz kapitola 3.4.1. diplomové práce.

¹³⁵ Např. zřízení věcného břemene, uzavření nevýhodné nájemní smlouvy apod.

¹³⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 ICdo 13/2012 ze dne 31. 3. 2014.

použití argumentů *per analogiam*, *a fortiori*, případně extenzivním výkladem ust. § 236 odst. 2 InsZ.¹³⁷

S plněním na základě rozhodnutí o odpůrcí žalobě souvisí i situace po skončení insolvenčního řízení. Skončí-li insolvenční řízení, nemá už neúčinnost právního jednání vůči komu působit a můžou se tak prosazovat všechny původní právní vztahy. Vzhledem k tomu, že neúčinností právního jednání, není dotčena jeho platnost¹³⁸, mohou dotčené osoby, které jsou povinny vydat dlužníkovo plnění zpět do majetkové podstaty, žádat po insolvenčním správci vydané plnění zpět. Mohou tak učinit pouze za předpokladu, že s ním nebylo nakládáno jiným zákonem povoleným způsobem nebo nebylo použito k uspokojení věřitelů.¹³⁹ V případech, kdy bylo vydáno peněžité plnění si lze jen těžko představit, že by takové plnění nebylo použito k uspokojení pohledávek věřitelů. Vracení peněžitého plnění tak bude v drtivé většině případů velmi nepravděpodobné. Pokud po skončení insolvenčního řízení nebude možné určit prostředky, které byly na základě odpůrcí žaloby vydány, dotčená osoba zřejmě právo na vrácení svého plnění ztratí.¹⁴⁰ Tvoří-li plnění věc, která byla ze skutkové podstaty vyňata¹⁴¹, tak přestože se může zdát, že splňuje zákonnou podmínku nevrácení takové věci, tak přestože s ní bylo nakládáno zákonem povoleným způsobem, bude dotčené osobě vrácena. Moravec usuzuje, že tak bude možné i před skončením insolvenčního řízení.¹⁴²

4.1. **Střet mimoinsolvenčního a insolvenčního odpůrcího práva**

Vzhledem ke speciální úpravě odpůrcí žaloby obsažené v InsZ upravil zákonodárce též situaci střetu odpůrcích žalob dle obecné úpravy s odpůrcími žalobami podanými v rámci úpravy speciální. Posuzování vztahu a následný postup při střetu odpůrcích žalob, podaných na základě odlišné právní úpravy, se posuzuje a řídí dle ust. § 239 odst. 1 InsZ věty druhé a ust. § 243 InsZ.

¹³⁷ HÁSOVÁ, Jiřina. *Insolvenční zákon: komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-691-3. s. 897.

¹³⁸ Ust. 236 odst. 1 InsZ.

¹³⁹ Ust. § 237 odst. 3 InsZ.

¹⁴⁰ SPRINZ, Petr. *Insolvenční zákon: komentář*. Praha: C. H. Beck, [2019]. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-753-8. s. 645.

¹⁴¹ Ust. § 227 InsZ.

¹⁴² HÁSOVÁ, Jiřina. *Insolvenční zákon: komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-691-3. s. 904 - 905.

4.1.1. Řízení zahájené před zahájením insolvenčního řízení

V řízení o odpůrcí žalobě na základě ObčZ nejde po zahájení insolvenčního řízení pokračovat.¹⁴³ V InsZ je užito problematické vyjádření „v téže věci“, jelikož totožnost věci se posuzuje nejen v závislosti na předmětu řízení, ale taktéž i na účastnících řízení, kteří vzhledem k rozdílu v aktivní legitimaci k podání odpůrcí žaloby, kterou v insolvenčním řízení má výlučně insolvenčního správce, nemohou být stejní. S použitím teleologického výkladu ve spojení s ust. § 83 odst. 2 o. s. ř. upravující překážku litispendence lze dovodit a vztáhnout spojení „v téže věci“ na případ totožného předmětu řízení, a to bez ohledu na rozdílnost žalobců.¹⁴⁴

Diskutabilní otázkou se jeví znění úpravy ust. § 239 odst. 1 věta druhá InsZ ve spojení s ust. § 243 InsZ, kdy na jedné straně InsZ přerušuje řízení o dosud projednávané odpůrcí žalobě a na straně druhé hovoří o nabytí právní moci této žaloby. Je tedy otázkou, zda rozhodnutí v přerušeném řízení¹⁴⁵ může nabýt právní moci. InsZ s takovouto variantou počítá a je otázkou, zda je to tak správně. Z doslovného výkladu by tak vyplývalo, že jediným případem, kdy by se ust. § 243 InsZ dalo aplikovat bez dalšího, je situace, kdy by rozhodnutí, jímž se vyslovuje neúčinnost právního jednání, nabylo právní moci ještě před rozhodnutím o úpadku.

Nastalé pochybnosti se pokusil vyřešit Nejvyšší soud, který ve svém rozhodnutí určil, že dnem zahájení insolvenčního řízení, nastává „... ze zákona obdobný stav, jako při přerušení řízení, který na jedné straně sice brání tomu, aby bylo v řízení pokračováno (a soudem v řízení prováděny další úkony), avšak na druhé straně má za následek, že nadále běží procesní lhůty, že účastníci smí v řízení činit procesněprávní úkony a že proto také mohou nabýt právní moci rozhodnutí, která byla v řízení o odpůrcí žalobě podané podle ustanovení § 42a obč. zák. vydána před zahájením insolvenčního řízení.“¹⁴⁶ V rámci zachování vnitřní srozumitelnosti InsZ soud stanovil, že vlastností obdobného stavu, oproti stavu obecnému přerušení řízení, je pokračující dobu procesních lhůt. Účelem takového soudního vyjádření je umožnit rozsudkům, které jsou vyhlášeny v době mezi zahájením insolvenčního řízení a v době právní moci rozhodnutí o úpadku, aby

¹⁴³ Ust. § 239 odst. 1 věta druhá InsZ.

¹⁴⁴ MORAVEC in HÁSOVÁ, J. Moravec, T. a kol. Insolvenční zákon. Komentář 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 912

¹⁴⁵ Ust. § 111 o. s. ř.

¹⁴⁶ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 2299/2013 ze dne 7. 10. 2014; obdobně Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 539/2015 ze dne 28. 1. 2016

nabyly právní moci, a tím byla zachována zákonná úprava obsažená v ust. § 243 InsZ. V případě, že soud vyhoví odpůrcí žalobě věřitele podle obecné právní úpravy¹⁴⁷ a takové rozhodnutí nabyde právní moci před nabytím právní moci rozhodnutí o úpadku, může si věřitel z toho vzniklé plnění ponechat a není povinen jej vydat do majetkové podstaty.¹⁴⁸

V případě, že rozhodnutí o obecné odpůrcí žalobě nenabyde právní moci před nabytím právní moci rozhodnutí o úpadku, pak ani žaloba, ani rozhodnutí soudu, kterým bude vyhověno, nemohou být „... *způsobilým právním prostředkem (mimo rámec insolvenčního řízení) k uspokojení vymahatelné (vykonatelné) pohledávky věřitele.*“¹⁴⁹

Rozhodnutí Nejvyššího soudu a přístup v něm zastávaný je v literatuře některými autory kritizován.¹⁵⁰ Kriticky se vyjadřují zejména k pojmu užitém v rozhodnutí Nejvyššího soudu tzv. „obdobného stavu“. Upozorňují na vnitřní nekompatibilitu InsZ, která se projevuje v ust. § 239 odst. 1 druhé věty ve spojení s ust. § 243, kdy zákon na jedné straně hovoří o nemožnosti pokračování odpůrcího sporu podle obecné úpravy a na straně druhé hovoří o následcích způsobených nabytím právní moci rozhodnutí o obecné odpůrcí žalobě po zahájení insolvenčního řízení. Je tedy otázkou, zda k nabytí právní moci může dojít. Vytvoření „obdobného“ stavu přerušení Nejvyšším soudem je kritiky vnímáno jako *ad hoc* konstrukce, kterou se Nejvyšší soud pouze snaží uměle napojit zavádějící úpravu InsZ. Pozastavení vnímají jako přebytečné a upozorňují na možné uplynutí lhůt pro úspěšné odporování v době, kdy by stejnému právnímu jednání chtěl na základě odpůrcí žaloby dle InsZ odporovat insolvenční správce.

Přes vícero nabízených možností řešení¹⁵¹ se autor této diplomové práce nejvíce ztotožňuje s názorem Sprinze,¹⁵² kdy mu jím navrhované řešení připadá jako zlatá

¹⁴⁷ Ust. § 589 a násl. ObčZ

¹⁴⁸ Ust. § 243 InsZ.

¹⁴⁹ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 2299/2013 ze dne 7. 10. 2014.

¹⁵⁰ RAKOVSKÝ, Adam; TROUP, Tomáš. Poznámka k rozhodnutí Nejvyššího soudu ve věci souběhu obecné a insolvenční odporovatelnosti aneb když méně je... méně [online]. *Bulletin advokacie* [cit. 16. 3. 2020] Dostupné na: www.bulletin-advokacie.cz/poznamka-k-rozhodnuti-nejvyssiho?browser=full

¹⁵¹ Viz. RAKOVSKÝ, Adam; TROUP, Tomáš. Poznámka k rozhodnutí Nejvyššího soudu ve věci souběhu obecné a insolvenční odporovatelnosti aneb když méně je... méně [online]. *Bulletin advokacie* [cit. 16. 3. 2020] Dostupné na: www.bulletin-advokacie.cz/poznamka-k-rozhodnuti-nejvyssiho?browser=full

¹⁵² SPRINZ, Petr. *Insolvenční zákon: komentář*. Praha: C.H. Beck, [2019]. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-753-8. s. 652.

střední cesta. Sprinz navrhuje přerušit dosavadní řízení o obecné odpůrcí žalobě ke dni nabytí právní moci rozhodnutí o úpadku. Toto přerušení je pak navrhováno do doby, kdy uplyne prekluzivní lhůta k podání odpůrcí žaloby insolvenčním správcem, nebo do doby skončení insolvenčního řízení či po ukončení řízení o odpůrcí žalobě dle InsZ, pokud takové řízení bude skončeno dříve.

Podle výše zmíněného rozhodnutí Nejvyššího soudu však odpůrcí nárok uplynutím prekluzivní lhůty uvedené v ust. § 239 odst. 3 InsZ zaniká, a to jak odpůrcí nárok dle InsZ, tak dle obecné právní úpravy.

Nabízí se otázka, jak postupovat, když po zahájení insolvenčního řízení není možné pokračovat v řízení o odpůrcí žalobě zahájené jinou osobou, nicméně řízení o odpůrcí žalobě podané insolvenčním správcem neprobíhá, a to ať už z jakéhokoliv důvodu. Doslovný výklad ust. § 239 odst. 1 InsZ věty druhé jasně vede k závěru nemožnosti pokračovat v takovémto řízení, a to bez výjimky. Pomocí teleologického výkladu lze usuzovat, že jestliže dlužníkovo plnění či náhrada již nemůže být na základě odpůrcí žaloby zařazena do majetkové podstaty, nemůže výsledek přerušeno řízení již insolvenční řízení nikterak zasáhnout. Vzhledem k judikatuře Ústavního soudu¹⁵³ řešící rozpor mezi jazykovým a teleologickým výkladem, je třeba se přiklonit k tomu teleologickému. Otázkou tedy zůstává, zda ochrana cílů a účelu insolvenčního řízení, stanovená InsZ, které může trvat dlouhou dobu za situace, kdy není možno, aby se dlužníkovo plnění dostalo do majetkové podstaty a výsledek přerušeno řízení by tak neměl na insolvenční řízení žádný vliv, je žádoucí, přiměřená a smysluplná.¹⁵⁴

4.1.2. Řízení zahájené po zahájení insolvenčního řízení

V již zmíněném rozhodnutí¹⁵⁵ se Nejvyšší soud zabýval i otázkou zahájení odpůrcí žaloby na základě obecné úpravy po zahájení insolvenčního řízení. Ve své úvaze vychází z ust. § 5 písm. d) InsZ. Nejvyšší soud tak za jako jediný a správný postup uspokojení pohledávek věřitele považuje přihlášení jejich pohledávky do insolvenčního řízení, a to ve spojení s následným úspěchem insolvenčního správce v odpůrcí žalobě. K možnosti podání odpůrcí žaloby dle obecné úpravy ObčZ Nejvyšší soud uvádí, že „... věřitel nemá v době po zahájení insolvenčního

¹⁵³ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 33/97 ze dne 17. 12. 1997.

¹⁵⁴ MORAVEC in HÁSOVÁ, J. Moravec, T. a kol. Insolvenční zákon. Komentář 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 912.

¹⁵⁵ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 2299/2013 ze dne 7. 10. 2014.

*řízení aktivní věcnou legitimaci k odpůrcí žalobě podle ustanovení § 42a obč. zák., což je důvodem k zamítnutí žaloby.*¹⁵⁶

Dané rozhodnutí Nejvyššího soudu kritizují Rakovský s Troupem¹⁵⁷, kteří mají naopak za to, že marným uplynutím prekluzivní doby k podání odpůrcí žaloby dle InsZ, s níž je spjata neuplatnění kolektivního zájmu, dochází k uvolnění takového nároku, který pak může být volně uplatněn individuálním věřitelem.

Částí odborné veřejnosti je kritizován závěr, kdy by po uplynutí lhůty k podání odpůrcí žaloby dle InsZ zanikla možnost odporovat právnímu jednání i na základě mimoinsolvenční úpravy. Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí patrně vychází z premisy, že pokud nebude odpůrcí žaloba dle InsZ uplatněna, nebude uplatněn kolektivní zájem na případné plnění z možného protiprávního jednání, a tím spíše nemůže být dán zájem individuální. Názor, že po uplynutí lhůty¹⁵⁸, po které již není možné jakýmkoliv způsobem odporovat potencionálně neúčinnému právnímu jednání, je poněkud striktní a může vyvolávat množství nežádoucích situací, které mohou být dle názoru autora diplomové práce ve svém důsledku až neadekvátní ochranou osob, vůči kterým bylo právní jednání učiněno, nebo které z něho měly prospěch.¹⁵⁹

Vzhledem k tomu, že se od stěžejního rozhodnutí Nejvyššího soudu objevilo v okruhu odborné veřejnosti několik odlišných názorů, je možné v budoucnu očekávat nové rozhodnutí, které se s těmito názory a možnými směry vypořádá.

5. Neúčinnost právních jednání bez přiměřeného protiplnění

Právní jednání bez přiměřeného protiplnění je jednou ze tří skutkových podstat neúčinného právního jednání, které lze vyslovit na základě odpůrcí žaloby, upravené v ust. § 240 InsZ. Smyslem této skutkové podstaty je chránit věřitele před účinky zkracujícího právního jednání dlužníka, které vede ke snížení majtkové podstaty, čímž v důsledku dochází k nižšímu uspokojení věřitelů.

¹⁵⁶ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 2299/2013 ze dne 7. 10. 2014.

¹⁵⁷ RAKOVSKÝ, Adam; TROUP, Tomáš. Poznámka k rozhodnutí Nejvyššího soudu ve věci souběhu obecné a insolvenční odporovatelnosti aneb když méně je... méně [online]. *Bulletin advokacie* [cit. 16. 3. 2020] Dostupné na: www.bulletin-advokacie.cz/poznámka-k-rozhodnuti-nejvyssiho?browser=full

¹⁵⁸ Ust. § 239 odst. 3 InsZ.

¹⁵⁹ SPRINZ, Petr. *Insolvenční zákon: komentář*. Praha: C.H. Beck, [2019]. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-753-8. s. 654.

O právním jednání bez přiměřeného protiplnění lze hovořit, pokud kumulativně naplní zákonem dané znaky. Tyto znaky se skládají ze znaků obecných, upravených v ust. § 235 InsZ a znaků obsažených v ust. § 240 InsZ. Znaky jsou: 1. Naplnění obecných charakteristik neúčinného právního jednání;¹⁶⁰ 2. bezúplatnost, kvalifikovaná nepřiměřenost protiplnění; 3. právní jednání bylo učiněno ve lhůtě tří let, respektive jednoho roku před zahájením insolventního řízení; 4. v době právního jednání byl dlužník v úpadku, nebo takové právní jednání k úpadku vedlo; 5. nejedná se o právní jednání uvedené v ust. § 240 odst. 4 InsZ.

Podmínky odporovatelnosti právního jednání se posuzují k okamžiku uskutečnění právního jednání.¹⁶¹ Kromě zjišťování, zda byl dlužník v dané chvíli v úpadku či spřízněnosti kontrahentů, může být posouzení některých podmínek poněkud obtížnější. Ke dni uskutečnění právního jednání: „*se zjišťuje i to, zda měl dlužník po uzavření odporovaného právního úkonu další dostatečný majetek k uspokojení věřitelů (v jejichž prospěch se insolvenční neúčinnost vyslovuje)*.“¹⁶² Cena plnění, které bylo předmětem právního jednání, se může v čase měnit, avšak pro posuzování odporovatelnosti právního jednání je nutné vycházet z ceny v době uskutečnění právního jednání.¹⁶³

Postup zkoumání podmínek, zda právní jednání splňuje podmínky odporovatelnosti ke dni učinění právního jednání, je odůvodněn ochranou legitimního očekávání v souladu s ust. § 5 písm. c InsZ. Pozdější změna podmínek právního jednání by tak neměla mít na posouzení odporovatelnosti vliv. Obecně lze ovšem uvažovat o prolomení tohoto pravidla v případech, kdy si dotčená osoba pro její nepoctivost ochranu nezaslouží, jako například při naplnění skutkové podstaty ust. § 242 InsZ.¹⁶⁴

Otázkou, na kterou dosud nebylo ani InsZ, ani judikaturou odpovězeno, je, zda je možné odporovat právnímu jednání pouze v částečném rozsahu. K inspiraci v této otázce může sloužit německá judikatura, která odporování v částečném rozsahu připouští, a to za předpokladu, kdy lze příslušné právní jednání rozdělit na sobě

¹⁶⁰ Viz 3. kapitola diplomové práce.

¹⁶¹ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 48/2013, ze dne 22. 12. 2015.

¹⁶² Tamtéž.

¹⁶³ SPRINZ, Petr. *Insolvenční zákon: komentář*. Praha: C.H. Beck, [2019]. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-753-8. s. 655- 656.

¹⁶⁴ Tamtéž.

nezávislé části, nebo pokud jsou odporovány pouze oddělitelné účinky jinak nedělitelného právního jednání.¹⁶⁵

5.1. Znaky právního jednání

K určení, zda je právní jednání odporovatelné, musí kumulativně naplňovat zákonem stanovené znaky. Tyto znaky lze nalézt v ust. § 235 odst. 1 v kombinaci s ust. § 240 InsZ. Je na insolvenčním správci, aby kumulativní splnění podmínek v řízení před soudem dokázal.

5.1.1. Obecné charakteristiky neúčinného právního jednání

Aby se dalo právní jednání charakterizovat jako odporovatelné, musí splňovat nejprve obecnou charakteristiku vyjádřenou v ust. § 235 odst. 1 InsZ. Obecnou charakteristikou právního jednání, nutnou pro splnění zvláštní skutkové podstaty ust. § 240 InsZ, je zkrácení možnosti uspokojení věřitele. Důležitým faktorem je, že mezi právním jednáním dlužníka a zkrácením uspokojení věřitele musí být příčinná souvislost.¹⁶⁶

5.1.2. Bezúplatnost, kvalifikovaná nepřiměřenost protiplnění

Zákonodárce v hypotéze ust. § 240 InsZ užívá pojmu „protiplnění“. Díky této obecné úpravě, je hypotéza variabilní a může být užitá na velké množství právních jednání. Protiplnění může mít formu bezúplatnou, nebo úplatnou. Úplata může být peněžitého charakteru, pomocí peněžitých prostředků nahrazující peníze, nebo plněním nepeněžitého charakteru. Nepeněžitou úplatou rozumíme nejčastěji směnu či poskytnutí služeb.

Do skutkové podstaty ust. § 240 InsZ může být zahrnuto nepřeborné množství právních jednání. Právní jednání bez přiměřeného protiplnění může zahrnovat převody vlastnických práv, jejich zatížení, sjednávání jiných práv, poskytování služeb, darování, přistoupení k dluhu (pokud za něj dlužník neobdrží žádnou protihodnotu)¹⁶⁷ nebo zřízení zajištění za dluhy třetí osoby¹⁶⁸. Pokud by však dlužník za zajištění dluhu třetí osoby přeci jen dostal protiplnění, je možné uvažovat o tom, že by takové právní jednání nenaplnilo ust. § 240 InsZ. Protiplnění by však muselo odpovídat rizikovosti zajištění. Dalším možným

¹⁶⁵ RICHTER, Tomáš. *Insolvenční právo*. 2., doplněné a upravené vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2017. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-444-7, s. 396 - 397.

¹⁶⁶ SPRINZ, Petr. *Insolvenční zákon: komentář*. Praha: C.H. Beck, [2019]. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-753-8. s. 656.

¹⁶⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 14/2012, ze dne 29. 4. 2014.

¹⁶⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 48/2013, ze dne 22. 12. 2015.

odporovatelným právním jednáním je postoupení pohledávky, u které může být komplikované určení obvyklé ceny. K tomu Vrchní soud v Praze¹⁶⁹ uvedl, že: *„(obvyklá cena) je dána její dobytostí. Nominální hodnota postoupené peněžité pohledávky je sama o sobě bezcenným údajem, není-li bez dalšího najisto postaveno, že dlužník má dostatečný majetek, z něhož lze pohledávku uspokojit. ... Ve své podstatě jde o zjištění majetkových poměrů dlužníka postoupené pohledávky.“*¹⁷⁰

V případě, že má právní jednání formu započtení, je pojmově vyloučeno, že se jedná o právní jednání bez přiměřeného protiplnění, jak ostatně konstatoval Nejvyšší soud: *„Započtením se tak stranám zápočtu nedostává žádného plnění, natož takového plnění, které by mohlo být využitelné k (byť jen částečnému) uspokojení přihlášených pohledávek jiných věřitelů dlužníka; nelze však přehlédnout, že započtením dlužník „ztrácí“ majetek (pohledávku), který by mohl být využitelný k shora zmíněnému účelu. Z povahy započtení přitom současně plyne, že jde vždy o úkon „ekvivalentní“ (vzájemné pohledávky zanikají jen v rozsahu, v němž se kryjí). Není-li započtení plněním dluhu, je zároveň pojmově vyloučeno, aby šlo o neúčinný právní úkon podle § 240 insolvenčního zákona.“*¹⁷¹

V případě poskytnutí protiplnění formou nepeněžité úplaty je nezbytně nutné, aby byla v řízení před soudem o odpůrčí žalobě zjištěna a prokázána cena obvyklá za takové protiplnění. Břemeno důkazní a břemeno tvrzení ohledně ceny obvyklé, ať už jde o úplatu peněžitého nebo nepeněžitého charakteru, bude na straně insolvenčního správce jakožto osoby, která před soudem musí prokázat naplnění znaků skutkové podstaty.

Základem pro posouzení případné nepřiměřenosti protiplnění je posouzení ekvivalence ceny sjednané s cenou obvyklou. Při zjišťování obou cen bude podstatně snazší zjistit cenu sjednanou, za kterou se pokládají veškerá ocenitelná protiplnění. Pojem „obvyklá cena“ definoval Vrchní soud v Praze jako: *„cenu, za kterou by je bylo možné prodat nebo jinak zpeněžit v době dlužníkovy právního úkonu s dodržáním případných cenových předpisů (předpisů o regulaci cen,*

¹⁶⁹ Usnesení Vrchního soudu v Praze, sp. zn. 103 VSPH 483/2015, ze dne 18. 5. 2016

¹⁷⁰ SPRINZ, Petr. *Insolvenční zákon: komentář*. Praha: C.H. Beck, [2019]. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-753-8. s. 658.

¹⁷¹ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 12/2005, ze dne 28. 2. 2017.

vydaných podle zákona č. 526/1990 Sb., ve znění pozdějších předpisů).¹⁷² Mohou nastat situace, ve kterých, vzhledem k okolnostem, bude mít plnění pro dlužníka vyšší hodnotu. Takovou situací bude případ dlužníkovy postoupené pohledávky, již dlužník využije k započtení jiné věřitelovi pohledávky za dlužníkem. Do obvyklé ceny protiplnění se mohou projevit i náklady s věcí spojené, které budou natolik vysoké, že pro dlužníka bude výhodné se takové věci zbavit. Nejvyšší možnou gradací může pak být situace, kdy přestože dlužník převede věc bez jakéhokoliv protiplnění, bude pro něj takové právní jednání ekonomicky výhodné.¹⁷³

Určení obvyklé ceny je otázkou odbornou, která musí být posuzována v kontextu dlužníkovy situace. Na právním posouzení soudu pak bude určení, zda s ohledem na všechny okolnosti je obvyklá cena s ohledem na cenu protiplnění podstatně nižší, či nikoliv. Obvyklá cena je zjišťována vždy k okamžiku právního jednání a k případným pozdějším změnám ceny, ať už dlužníkovy plnění nebo protiplnění, se nepřihlíží.

Zákonná úprava však není zcela upjatá, a tak se skutková podstata neužije na každé právní jednání, kde by bylo protiplnění byt' jen o trochu menší. Z důvodu právní jistoty účastníků právního jednání musí být protiplnění kvalifikovaně nepřiměřené, neboli „*podstatně nižší*“¹⁷⁴, čímž jinými slovy obvyklá cena protiplnění musí být podstatně nepřiměřená v porovnání s cenou obvyklou za plnění. K posouzení nepřiměřenosti slouží dvě kritéria, na základě kterých, s ohledem na okolnosti případu, se rozhoduje, zda k nepřiměřenosti došlo, či nikoliv. Těmito kritérii je kritérium kvalitativní a kritérium kvantitativní¹⁷⁵.

Stěžejním kritériem pro posouzení nepřiměřenosti je kritérium kvantitativní¹⁷⁶ neboli posouzení poměru mezi cenou obvyklou a cenou sjednanou. Kvantitativně je posuzováno zpravidla na základě znaleckého posudku¹⁷⁷ či jiné relevantní metody. Vydání znaleckého posudku bude pro znalce značně obtížné, zejména pokud půjde o posuzování obvyklé ceny nazpět do minulosti. Zvláště složité pak

¹⁷² Rozsudek Vrchního soudu v Praze, sp. zn. 103 VSPH 843/2016, ze dne 25. 10. 2017.

¹⁷³ SPRINZ, Petr. *Insolvenční zákon: komentář*. Praha: C.H. Beck, [2019]. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-753-8. s. 656-657.

¹⁷⁴ Ust. § 240 odst. 1 InsZ.

¹⁷⁵ SPRINZ, Petr. *Insolvenční zákon: komentář*. Praha: C.H. Beck, [2019]. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-753-8. s. 657.

¹⁷⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 307/2014, ze dne 29. 2. 2016.

¹⁷⁷ K hodnocení znaleckému posudku a postupu při porovnávání vícero znaleckých posudků se vyjádřil Nejvyšší soud v Usnesení, sp. zn. 29 Cdo 4153/2015, ze dne 17. 3. 2016.

bude posuzování cen nemovitostí v případech, kdy ceny na trhu od učinění právního jednání do vypracování posudku velmi kolísaly.

Problematický stále zůstává charakter spojení „*podstatně nižší*“, který dává úmyslně velkou volnost při posuzování jednotlivých případů. V judikatuře se dosud neobjevilo ohraničení, jaký poměr je brán ještě jako přiměřené protiplnění a jaký už nikoliv. Nejvíce nápomocné k utvoření představy určitého mantinelu je rozhodnutí Nejvyššího soudu¹⁷⁸, které označilo rozdíl ve výši 25 % za hraniční, avšak stále akceptovatelný.¹⁷⁹ Sprinz¹⁸⁰ s přihlédnutím k judikatuře k zákonu o konkursu a vyrovnání¹⁸¹ považuje hranici kvalifikované nepřiměřenosti mezi 30 až 35 % oproti ceně obvyklé. Jak už bylo několikrát zmíněno, nelze však kvantitativní kritérium posuzovat strojně, nýbrž je třeba vždy přihlédnout ke všem okolnostem případu (kvalitativní kritérium).

Ačkoliv Nejvyšší soud uvedl, že při posuzování kvalifikované nepřiměřenosti je stěžejní kritérium kvantitativní, v témže rozsudku zároveň upozornil na důležitost neopomenutí též kritéria kvalitativního. Nejvyšší soud uvedl, že: „*je nezbytné vycházet při výkladu § 240 insolvenčního zákona z účelu a zásad insolvenčního řízení, jak jsou formulovány v § 1 a § 5 insolvenčního zákona. Jakkoliv platí, že v tomto směru jsou významná především hlediska ryze kvantitativní [jako jsou poměr mezi cenou obvyklou a sjednanou (vyjádřitelný např. v procentech) a rozdíl obou cen (představující konkrétní částku)], nelze pominout ani dopad sporného právního úkonu (zde kupní smlouvy) do majetkové sféry dlužníka z hlediska možnosti věřitelů (rozuměj věřitelů, jimž k datu nabytí účinků sporného právního úkonu dlužníka svědčila pohledávka za dlužníkem) dosáhnout vůči dlužníku úhrady pohledávek (a schopnosti dlužníka tyto pohledávky zaplatit), ani důvody, pro které dlužník sporný právní úkon učinil (např. snaha získat peněžní prostředky k úhradě již splatných pohledávek věřitelů), respektive další okolnosti, za nichž dlužník dotčený právní úkon učinil.*“¹⁸² Při posouzení by tak mělo být přihlédnuto i k době, kdy právní jednání dlužník činil, jelikož nepřiměřené protiplnění mohlo

¹⁷⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 307/2014, ze dne 29. 2. 2016.

¹⁷⁹ RICHTER, Tomáš. *Insolvenční právo*. 2., doplněné a upravené vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2017. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-444-7, s. 398 - 399; obdobně SPRINZ, Petr. *Insolvenční zákon: komentář*. Praha: C.H. Beck, [2019]. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-753-8. s. 396.

¹⁸⁰ SPRINZ, Petr. *Insolvenční zákon: komentář*. Praha: C.H. Beck, [2019]. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-753-8. s. 657.

¹⁸¹ Zákon č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání.

¹⁸² Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 307/2014, ze dne 29. 2. 2016.

být způsobeno aktuální potřebou získat protiplnění (např. pro dlužníka je důležitější a výhodnější získat část ceny obvyklé ihned, než získat celou cenu obvyklou později).¹⁸³

Druhý způsob protiplnění, který skutková podstata upravená v ust. § 240 InsZ nabízí, nastane v případě, kdy bude dlužníkem učiněno právní jednání bez protiplnění, tj. bezúplatně. V řízení před soudem bude, stejně jako v případě úplatného protiplnění, břemeno důkazní a břemeno tvrzení na straně insolvenčního správce. Oproti úplatnému protiplnění bude mít insolvenční správce snazší pozici v tom, že takové právní jednání je samo o sobě popsáno v hypotéze a bude na něj zpravidla bez nejmenších pochybností automaticky hleděno jako na právní jednání bez přiměřeného protiplnění.¹⁸⁴

5.1.3. Právní jednání v určitém období

Zákonná úprava ust. § 240 odst. 3 InsZ neurčuje délku prekluzivní lhůty pro podání odpůrcí žaloby vůči právním jednáním bez přiměřeného protiplnění, ta je InsZ upravena v ust. § 239 odst. 3 jako jednoletá ode dne rozhodnutí o úpadku. Uvedený časový úsek určuje propadlé lhůty, v nichž muselo být právní jednání učiněno, respektive kdy nastaly jeho právní účinky, čímž je de facto vymezována množina právních jednání, kterým je možno odporovat.¹⁸⁵ Účelem takových lhůt je ochrana právní jistoty osob, vůči nimž bylo právní jednání učiněno, nebo které mají z právního jednání prospěch.¹⁸⁶ Délky lhůt se odvíjí od toho, v čí prospěch bylo odporované právní jednání učiněno. V případě právního jednání bez přiměřeného protiplnění učiněné ve prospěch osoby dlužníku blízké nebo osoby tvořící s dlužníkem koncern je InsZ stanovena lhůta tří let. Pokud bylo právní jednání bez přiměřeného protiplnění učiněno ve prospěch jiné osoby, bude lhůta jednoletá.

Lhůta je počítána zpětně od zahájení insolvenčního řízení, v němž je podávána odpůrcí žaloba, přičemž není rozhodný okamžik, kdy insolventnímu soudu došel insolvenční návrh, nýbrž den, kdy byla v insolvenčním rejstříku zveřejněna vyhláška o zahájení řízení.¹⁸⁷ Pro vymezení lhůty není ani důležité, zda před

¹⁸³ SPRINZ, Petr. *Insolvenční zákon: komentář*. Praha: C.H. Beck, [2019]. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-753-8. s. 657.

¹⁸⁴ Tamtéž.

¹⁸⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 76/2015, ze dne 31. 10. 2017.

¹⁸⁶ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 2299/2013, ze dne 7. 10. 2014.

¹⁸⁷ Ust. § 101 InsZ ve spojení s ust. § 109 odst. 4 InsZ.

probíhajícími insolvenčními řízeními již proběhlo jiné a jak dopadlo. Jestliže právní účinky právního jednání bez přiměřeného protiplnění nastaly před zahájením insolvenčního řízení, bude se takové právní jednání posuzovat podle ust. § 240 InsZ. V případě, že účinky právního jednání nastaly až po zahájení insolvenčního řízení, bude dané právní jednání posuzováno dle ust. § 111 InsZ nebo jiného zákonného ustanovení. Při převodu nemovité věci nebo vzniku jiného věcného práva zapisujícího do veřejného rejstříku je rozhodujícím okamžikem zápis do veřejného rejstříku.¹⁸⁸ V případech právního jednání s odkládací podmínkou bude lhůta počítána ke dni, kdy došlo ke splnění takové podmínky.¹⁸⁹

5.1.4. Právní jednání v úpadku dlužníka, nebo vedoucí k úpadku

K naplnění skutkové podstaty ust. § 240 InsZ je nezbytné, aby dlužník učinil právní jednání v úpadku, nebo v důsledku takového právního jednání do úpadku dostal. Tento znak musí být naplněn bez ohledu na to, jakou formu úpadek bude mít. Při posuzování otázky se tak bude zejména vycházet z úpravy úpadku obsažené v ust. § 3 InsZ. Je irelevantní, zda osoba, která měla z právního jednání prospěch, o finanční situaci dlužníka věděla či nikoliv. Není tak důležitá subjektivní stránka věci, nýbrž objektivní.

Existence úpadku se stejně jako ostatní znaky neúčinných právních jednání bez přiměřeného protiplnění zkoumá ke dni vzniku právního jednání.¹⁹⁰ V případě právních jednání, která vedla k úpadku, se při zkoumání před soudem budou muset brát v potaz i účinky takového právního jednání. Břemeno důkazní a břemeno tvrzení v řízení před soudem je obecně na straně insolvenčního správce.¹⁹¹ Jak bylo judikováno, insolvenční správce může při dokazování úpadku dlužníka v době učinění právního jednání použít jednu z domněnek upravených v ust. §3 odst. 2 InsZ.¹⁹² Kritika tohoto rozhodnutí zejména poukazuje na fakt, že domněnky obsažené v ust. § 3 odst. 2 InsZ mají své místo při zkoumání dlužníkovy úpadku, kdy dlužník díky svému přístupu k důkazům a informacím může domněnky vyvrátit. Otázkou zůstává, zda stejný model lze uplatňovat i při odpůřcím řízení dle ust. § 240, respektive § 241 InsZ. Kritici upozorňují, že v řízení o odpůřčí žalobě je situace zcela jiná, kdy osoba pasivně legitimovaná dle

¹⁸⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 13/2015, ze dne 28. 2. 2017.

¹⁸⁹ SPRINZ, Petr. *Insolvenční zákon: komentář*. Praha: C.H. Beck, [2019]. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-753-8. s. 659.

¹⁹⁰ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 35/2017, ze dne 24. 10. 2018

¹⁹¹ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 54/2015, ze dne 31. 1. 2017.

¹⁹² Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 14/2012, ze dne 29. 4. 2014.

ust. § 237 InsZ jakožto třetí osoba již k ekonomickým informacím dlužníkovy situace a důkazům přístup nemá. Při použití domněnek úpadku při řízení o odpůrcí žalobě dle ust. § 240 a § 241 InsZ tak lze dlužníkovu protistranou namítat ústavněprávní argument porušení práva na spravedlivý proces. Obdobně pak může být nahlíženo na vyvratitelnou domněnku založenou v ust. § 240 odst. 2 větě druhé.¹⁹³

V případech právního jednání dlužníka ve prospěch osob blízkých nebo osob tvořících s dlužníkem koncern zákon usnadňuje procesní postavení žalobce tím, že ustanovuje vyvratitelnou domněnku existence úpadku. V případě úspěšné obrany žalovaného je nutné, aby se s touto vyvratitelnou domněnkou úspěšně vypořádal a prokázal, že dlužník v době právního jednání nebyl v úpadku.¹⁹⁴ Nejvyšší soud se vyjádřil k zákonné úpravě týkající se osob blízkých takto: „*Smyslem úpravy neúčinnosti právních úkonů dlužníka v insolvenčním zákoně naopak je, aby se osoba dlužníku blízká při právních úkonech s dlužníkem přesvědčila, že je dlužník nečiní v době, kdy je v úpadku, a vede ji k tomu, aby nečinila právní úkony (nepřijímala podle nich plnění) na újmu práv věřitelů dlužníka. Jestliže se tak nezachová, musí být srozuměna s tím, že tento úkon bude v případě rozhodnutí o úpadku dlužníka insolvenčním správcem zpochybněn.*“¹⁹⁵

Při hodnocení, zda žalovaný unesl důkazní břemeno o vyvrácení domněnky úpadku, nemůže soud vycházet pouze z toho, zda se žalovanému podařilo popřít skutečnosti, na nichž vyvratitelná domněnka stojí.¹⁹⁶ Při vyvrácení domněnky úpadku je nutné žalovaným prokázat, že dlužník v době, kdy učinil právní jednání, byl schopen platit splatné pohledávky a v případě, že je dlužník fyzickou osobu podnikatelem nebo právnickou osobou, že měl dostatečný majetek vzhledem ke správě majetku či provozu závodu, a nebyl tak předlužen.¹⁹⁷ Může ovšem nastat i varianta, kdy žalovaná osoba blízká nebo osoba tvořící s dlužníkem koncern prokáže, že dlužník v době právního jednání v úpadku nebyl, čímž právní

¹⁹³ RICHTER, Tomáš. *Insolvenční právo*. 2., doplněné a upravené vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2017. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-444-7, s. 398 - 399; obdobně SPRINZ, Petr. *Insolvenční zákon: komentář*. Praha: C.H. Beck, [2019]. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-753-8. s. 12.

¹⁹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 106/2016, ze dne 23. 10. 2018.

¹⁹⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 17/2013, ze dne 30. 9. 2015.

¹⁹⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 106/2016, ze dne 23. 10. 2018.

¹⁹⁷ Analogicky se dá užít Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 86/2016, ze dne 27. 9. 2018.

domněnku vyvrátí, avšak i přesto nebude úspěšná, jelikož insolvenční správce prokáže, že dlužníkovu právní jednání vedlo k jeho úpadku.¹⁹⁸

5.1.5. Negativní vymezení

Posledním znakem nutným k naplnění skutkové podstaty je, že dlužníkovu právní jednání není jedno z taxativně uvedených v ust. § 240 odst. 4 InsZ. V odpůřčím řízení bude břemeno tvrzení a břemeno důkazní spočívat na straně insolvenčního správce, který musí prokázat, že odporované právní jednání nenaplnuje negativní stránky neúčinnosti právního jednání uvedené ve čtvrtém odstavci. Naopak pro dosažení liberalizace odporovaného právního jednání bude na žalovaném, aby tvrdil a prokázal, že se jedná o jedno z právních jednání vyňatých ze skutkové podstaty ust. § 240 InsZ. Pro právní jednání, které mají takto zákonem stanovenou výluku z právních jednání bez přiměřeného protiplnění, platí, stejně jako u právních jednání naplňující skutkovou podstatu ust. § 240 InsZ, že znaky, prokazující jejich případnou výluku, se posuzují k okamžiku uskutečnění právního jednání. Později nastalé skutečnosti pak na posouzení právního jednání nemají žádný vliv.

5.1.5.1. Plnění uložené právním předpisem

První z výjimek tvoří právní jednání uložené předpisem. Výjimka se týká jak právního jednání uložené dlužníkovi na základě zákona, tak i na právního jednání uloženého podzákoným právním předpisem. Typicky se bude jednat o placení daní, poplatků, výživného apod. Je možné, že právní jednání naplňující negativně vymezující právní jednání může, vzhledem k oddělenosti skutkových podstat odporujících právních jednání, ve svém důsledku naplňovat jinou skutkovou podstatu odporujícího právního jednání. Může nastat situace, kdy na základě povinností plynoucích z právních předpisů, bude dlužníkem povinen k plnění více věřitelům, avšak dlužník bude plnit pouze vůči některému z nich, čímž naplní skutkovou podstatu ust. § 241 InsZ.¹⁹⁹

5.1.5.2. Příležitostný dar v přiměřené výši

Poněkud volně vymezenou výjimkou z právních jednání bez přiměřeného protiplnění je darování příležitostného daru v přiměřené výši. Otázkou zůstává,

¹⁹⁸ SPRINZ, Petr. *Insolvenční zákon: komentář*. Praha: C.H. Beck, [2019]. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-753-8. s. 659.

¹⁹⁹ HÁSOVÁ, Jiřina. *Insolvenční zákon: komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-691-3. s. 924; SPRINZ, Petr. *Insolvenční zákon: komentář*. Praha: C.H. Beck, [2019]. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-753-8. s. 660.

jak bude pojmem „příležitostný dar“ a zejména pak pojem „přiměřená výše“ posuzovány, zda objektivně, či s ohledem ke konkrétním okolnostem případu a poměrům dlužníka. Autor diplomové práce se přiklání spíše k subjektivnímu pohledu na dar a jeho přiměřenost. Dle jeho názoru, je tak, vzhledem k majetkovým rozdílům ve společnosti možné dosáhnout větší míry spravedlivého posouzení konkrétních případů.

5.1.5.3. Vyhovění ohledům slušnosti

Další výjimkou z právních jednání bez přiměřeného protiplnění je vyhovění ohledům slušnosti. Je třeba vždy posuzovat poměr, zda ohledy slušnosti převáží nad povinností plnit vůči dlužníkovi, či nikoliv. Není tak možné vycházet z premisy, že každé právní jednání dlužníka vůči nabyvateli, které nese znaky slušnosti, by mohlo vylučovat možnost mu odporovat takovému právnímu jednání. Při posuzování právního jednání s ohledem na případné vyhovění slušnosti je tedy třeba: *„...posuzovat vždy s ohledem na konkrétní okolnosti každého případu a při jejím posuzování je třeba přihlížet zejména k tomu, o jaké konkrétní plnění se jedná, zda je v dané situaci ospravedlnitelné, že tímto plněním třetí osobě dlužník tuto osobu zvýhodní na úkor svého věřitele, zda je dlužníkem poskytnuté plnění za daných okolností přiměřené jeho majetkovým poměrům a zda se poskytnutím plnění podstatně nesnižuje hodnota dlužníkovy majetku, v jaké majetkové (popřípadě sociální) situaci se v době právního jednání nacházel nabyvatel plnění a jakou subjektivní hodnotu pro něj toto plnění s ohledem na jeho majetkovou (sociální) situaci představuje, ale i k tomu, zda tímto plněním dlužník skutečně sledoval vyhovění svému mravnímu závazku nebo ohledům slušnosti (zda toto bezúplatné právní jednání nečinil pouze v úmyslu zkrátit uspokojení pohledávky věřitele, a nikoli v úmyslu vyhovět svému mravnímu závazku nebo ohledům slušnosti).“²⁰⁰*

Není důležité, zda při právním jednání, které vyhovuje ohledům slušnosti, dlužník obdrží určité protiplnění. VSPH k ohledům slušnosti stanovil, že: *„představují výjimečný korektiv základní definice jednání bez přiměřeného protiplnění jako jednání neúčinného.“* K *„potlačení této základní definice, a tedy k potlačení společného zájmu dlužníkových věřitelů a k upřednostnění individuálního zájmu osoby mající z neúčinného jednání dlužníka prospěch“* VSPH stanovuje

²⁰⁰ Analogicky lze užitá judikatura týkající se obecné úpravy neúčinného právního jednání dle ust. § 591 písm. d) ObčZ; Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 867/2018, ze dne 9. 10. 2018.

podmínky, které je nutné splnit: 1. Projev slušnosti musí být učiněn svobodně, bez jakýchkoliv vnějších přímých vnějších tlaků (sociálních, nebo ekonomických); 2. při posuzování projevu slušnosti je třeba vždy přihlídnout k době, v níž bylo právní jednání učiněno; 3. ohledům slušnosti musí být vyhověno jak ve vztahu k nabyvateli plnění, tak ve vztahu k dlužníkovi²⁰¹; 4. přihlídnout se k dlužnickovým majetkovým poměrům a k výši jeho dluhů v době právního jednání.²⁰²

Jedním z případů vyhovění ohledům slušnosti, jimiž se judikatura zabývala, je dlužníkem poskytované výživné, a to přestože dlužník k takovému poskytování není dle zákona povinen. Lze tak uvažovat za situace, kdy by nabyvatel plnění byl na tomto příjmu existenčně závislý. Současně by muselo být vyhověno i ohledům slušnosti na straně dlužníka a to v podobě přiměřenosti výživného vzhledem k jeho majetkovým poměrům.²⁰³ Obecné tvrzení, že rodina si má pomáhat dle VSPH při posuzování: „*neobstojí, neboť insolvenční zákon naopak vychází z předpokladu, že úkony učiněné vůči osobám blízkým jsou zpravidla neúčinné, a je na těchto osobách, aby prokázaly, že jsou zde okolnosti prokazující opak (v jejichž důsledku úkony učiněné v jejich prospěch nebudou za neúčinné považovány)*.“²⁰⁴

Richter²⁰⁵ upozorňuje, že výjimky z neúčinného právního jednání bez přiměřeného protiplnění, zejména pak příležitostné obdarování v přiměřené výši a poskytnutí plnění, kterým bylo vyhověno ohledům slušnosti, jsou v rozporu s tradiční zásadou odpůrcího práva a to, že člověk, který není schopen platit své dluhy, má dát přednost spravedlnosti před štedrostí.²⁰⁶

5.1.5.4. Právní jednání s přiměřeným prospěchem

Posledním vyloučeným právním jednáním, které není posuzováno jako právní jednání bez přiměřeného protiplnění, je takové, u něhož dlužník předpokládá přiměřený prospěch. Zákon stanovuje jednotlivé znaky právního jednání, jež musí být kumulativně naplněny. Dlužník k naplnění takového právního jednání musí se zřetelem ke všem okolnostem mít za důvodné předpokládat, že z takového

²⁰¹ Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci sp. zn. 13 VSOL 31/2017, ze dne 6. 6. 2017.

²⁰² Analogicky lze užitá judikatura týkající se obecné úpravy neúčinného právního jednání dle ust. § 591 písm. d) ObčZ; Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 867/2018, ze dne 9. 10. 2018.

²⁰³ Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci sp. zn. 13 VSOL 31/2017, ze dne 6. 6. 2017, obdobně Rozsudek Vrchního soudu v Praze sp. zn. 102 VSPH 770/2016, ze dne 8. 12. 2016.

²⁰⁴ Rozsudek Vrchního soudu v Praze sp. zn. 102 VSPH 770/2016, ze dne 8. 12. 2016.

²⁰⁵ RICHTER, Tomáš. *Insolvenční právo*. 2., doplněné a upravené vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2017. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-444-7, s. 397.

²⁰⁶ SPRINZ, Petr. *Insolvenční zákon: komentář*. Praha: C.H. Beck, [2019]. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-753-8. s. 660-661.

právního jednání bude mít přiměřený prospěch. Zároveň nesmí být právní jednání učiněno ve prospěch dlužníkovy osoby blízké nebo osoby, se kterou dlužník tvoří koncern. U ostatních kontrahentů dlužníka je rozhodující subjektivní stránka, tj. zda osoby nemohly ani při náležité pečlivosti poznat, že dlužník je v úpadku, nebo že by právní jednání k úpadku mohlo vést. V určitých situacích je však zřejmě možné se od kumulativního splnění zákonných znaků odklonit, a to v případech, které budou sice objektivně neekvivalentní, avšak bude z nich možno předpokládat výnos (např. poskytnutí slevy s očekáváním dalšího nákupu).

Klíčové pro určení, zda jde o právní jednání s přiměřeným prospěchem, a tudíž o právní jednání vyloučené ze skutkové podstaty ust. § 240 InsZ, je vymezení pojmu „přiměřený prospěch“. Pro vymezení pojmu lze vycházet z důsledku právního jednání bez přiměřeného protiplnění, jež je snížení majetkové hodnoty, která má sloužit k uspokojení nezajištěných věřitelů. Jako přiměřený prospěch pro dlužníka tak bude takové právní jednání, s čím by nezajištění věřitelé ex ante hypoteticky souhlasili.²⁰⁷ Přiměřeným prospěchem tak bude zejména takové protiplnění, které bude, a to jak přímo, tak nepřímo, k uspokojení věřitelů. Přiměřený prospěch však nejde vztahovat pouze na přiměřené protiplnění a je třeba ho posuzovat v celé šíři okolností stavu věci.

Obecně k naplnění skutkové podstaty dle ust. § 240 InsZ platí, že není zapotřebí subjektivního prvku ve smyslu dlužníkovy úmyslu zkrátit věřitele, nýbrž pouze objektivní zjištění, že dlužník byl v době učinění právního jednání v úpadku nebo takové právní jednání k úpadku vedlo.²⁰⁸ Zákonná úprava právního jednání s předpokladem přiměřeného prospěchu však subjektivní prvek přináší. Při posuzování je třeba zkoumat, zda osoba, která měla z právního jednání dlužníka prospěch, mohla poznat, že se dlužník nachází v úpadku či že uskutečňované právní jednání k úpadku dlužníka vede. Při posuzování si musí kontrahent počínat s „náležitou pečlivostí“. Nejvyšší soud uvedl, že osoba jednající s náležitou pečlivostí: *„je povinna vyvinout ke zjištění rozhodných skutečností takové úsilí, které by v obdobné situaci vyvinula jiná rozumně pečlivá osoba. Je-li však nadána odbornými znalostmi, schopnostmi či dovednostmi, lze z požadavku náležité péče dovodit, že je povinností takové osoby své znalosti, schopnosti či dovednosti (v*

²⁰⁷ SPRINZ, Petr. *Insolvenční zákon: komentář*. Praha: C.H. Beck, [2019]. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-753-8. s. 661.

²⁰⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 17/2013, ze dne 30. 9. 2015.

rámci svých možností) využít. Již jen z toho je patrné, že posuzování toho, zda určitá osoba vyvinula patřičné úsilí, je otázkou posuzování okolností konkrétního případu, a proto zpravidla nelze učinit paušální závěr, podle něhož by určité jednání vždy bylo v souladu s požadavkem náležité péče.²⁰⁹ Důkazní břemeno prokázání, že kontrahent mohl při náležité pečlivosti poznat, že dlužník je v úpadku nebo že jeho právní jednání k úpadku vede, bude na straně insolvenčního správce.

Jako právní jednání s přiměřeným prospěchem či s jeho očekáváním bude typicky posuzováno u protihodnot, u nichž je obvyklé, že se jejich cena mění, či se s nimi právě proto obchoduje, (např. akcie, umělecké předměty apod.) Tradičně je u těchto protihodnot dlužníkovu plnění vyšší než jejich cena obvyklá, avšak lze se zřetelem ke všem okolnostem předpokládat, že z něj bude plynout přiměřený prospěch. V případech, kdy dlužník z přijatého protiplnění prospěch mít nebude, bude insolvenční soud posuzovat, zda se ze strany dlužníka jednalo o přílišné riziko hraničící, či byly skutečně dány důvody objektivně předpokládat, že by z daného právního jednání mohl mít prospěch.²¹⁰

6. Neúčinnost zvýhodňujících právních jednání

K úpadku dlužníka povětšinou nedochází ze dne na den, a tak je možné, že dlužník spěje k úpadku, ale přesto poskytne některému z věřitelů výhodu pro budoucí úpadkové řízení. Popsané jednání je však nežádoucí a odporuje v insolvenčním řízení dominantnímu pravidlu poměrného uspokojení věřitelů. Insolvenční právo se oproti právu mimoinsolvenčnímu staví k posilování postavení věřitelů rozdílně. Úprava mimoinsolvenčního práva totiž nebrání věřiteli, aby si vůči své pohledávce zajistil co nejsilnější právní postavení. Naproti tomu insolvenční právo pomocí ust. § 241 InsZ a prostřednictvím zásady poměrného uspokojení zpětně zavádí rovné zacházení. Účelem úpravy InsZ není bránit tomu, aby si věřitel jakkoliv zajistil co nejsilnější právní postavení v době, kdy pohledávka vznikla, či v době, kdy dlužník nebyl v úpadku. Není tomu tak, že by v důsledku zvýhodňujícího právního jednání některý z věřitelů vůči dlužníkovi

²⁰⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 82/2015, ze dne 29. 8. 2017.

²¹⁰ SPRINZ, Petr. *Insolvenční zákon: komentář*. Praha: C.H. Beck, [2019]. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-753-8. s.661-662.

vůbec žádnou pohledávku neměl nebo že by pohledávka byla nižší než plnění, jehož se mu dostane. Za zvýhodňující právní jednání dlužníka vůči věřiteli bude považováno takové, kdy v jeho důsledku připadne věřiteli na svou pohledávku vyšší plnění, tedy takové, že by se dlužníkův úpadek řešil konkursem. Účelem skutkové podstaty odporovatelného zvýhodňujícího právního jednání je zamezit dlužníkovi, aby prolomil zásadu poměrného uspokojení věřitelů jakožto jedné z hlavních zásad insolvenčního řízení. Vyslovení neúčinnosti má pak za následek vrácení změn vzájemného postavení věřitelů.²¹¹

Zvýhodňující právní jednání bude mít nejčastěji za následek zmenšení dlužníkova majetku nebo jeho právní znehodnocení. Z InsZ však nevyplývá, že takové následky jsou jedinými, které mohou z důvodu zvýhodňujícího právního jednání nastat. Dlužníkové právní jednání může mít též za následek vznik nových dluhů nebo zvětšení těch stávajících. Takové dluhy mohou být následně uplatněny v insolvenčním řízení, čímž se bude majetková podstata dělit mezi více věřitelů a v důsledku tak dojde ke snížení jejich uspokojení (v porovnání se stavem, kdy by takové zvýhodňující právní jednání učiněno nebylo).²¹²

Může se na první pohled zdát, že by skutková podstata neúčinného zvýhodňujícího právního jednání mohla být zahrnuta pod skutkové podstaty neúčinných, úmyslně zkracujících právních jednání a právních jednání bez přiměřeného protiplnění. Není tomu tak a jedná se o zákonodárcem vymezený, samostatný koncept. Oproti zkracujícímu právnímu jednání, jež vždy nemusí být učiněno vůči věřiteli, se zvýhodňující právní jednání liší tím, že musí být vždy výlučně učiněno vůči věřiteli. Z toho lze vyvodit i rozdíl týkající se obou dvou zbylých skutkových podstat. Zvýhodňující právní jednání, vzhledem ke svému učinění vůči věřiteli, bude téměř vždy uskutečněno za odpovídající hodnotu, jelikož bude takovým převodem buď plněn celý dluh, nebo jeho část. V tomto je pak rozdíl od zbylých skutkových podstat, které mohou být odporovatelné z důvodu, že dlužník obdržel neekvivalentní, příliš nízkou protihodnotu.

²¹¹ SPRINZ, Petr. *Insolvenční zákon: komentář*. Praha: C.H. Beck, [2019]. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-753-8. s. 663.

²¹² HÁSOVÁ, Jiřina. *Insolvenční zákon: komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-691-3. s. 930.

6.1. Zvýhodňující právní jednání

K tomu, aby právní jednání bylo posuzováno jako zvýhodňující, musí splnit určité, InsZ dané znaky. Právní jednání dlužníka musí v první řadě vykazovat obecné rysy odporovatelného právního jednání. Následně musí být právním jednáním splněny všechny tři pozitivní znaky obsažené v odstavcích ust. § 241 InsZ. Jedná se jednak o obsahové náležitosti (odst. 1), okolnosti, za kterých k právnímu jednání došlo (odst.2) a časový úsek k posuzování právního jednání (odst. 3). Právní jednání tedy musí poskytovat některému z věřitelů či více z nich určité zvýhodnění, musí být při jeho učinění dlužník v úpadku, nebo takové právní jednání k úpadku dlužníka musí vést a zároveň musí to být učiněno v období jednoho roku, respektive tří let před zahájením insolvenčního řízení. Jako zvýhodňující právní jednání bude tedy posouzeno takové, které kumulativně naplní všechny pozitivní znaky²¹³ a současně naplňuje obecnou definici neúčinných právních jednání upravenou ust. § 235 InsZ. Stejně jako v právní úpravě skutkové podstaty odporovatelného právního jednání obsažené v ust. § 241 InsZ zákonodárce stanovuje určité výjimky, které se za zvýhodňující právní jednání považovat nebudou.²¹⁴

Při posuzování zvýhodňujícího právního jednání není rozhodující subjektivní stránka jednání, a to jak na straně dlužníka, tak na straně kontrahenta, nýbrž objektivní stránka věci.²¹⁵ K naplnění skutkové podstaty tak postačí pouze nedbalostní jednání. Obdobně jako u skutkových podstat v ust. § 240 a § 242 InsZ platí, že podmínky odporovatelnosti se zásadně posuzují ke dni učinění právního jednání.²¹⁶ Pozdější změna okolností by tak na posouzení, zda právní jednání naplňuje zákonné znaky odporovatelného právního jednání, neměla mít vliv.

6.2. Obecný rys odporovatelného právního jednání

K naplnění zvláštní skutkové podstaty zvýhodňujícího právního jednání je za potřebí kromě naplnění znaků obsažených ve zvláštní skutkové podstatě ust. § 241 InsZ též naplnění některého z obecných rysů odporovatelných právních

²¹³ Popřípadě alternativně některou z okolností, nebo jeden z časových úseků.

²¹⁴ SPRINZ, Petr. *Insolvenční zákon: komentář*. Praha: C.H. Beck, [2019]. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-753-8. s.664.

²¹⁵ S výjimkou právních nástupců dle ust. § 237 odst. 2 písm. a InsZ.

²¹⁶ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 48/2013, ze dne 22. 12. 2015. Přestože se tento rozsudek zabývá právní úpravou obsaženou v ust. § 240 InsZ, lze ho vztáhnout i na ust. § 241 InsZ.

jednání.²¹⁷ Právní jednání na základě zvláštní skutkové podstaty ust. § 241 InsZ tak bude muset obsahovat rys zvýhodnění věřitelů. Při uskutečnění právního jednání, kterým vzniká dlužníkovi dluh, zvýhodnění některého z věřitelů nevzniká. Na poskytnutí zálohy za plnění či zajištění pohledávky v době vzniku dluhu se tedy právní úprava neúčinného zvýhodňujícího právního jednání nepoužije. Stejně tak jako nelze za zvýhodnění považovat okolnosti při vzniku právního jednání, tak za něj nelze považovat ani tzv. *ex ante* zvýhodnění, neboli poskytnutí věřiteli silnějšího postavení, ještě před samotným uskutečněním zvýhodňujícího právního jednání. Zvýhodnění musí vzniknout až později, kdy již dlužník dluh existuje. Pokud se ovšem věřiteli dostane silnějšího postavení na základě nahrazení původního dluhu, narovnání či při změně starého závazku dlužníka, nebude se jednat o *ex ante* zvýhodnění, nýbrž s ohledem na okolnosti případu o zvýhodnění *ex post*, jelikož dle judikatury Nejvyššího soudu: „...jde pouze o kvantitativní změnu v závazku dlužníka vůči shodnému věřiteli, toliko formálně tedy jde o zajištění závazku nového, nikoliv již existujícího závazku“²¹⁸. V případě, že by tomu tak nebylo, mohlo by se v praxi obcházet ust. § 241 odst. 3 písm. d) InsZ tím, že by dlužník s věřitelem nahradili již existující peněžitý závazek závazkem novým. Právní jednání, kterým dlužník přistupuje k dluhu a v rámci kterého je zřízeno zajištění, může být dle okolností posuzováno buď jako zvýhodňující právní jednání (§ 240 InsZ), či jako právní jednání bez přiměřeného protiplnění (§ 241 InsZ).²¹⁹

Na straně dlužníka se během trvání zajištění může objevit potřeba změny předmětu zajištění (např. prodejem předmětu zajištění). Tato změna pak může být pro dlužníka a ostatně i pro věřitele výhodná. Dle názoru Sprinze,²²⁰ takovým právním jednáním obecně nedochází ke zvýhodnění stávajícího věřitele, je však třeba řádně ohlídat, zda tato změna není pouze jednáním, jak obejít zásadu poměrného uspokojení věřitelů.

Za zvýhodňující právní jednání též nelze považovat, pokud jím bude zřízeno další zajištění věřitele, kdy v případě jeho předchozích pohledávek je hodnota dlužníkovy zajištění vyšší než výše zajištěného dluhu. Podobně za znevýhodněné

²¹⁷ Viz kapitola 3. diplomové práce.

²¹⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 97/2015, ze dne 30. 11. 2017.

²¹⁹ SPRINZ, Petr. *Insolvenční zákon: komentář*. Praha: C.H. Beck, [2019]. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-753-8. s. 665.

²²⁰ Tamtéž.

právní jednání nebude posuzována ani situace, kdy se věřitel dočasně vzdá zástavního práva k hromadné věci dlužníka, aby následně zřídil zástavní právo k hromadné věci a k individuálním věcem jí tvořící.²²¹

Obecná charakteristika právního jednání může mít za příčinu neúspěch v soudním řízení o odpůrcí žalobě podané proti právnímu zvýhodňujícímu právnímu jednání, jestliže budou naplněny výjimky dle ust. § 111 odst. 2 InsZ. Je třeba mít na zřeteli rozhodnutí Nejvyššího soudu, který uvedl, že: „... *předpoklady, za nichž lze vyslovit neúčinnost právních úkonů, které dlužník učinil před zahájením insolvenčního řízení vedeného na jeho majetek, jsou obecně (a logicky) nastaveny (v § 240 až § 242 insolvenčního zákona) přísněji, než předpoklady za nichž lze označit za neúčinné právní úkony, které dlužník učinil poté, co nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení...*“²²² Platí-li výjimky z přísnějších pravidel, je možno za použití argumentu *a maiori ad minus* dospět k tomu, že by měly platit i u méně přísných pravidel. V souvislosti s výjimkami ust. § 111 odst. 2 InsZ tak lze mít za to, že v případě pravidelných plateb za plnění, jež dlužníkovi přináší prospěch (typicky platba za energie v domácnosti), nemusí naplňovat skutkovou podstatu neúčinného zvýhodňujícího právního jednání dle ust. § 241 InsZ. Nejde totiž o snahu zvýhodnit věřitele *ex post*, a tím porušit pravidlo poměrného uspokojení věřitelů. Přestože by se mohlo zdát, že na daný případ lze aplikovat jednu z výjimek obsažených v ust. § 241 odst. 5 písm b) InsZ, není tomu tak, jelikož tato výjimka počítá s vědomostí či případnou nevědomostí o úpadku dlužníka.²²³

6.3. Test zvýhodnění věřitele

Účelem skutkové podstaty upravené ust. § 241 InsZ je odporovat zvýhodňujícímu právnímu jednání, jehož předpokladem je *ex post* zlepšení právního postavení věřitele již existující pohledávky oproti zbylým věřitelům. Podmínka již vzniklé pohledávky se neváže na její charakter a je tak irelevantní, zda se jedná o pohledávku splatnou, nesplatnou, vykonatelnou nebo nevykonatelnou. Není ani důležité, zda odporovatelné právní jednání zavádí zvýhodnění věřitele přímo, a to prostřednictvím uspokojení pohledávky jednoho z věřitelů či tím, že v budoucnu

²²¹ Ust. § 1348 ObčZ.

²²² Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 76/2015, ze dne 31. 10. 2017.

²²³ SPRINZ, Petr. *Insolvenční zákon: komentář*. Praha: C.H. Beck, [2019]. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-753-8. s. 665 - 666.

umožní věřitelovo vyšší uspokojení.²²⁴ Podstatou zvýhodnění dle Nejvyššího soudu je to, že: „...dlužník věřiteli poskytne - lhostejno, zda přímo dotčeným právním úkonem, či v jeho důsledku - vyšší míru uspokojení jeho pohledávky, než by se mu nebýt tohoto úkonu v konkursu dostalo. Pro posouzení, zda jde o zvýhodňující právní úkon, proto není (jak se mylně domníval odvolací soud) významné, zda se v důsledku dotčeného jednání dlužníka jeho majetek zmenšil, či nikoli...“²²⁵ Z toho vyplývá, že znakem zvýhodnění tak není jako u skutkové podstaty ust. § 240 InsZ zmenšení majetku, nýbrž změna právního postavení mezi věřiteli navzájem.²²⁶

K určení, zda došlo na základě právního jednání ke zvýhodnění věřitele či nikoliv, je nutné posuzovat míru uspokojení, které bylo získáno na základě takového právního jednání s mírou uspokojení potenciálně získaného v konkursu. Porovnání je třeba učinit shodně jako při porovnávání naplnění znaků odporovatelného právního jednání ke dni uskutečnění právního jednání. Jak mimo jiné konstatuje Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí: „Je rozhodující, zda dlužník dluh uhradil způsobem (v rozsahu), v jehož důsledku se věřiteli dostalo na úkor ostatních věřitelů vyššího uspokojení, než jaké by mu jinak náleželo v konkursu...“²²⁷ Soud bude zjišťovat a porovnávat míru uspokojení pohledávek i v situacích, kdy dlužník uspokojuje věřitele poměrně. Nejvyšší soud upozornil, že: „...nelze stanovit hranici, od které by se část projevu vůle posuzovala jako neúčinnou. V situaci, kdy je dlužník v úpadku, není namístě, aby jakkoli uspokojoval pohledávky věřitelů (predikoval, jakou část dluhu může uhradit tomu kterému věřiteli ze skupiny věřitelů stejného postavení), ale aby řešil uspokojení pohledávek věřitelů prostřednictvím insolvenčního řízení.“²²⁸

Zvláštní postavení při posuzování, zda byl právním jednáním zvýhodněn některý z věřitelů, mají ti věřitelé, kteří mají svou pohledávku plně zajištěnou, a tudíž mají právo být přednostně uspokojeni z předmětu plnění.²²⁹ Dlužníkovu plnění na plně zajištěnou pohledávku tak nebude představovat zvýhodnění.²³⁰ Při plnění částečně

²²⁴ Typicky zajištění pohledávky.

²²⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 78/2016, ze dne 30. 8. 2018.

²²⁶ SPRINZ, Petr. *Insolvenční zákon: komentář*. Praha: C.H. Beck, [2019]. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-753-8. s. 666.

²²⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 72/2014, ze dne 31. 10. 2016.

²²⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 3815/2014, ze dne 31. 10. 2016.

²²⁹ Ust. § 298 InsZ.

²³⁰ Nicméně Nejvyšší soud v rozsudku sp. zn. 29 ICdo 108/2016 ze dne 27. 9. 2018 při posouzení plnění na zajištěnou pohledávku, které bylo učiněno platbou po zahájení insolvenčního řízení, připustil, že v závislosti na okolnostech, může být takové plnění neúčinným právním jednáním.

zajištěné pohledávky je ovšem třeba být obezřetný a posoudit toto plnění dle nastalých okolností. Za zkrácení pak nebude považováno, pokud dlužníkovo plnění vůči zajištěnému věřiteli bude odpovídat hodnotě zajištění. Přestože takové plnění nenaplnňuje skutkovou podstatu ust. § 241 InsZ, neznamená to, že možnost odporovat takovému právnímu jednání není. Je vždy možné přezkoumat právní jednání vedoucí k zajištění pohledávky, které může naplňovat znaky skutkové podstaty ust. § 240 InsZ a tudíž je možné napadnout odpůrcí žalobou jak právní jednání, kterým se zřídilo zajištění, tak i plnění na zajištěnou pohledávku.

6.4. Právní jednání v úpadku nebo k němu vedoucí

Zvýhodňující právní jednání lze s ohledem na okolnosti nastalé v době takového jednání, dělit na: 1. Právní jednání učiněná v době, kdy byl dlužník v úpadku; 2. právní jednání, která vedla k úpadku dlužníka; 3. právní jednání ve prospěch osob spřízněných, u kterých je úpadek presumován.

Obecně lze tedy říci, že právnímu jednání dlužníka, kterým zvýhodňuje věřitele, lze odporovat pouze tehdy, bylo-li učiněno v úpadku, nebo je-li úpadek následkem takového právního jednání. Je irelevantní, v jaké formě úpadek je či jakou formu bude nastávající úpadek mít. Posuzování, zda dlužník byl v úpadku, se shodně jako podmínky právního jednání zkoumá ke dni učinění zvýhodňujícího právního jednání.²³¹ Insolvenční správce musí v řízení o odpůrcí žalobě dokázat, že byl dlužník v době učinění právního jednání v úpadku, přičemž bude vycházet z ust. § 3 InsZ.²³² Jak břemeno důkazní, tak břemeno tvrzení je na jeho straně. K dokázání úpadku může insolvenčnímu správci sloužit vyvratitelná domněnka platební neschopnosti dlužníka, která je obsažena v ust. § 3 odst. 2 InsZ. Použití domněnky slouží k vyvážení informační nerovnosti, kdy dlužník vzhledem k informacím o svém ekonomickém stavu nebude mít případně nejmenší problém domněnku vyvrátit.²³³

Stejně jako zákonná úprava zbylých dvou skutkových podstat neúčinných právních jednání, tak i v případech zvýhodňujícího právního jednání vůči dlužníkovi osobám blízkým nebo osobám tvořících s dlužníkem koncern zákon

²³¹ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 35/2017, ze dne 24. 10. 2018.

²³² Hásová, J., Moravec, T. a kol. *Insolvenční zákon. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 930.

²³³ SPRINZ, Petr. *Insolvenční zákon: komentář*. Praha: C.H. Beck, [2019]. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-753-8. s. 670

vyvratitelnou domněnkou předjímá existenci úpadku.²³⁴ Nejvyšší soud k tomuto poznamenává, že: „... v takovém případě je na žalovaném, chce-li se odpůřící žalobě ubránit, aby tvrdil a prokázal, že dlužník v době uzavření darovací smlouvy nebyl v úpadku.“²³⁵ Smyslem právní úpravy neúčinných právních jednání je dle Nejvyššího soudu: „...aby se osoba dlužníku blízká při právních úkonech s dlužníkem přesvědčila, že je dlužník nečiní v době, kdy je v úpadku, a vede ji k tomu, aby nečinila právní úkony (nepřijímala podle nich plnění) na újmu práv věřitelů dlužníka. Jestliže se tak nezachová, musí být srozuměna s tím, že tento úkon bude v případě rozhodnutí o úpadku dlužníka insolvenčním správcem zpochybněn.“²³⁶ Pro úspěšné vyvrácení domněnky úpadku je nutné nejen vyvrátit skutečnosti, které domněnka obsahuje, ale i prokázat, že dlužník objektivně nebyl v úpadku, a to v žádné z jeho forem. Žalovaný tak bude muset prokázat, že dlužník byl schopen splácet splatné pohledávky, případně, že nebyl předlužen, či že měl dostatečný majetek vzhledem ke správě majetku, nebo provozu závodu.²³⁷

I přes úspěšné prokázání spřízněných osob o tom, že dlužník v době učinění zvýhodňujícího právního jednání v úpadku nebyl, může být insolvenčním správcem doloženo, že předmětné právní jednání k úpadku vedlo, což bude mít pro osoby spřízněné za následek neúspěch ve věci.²³⁸

6.5. Právní jednání v určitém období

Zvýhodňujícímu právnímu jednání dlužníka lze odporovat pouze tehdy, pokud bylo učiněno v rozhodné době před zahájením insolvenčního řízení. InsZ stanovuje dvě časová období, a to jedno v délce tří let a druhou v délce jednoho roku. Stanovené doby vytyčují pomyslnou množinu všech právních jednání, která mohou být insolvenčním správcem odporovaná. Delší z obou lhůt vymezuje období, ve kterém se učinila právní jednání ve prospěch osoby dlužníkovi blízké nebo osoby tvořící s ním koncern.²³⁹ Zbytek právních jednání je posuzován v době jednoho roku před zahájením insolvenčního řízení. InsZ prodloužením lhůty vůči osobám dlužníkovi blízkým reaguje na bližší vztah mezi nimi, v jehož důsledku bude mezi nimi častěji docházet k neúčinným právním

²³⁴ Srov. ust. § 240 InsZ a ust. § 241 InsZ.

²³⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 106/2016, ze dne 23. 10. 2018.

²³⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 17/2013, ze dne 30. 9. 2015.

²³⁷ Viz ust. § 3 InsZ.

²³⁸ HÁSOVÁ, Jiřina. *Insolvenční zákon: komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-691-3. s. 931.

jednáním. Rozhodným okamžikem, od kterého jsou doby zpětně vymezovány, je zahájení insolvenčního řízení, v němž je podávána odpůrcí žaloba. Účelem lhůt stanovených v ust. § 241 odst. 3 InsZ je ochrana právní jistoty osob, vůči nimž bylo právní jednání učiněno, nebo které z něj měli prospěch. Tyto osoby mají (v případě rozhodnutí soudu) povinnost vydat plnění z odporovaného právního jednání do majetkové podstaty dlužníka.²⁴⁰

Rozhodující k posouzení, zda může být zvýhodňujícím právnímu jednání odporováno, je doba, kdy nastaly účinky takového právního jednání. Důležité je též určit, kdy účinky vzhledem k insolvenčnímu řízení nastaly. Zda nastaly před zveřejněním vyhlášky oznamující zahájení insolvenčního řízení²⁴¹, v takovém případě se bude právní jednání posuzovat dle ust. § 241 InsZ, nebo zda nastaly po zveřejnění vyhlášky, pak by se právní jednání posuzovalo dle ust. § 111 InsZ nebo jiného ustanovení, s ohledem na způsob řešení úpadku. V případech věcných práv, která svůj vznik odvozují od zápisu do veřejného rejstříku, bude dle judikatury²⁴² rozhodujícím momentem okamžik zápisu věcného práva.

6.6. Příklady zvýhodnění

Zákonná úprava neúčinnosti zvýhodňujících právních jednání obsahuje, oproti dalším skutkovým podstatám v obsažených v ust. § 240 a § 241 InsZ, ve svém třetím odstavci demonstrativní výčet právních jednání, které mohou být považovány za zvýhodňující právní jednání.²⁴³ Kromě zákonem uvedených právních jednání tak může být odporováno jakémukoliv zvýhodňujícím právnímu jednání, jež ve spojitosti s obecnou definicí v ust. § 235 InsZ kumulativně naplní znaky skutkové podstaty ust. § 241 InsZ. InsZ demonstrativně uvádí čtyři případy.

Prvním právním jednáním je dlužníkovo splacení pohledávky před její splatností. Typicky se tak může stát na základě smluv o půjčkách či o úvěrech. Avšak jak upozornil Nejvyšší soud²⁴⁴, nelze užít argument *a contrario* a dovozovat tak, že splnění dluhu po jeho splatnosti není neúčinné právní jednání. Nejvyšší soud k tomuto uvedl, že: „Nelze pochybovat o tom, že neúčinným právním úkonem

²⁴⁰ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 2299/2013, ze dne 7. 10. 2014.

²⁴¹ Ust. § 101 InsZ.

²⁴² Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 76/2015, ze dne 27. 9. 20118.

²⁴³ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 3815/2014, ze dne 31. 10. 2016.

²⁴⁴ Tamtéž.

může být také plnění na již splatný dluh.“²⁴⁵ Znak zvýhodňujícího právního jednání může naplňovat i plnění dluhu na základě povinnosti uložené právním předpisem, na základě soudního rozhodnutí, nebo jiného rozhodnutí orgánu veřejné moci.²⁴⁶

Jedno z možných právních jednání vedoucí k zvýhodnění některého z věřitelů může být provedeno ve formě započtení, a to jak jednostranného, tak provedeného dohodou. Odporovat lze ovšem pouze právním jednáním dlužníka, nikoliv pak osobám, jež jsou od dlužníka odlišné.²⁴⁷ V otázce započtení jako neúčinného právního jednání je stěžejní rozhodnutí Nejvyššího soudu, které uvádí, že: „...započtení nebude neúčinným právním úkonem, kdyby se stejným výsledkem mohlo být provedeno i v průběhu insolvenčního řízení.“²⁴⁸ Posuzování započtení je na základě tohoto rozhodnutí nutno provádět v intencích ust. § 140 odst. 2 a zejména odst. 3 InsZ. Obecně platí, že je započtení po rozhodnutí o úpadku možné, pokud byly zákonem stanovené podmínky splněny před rozhodnutím o způsobu jeho řešení. Z tohoto obecného pravidla pak InsZ v ust. § 140 odst. 3 InsZ zvlášť vymezuje výjimky, kdy započtení není přípustné. První výjimka, týkající se započtení po zahájení insolvenčního řízení, je pro neúčinnost započtení z důvodu zvýhodnění věřitele poněkud nepřiléhavá, proto jediným důležitým předpokladem pro aplikaci ust. § 241 InsZ je, že se musí započíst pohledávka, kterou je obecně možno v insolvenčním řízení uplatnit. Druhou výjimku tvoří započtení na základě neúčinného právního jednání. Pro úspěch odpůrcí žaloby proti započitatelné pohledávce věřitele je nezbytné, aby insolvenční správce současně napadl odpůrcí žalobou i právní jednání, na jehož základě započtení pohledávky vzniklo.²⁴⁹ Pro třetí výjimku je klíčové, zda věřitel v době nabytí započitatelné pohledávky o úpadku dlužníka věděl. Při soudním řízení je pak nezbytné prokázat věřiteli vědomost dlužníkovy úpadku. Někteří autoři²⁵⁰ mají za to, že se daná výjimka použije pouze na derivativní způsob nabytí pohledávky, a to vzhledem k tomu, že originální způsob nabytí pohledávky věřitel sám poskytnul dlužníkovi plnění i v případě znalosti úpadku. Poslední výjimka nastává v případě, kdy věřitel nezaplatí dlužníkovi splatnou pohledávkou

²⁴⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 72/2014, ze dne 31. 10. 2016.

²⁴⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 37/2015, ze dne 28. 2. 2018.

²⁴⁷ Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci sp. zn. 14 VSOL 414/2017, ze dne 7. 2. 2018.

²⁴⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 12/2015, ze dne 28. 2. 2017.

²⁴⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 12/2015, ze dne 28. 2. 2017.

²⁵⁰ Kavan, P., Sprinz P., in SPRINZ, Petr. *Insolvenční zákon: komentář*. Praha: C.H. Beck, [2019]. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-753-8. s. 360, respektive s. 668.

převyšující započitatelnou pohledávku. Jelikož se posuzování podmínek potencionálně neúčinných právních jednání děje k době učinění takového jednání, může být problematické, pokud by k úhradě splatné pohledávky nedošlo v těsné spojitosti se započtením. K dané problematice však dosud chybí ustálená judikatura.²⁵¹

Další příklad, který InsZ uvádí jako zvýhodňující právní jednání, je dohoda o změně nebo nahrazení závazku, která je v neprospěch dlužníka, přičemž právní forma dohody či změny je irelevantní. Při posuzování této změny nebo dohody je třeba vycházet z celého smluvního ujednání a nelze tak odporovat pouze některým změnám a jiným, které jsou součástí stejného právního jednání, neodporovat.

Zvýhodňujícím právním jednání je též takové, kterým insolvenční dlužník promine svému dlužníku splnění dluhu, nebo umožní jeho zánik, či nesplnění. V takovém případě může být odporováno jak jednostrannému právnímu jednání dlužníka, tak i právnímu jednání vícestrannému.

Poslední právní jednání, které InsZ určuje jako zvýhodňující, je právní jednání, jímž dlužník zřídí zajištění k již existující pohledávce věřitele, bez ohledu na to, zda je splatná či nikoliv. Důsledkem zřízení zajištění dochází k posílení právního postavení věřitele, jež znamená v budoucím insolvenčním řízení jeho silnější právní postavení. S ohledem na okolnosti případu může hrát zásadní roli, zda je pohledávka podmíněná, nebo nepodmíněná. V případě, že se jedná o podmíněnou pohledávku, je třeba rozlišit, zda splnění podmínky může ovlivnit pouze třetí osoba, nebo výlučně věřitel. Při splnění podmínky, kterou může ovlivnit pouze třetí osoba, není tato skutečnost při posuzování neúčinnosti zvýhodňujícího právního jednání rozhodná a zajištění takovéto pohledávky tak bude bráno jako zvýhodnění věřitele. Opačně, jestliže bude podmínka vzniku pohledávky výlučně v rukou věřitele, bude určující až nepodmíněný vznik pohledávky. Zajištění takovéto podmíněné pohledávky zvýhodnění nevytváří.²⁵² Za zvýhodňující právní jednání nelze považovat poskytnutí majetku k zajištění pohledávky, na jehož základě věřiteli vzniká pohledávka.²⁵³

²⁵¹ SPRINZ, Petr. *Insolvenční zákon: komentář*. Praha: C.H. Beck, [2019]. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-753-8. s. 668.

²⁵² SPRINZ, Petr. *Insolvenční zákon: komentář*. Praha: C.H. Beck, [2019]. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-753-8. s. 669.

²⁵³ Viz kapitola 5.2. diplomové práce.

InsZ uvádí též výjimku z takového jednání, která má reagovat na zvýšení hodnoty věci hromadné k čemuž může v průběhu jednoho roku, respektive tří let docházet.²⁵⁴ Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí, k výjimce uvedl, že jejím smyslem je: „...vyloučit, aby změny vnitřního obsahu dlužníkem zastavené věci hromadné, vyvolané úkonem dlužníka, byly pokládány za zvýhodňující právní úkon, jímž dlužník (nově) poskytl svůj majetek k zajištění již existujícího závazku.“²⁵⁵

Zvýhodňující právní jednání dle ust. § 241 odst. 3 písm d) InsZ bude naplňovat i takové právní jednání, kdy dlužník provede pomocí dohody s věřitelem změnu svých závazků a zároveň zajistí již existující pohledávku novým zástavním právem, aniž by věřitel poskytl další, nové peněžité prostředky.

6.6.1. Sporné situace

Potencionální problém může nastat v případě předčasným dlužníkovým splacením pohledávky (viz ust. § 241 odst. 3 písm a) InsZ). Typicky se bude jednat o předčasné splacení úvěrů či zápůjček, ovšem pouze tehdy, pokud se předčasným dlužníkovým splacením dostane věřiteli vyššího uspokojení jeho pohledávky, než by nastalo v konkurzu. Splnění dluhu bude ze strany dlužníka výkonem jeho práva, a tudíž k němu nebude třeba jakákoliv součinnost ze strany věřitele, který tak nebude moci takovému právnímu jednání zabránit. Přestože věřitel nebude moci právnímu jednání dlužníka nikterak zabránit, bude při podání odpůrčí žaloby pasivně legitimován. V případě jejího úspěšnosti, bude muset přijaté plnění vydat zpět do majetkové podstaty dlužníka.²⁵⁶

Předčasné splacení v sobě ovšem může skrývat i další problematickou situaci týkající se existence případného zajištění. Se zřetelem k tomu, že neúčinností právního jednání není dotčena jeho platnost, je možné dovodit, že pokud bude pohledávka zajištěná zástavním právem splněna, toto právo zanikne ze zákona. Při určení neúčinnosti právního jednání na rozdíl od určení neplatnosti, která má

²⁵⁴ S ohledem na doby před zahájením insolvenčního řízení, které vymezují množinu potencionálně odporovatelných právních jednání.

²⁵⁵ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 NSČR 28/2011, ze dne 31. 8. 2015.

²⁵⁶ MARŠÍKOVÁ, J. a kol.: *Insolvenční zákon: ve znění zákona č.64/2017 Sb. s poznámkami, judikaturou, nařízením Evropského parlamentu a Rady 2018/848 a prováděcími předpisy*. 3. Aktualizované vydání podle stavu právní úpravy k 1.1.2018. Praha: Leges, 2018. Glosátor. ISBN 978-80-7502-257-8. s. 547.

za následek nahlížení na právní jednání, jako by nikdy nevzniklo, nebude možné dojít k obnově zástavního práva.²⁵⁷

Spornou, dosud nevyřešenou otázkou taktéž bude, jak bude řešena situace, kdy jsou věřitelé poškozeni neúčinným zvýhodňujícím právním jednáním ve formě právního znehodnocení dlužníkovy majetku.²⁵⁸ Stěžejní pro dané je, jak se v majetkové podstatě projeví neúčinnost takového právního jednání, vzhledem k tomu, že neúčinností právního jednání není dotčena jeho platnost.²⁵⁹

6.7. Negativní vymezení

Stejně jako v zákonné úpravě neúčinných právních jednání bez přiměřeného protiplnění, tak i u úpravy neúčinných zvýhodňujících právních jednání, InsZ stanovuje negativní definici neboli určuje právní jednání, která mají výlukou ze skutkové podstaty a nemůže jim tak být odporováno. V soudním řízení je jak břemeno tvrzení, tak břemeno důkazní na straně žalovaného, který musí dokázat, že posuzované zvýhodňující právní jednání je jedním z InsZ vyloučených, z dané skutkové podstaty. Znaky negativně vymezených právních jednání se stejně jako v případě neúčinných zvýhodňujících právních jednání posuzují ke dni jejich uskutečnění. InsZ tedy v ust. § 241 odst. 5 obsahuje taxativní výlukou třech právních jednání, která se jako zvýhodňující právní jednání považovat nebudou.

6.7.1. Zřízení zajištění s protihodnotou

InsZ stanovuje, že zvýhodňujícím právním jednáním nebude zajištění závazku dlužníka, pokud mu současně se zřízením zajištění obdrží přiměřenou protihodnotu. Z logiky právní úpravy vyplývá, že takovou výlukou není právní jednání, jímž vzniká zajištění nového závazku, jelikož taková situace není InsZ posuzována jako věřitele zvýhodňující. Stanovená výlukou se tak bude týkat právních jednání, kterými se zajišťuje již existující dlužníkův dluh. Stejně tak budou posuzovány i dluhy, které budou změnou či nahrazením původních dlužníkových dluhů.²⁶⁰ U podmíněných dluhů bude záležet na tom, zda věřitel může podmínku ovlivnit či nikoliv. V případě, kdy naplnění podmínky bude záležet pouze na věřiteli²⁶¹, bude se jednat o vznik nové pohledávky a tím pádem

²⁵⁷ Tamtéž. s. 547-548.

²⁵⁸ Viz např. ust. § 241 odst. 3 písm. d) InsZ.

²⁵⁹ Podrobněji rozebráno v kapitole 4. 5. diplomové práce.

²⁶⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 97/2015, ze dne 30. 11. 2017.

²⁶¹ Např. poskytnete úvěr.

takové právní jednání nebude považováno za zvýhodňující. Opačně tomu bude, pokud naplnění podmínky bude záležet na třetí osobě.²⁶²

Zajištění závazku musí proběhnout současně nebo ve vzájemné souvislosti s poskytnutím protihodnoty. Rozdílně se bude pohlížet na situaci, kdy bude protiplnění poskytnuto dlouho předtím, než je zřízeno zajištění. Takové právní jednání, pokud se na něm dlužník s věřitelem nedohodnou včas, by mohlo být bráno jako zkrácení zbylých věřitelů. Stejně tak může být nahlíženo i na právní jednání, jímž je započtena nesplatná pohledávka oproti splatné, pokud tím dlužník upřednostní věřitele takové pohledávky před zbylými věřiteli.²⁶³

InsZ stanovuje, že zajištění musí být poskytnuto oproti přiměřené protihodnotě. Stanovení přiměřené protihodnoty bude vždy záležet na okolnostech případu a její výše bude typicky určována na základě znaleckého posudku. Účelem protihodnoty je pro zbývající věřitele nahradit majetek, který pro ně díky zajištění nebude sloužit k uspokojení jejich nezajištěných pohledávek. Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí uvedl, že za přiměřenou protihodnotu: „*...nelze považovat ani „prolongaci“ splátek (spornými právními úkony zajištěné) pohledávky, ani „nevyužití“ sankcí spojených s porušením povinnosti dlužníka k úhradě této pohledávky či „nevymáhání“ zajišťovací směnky; to platí i o dovolatelem tvrzeném „umožnění“ dalšího provozu společnosti.“*²⁶⁴ Podmínkou výluky právního jednání, jímž je zřízeno zajištění, je též současné poskytnutí přiměřené protihodnoty. Tato zákonná podmínka však není vykládána striktně, a tak lze za současné poskytnutí považovat i poskytnutí protihodnoty v návaznosti na právní jednání.²⁶⁵

Negativní vymezení odporovaného právního jednání dle ust. § 241 odst. 5 písm. a) InsZ, jak plyne z judikatury Nejvyššího soudu, je ve vztahu k výluce odst. 5 písm. b) InsZ, ve vztahu speciality. Tudíž se zřízení zajištění majetku k již existujícímu dluhu bude posuzovat dle výjimky odst. 5 písm. a). To mimo jiné plyne i z rozhodnutí Nejvyššího soudu, který uvedl, že: „*...pro posouzení, zda smlouva o zřízení zástavního práva je zvýhodňujícím právním úkonem, je*

²⁶² SPRINZ, Petr. *Insolvenční zákon: komentář*. Praha: C.H. Beck, [2019]. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-753-8. s. 671.

²⁶³ HÁSOVÁ, Jiřina. *Insolvenční zákon: komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-691-3. s. 932.

²⁶⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 14/2012, ze dne 29. 4. 2014.

²⁶⁵ SPRINZ, Petr. *Insolvenční zákon: komentář*. Praha: C.H. Beck, [2019]. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-753-8. s. 671.

*nevýznamné, zda šlo o právní úkon učiněný za podmínek obvyklých v obchodním styku a zda byly splněny další podmínky určené v ustanovení § 241 odst. 5 písm. b) InsZ; podstatné je pouze to, zda za zřízení zajištění závazku dlužník současně obdržel přiměřenou protihodnotu.*²⁶⁶

6.7.2. Obvyklé obchodní podmínky

K naplnění druhé z výjimek, obsažené v ust. § 241 odst. 5 písm. b) InsZ, je InsZ předjímano splnění několika podmínek. Právní jednání musí být učiněno za podmínek obvyklých v obchodním styku. Při určení obvyklosti je třeba vycházet z dlužnickových běžných aktivit a vysledovat, jaká byla běžná praxe jeho počínání. Obvyklost nelze ovšem posuzovat bez dalšího pouze z běžné praxe dlužníka, nýbrž je třeba provést korekci obvyklými obchodními podmínkami na trhu.

Dlužník za právní jednání musí obdržet přiměřené protiplnění či z něj mít určitý majetkový prospěch. K posouzení přiměřeného protiplnění či majetkovému prospěchu bude přistupováno stejně jako v prvním vyloučeném právním jednání. Posuzovat výši protiplnění či majetkového prospěchu je nutné s přihlédnutím k okolnostem případu a k užítku, který z něj mohou nezajištění věřitelé při uspokojování svých pohledávek mít.

O takové právní jednání se nebude jednat, pokud bylo učiněno ve prospěch dlužníkovi osoby blízké nebo osoby, která s ním tvoří koncern. Pro osoby s dlužníkem spřízněné tak InsZ, stejně jako u neúčinných právních úkonů bez přiměřeného protiplnění,²⁶⁷ nestanoví žádnou právní domněnku. Spřízněné osoby při řízení o odpůrcí žalobě nemohou mít úspěch při námitce, že právní jednání bylo učiněno za podmínek obvyklých při obchodním styku, za něž dlužník obdržel přiměřené protiplnění či jiný majetkový prospěch.

Oproti znakům skutkové podstaty ust. § 241 InsZ, která nevyžaduje žádný subjektivní prvek, ale pouze prvek objektivní v podobě úpadku při právním jednání dlužníka, nebo že takové právní jednání k úpadku vedlo, tak daná výjimka subjektivní prvek přináší. Bude muset být zkoumáno, zda kontrahent mohl či nemohl při vynaložení náležité péče²⁶⁸ poznat, že dlužník je v úpadku či že v důsledku právního jednání u něj úpadek nastane. Důkazní břemeno, že

²⁶⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 13/2012, ze dne 31. 3. 2014.

²⁶⁷ Ust. § 240 odst. 4 písm. d) InsZ.

²⁶⁸ Co je pod pojmem náležitá péče míněno, rozvedl Nejvyšší soud v rozsudku sp. zn. 29 ICdo 82/2015, ze dne 29. 8. 2017.

kontrahent mohl při náležitě pečlivosti takové okolnosti rozpoznat, bude na straně žalobce. V případě, že se prokáže, že taková osoba nemohla úpadek ani jeho potencionální zvyk rozpoznat, nebude právní jednání posouzeno jako zvýhodňující.²⁶⁹

6.7.3. Právní jednání po dobu moratoria nebo zahájení insolvenčního řízení

Poslední výjimku z neúčinných zvýhodňujících právních jednání tvoří právní jednání, které bylo učiněné dlužníkem za trvání moratoria nebo po zahájení insolvenčního řízení. Obecně platí, že dlužník po zahájení insolvenčního řízení, potažmo moratoria, nemůže nakládat s majetkovou podstatou. Z této obecné premisy zákon vyčleňuje výjimky, na které se nebude hledět jako na neúčinné právní jednání. V případě moratoria tak nebude považováno právní jednání za zvýhodňující, pokud bude dlužníkem učiněno v souladu s ust. § 122 InsZ. Obdobně bude nahlíženo i na právní jednání učiněné po zahájení insolvenčního řízení v souladu s ust. § 111 odst. 2 InsZ. Lze tedy konstatovat, že tato výjimka nepřináší do InsZ žádnou novou úpravu, nýbrž pouze znovu utvrzuje, zákonem již jednou řečené.

²⁶⁹ SPRINZ, Petr. *Insolvenční zákon: komentář*. Praha: C.H. Beck, [2019]. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-753-8. s.671 – 672.

7. Neúčinnost úmyslně zkracujících právních jednání

Poslední ze skutkových podstat neúčinného právního jednání, kterému je možné odporovat na základě odpůrčí žaloby je upravena v ust. § 242 InsZ. Jedná se o právní jednání dlužníka, jimž úmyslně zkracuje věřitele. Smyslem této úpravy je tedy věřitele ochránit před jednáním, které by mělo za následek zhoršení uspokojení pohledávky takového věřitele. Zkracující právní jednání musí kumulativně naplňovat tyto znaky: 1. následkem musí být zkrácení věřitelů; 2. musí jít o úmysl zkrátit věřitele; 3. osoba, v jejíž prospěch bylo zkracující právní jednání učiněno, úmysl dlužníka znala, nebo vzhledem k okolnostem jí takový úmysl být znám musel; 4. právní jednání muselo být učiněno v časovém období pěti let před zahájením insolvenčního řízení.

7.1. Rozdíly skutkových podstat

V porovnání se zákonnou úpravou skutkových podstat upravených v ust. § 240 a § 241 InsZ vykazuje skutková podstata úmyslně zkracujícího jednání dlužníka určité rozdíly. Oproti předcházejícím skutkovým podstatám je u úmyslně zkracujícího jednání dlužníka irelevantní, v jaké situaci právní jednání proběhlo, zda v situaci, kdy dlužník byl v úpadku, nebo toto právní jednání k úpadku dlužníka vedlo.²⁷⁰ Stěžejní pro danou skutkovou podstatu je pouze následek, že právní jednání vedlo ke zkrácení věřitelů. U této skutkové podstaty není oproti předchozím skutkovým podstatám důležité, jakým způsobem se právní jednání stalo, nýbrž je důležitá subjektivní stránka obou stran právního jednání. V porovnání se skutkovou podstatou v ust. § 240 InsZ je společným znakem obou skutkových podstat zkrácení věřitele, avšak jak již bylo výše zmíněno, rozdílem je, že v právním jednání dle ust. § 242 InsZ je právně významný úmysl dlužníka zkrátit věřitele, přičemž ve skutkové podstatě dle ust. § 240 InsZ nikoliv. Se skutkovou podstatou ust. § 241 je pak rozdíl zejména v samotném hlavním znaku takového právního jednání, kdy je základním znakem zvýhodnění věřitele, které znakem skutkové podstaty dle ust. § 242 InsZ není.

²⁷⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 44/2014, ze dne 30. 6. 2016.

K tomu, aby bylo posouzeno, zda dlužník naplnil hypotézu obsaženou v ust. § 242 InsZ, není zapotřebí zkoumat předpoklady dle ust. § 240 InsZ upravující neúčinnost právních jednání bez přiměřeného protiplnění, stejně tak nemusí být naplněna ani hypotéza ust. § 241 InsZ.²⁷¹

Rozdíl úpravy ust. § 242 InsZ oproti skutkovým podstatám upravených v ust. § 240 a § 241 InsZ spočívá i v určení délky doby, časově vymežující postihnutelná právní jednání, která je podstatně delší. Důvodem k ustanovení delší doby je závažnost jednání naplňující tyto skutkové podstaty. Zatímco jednání dle ust. § 240 a § 241 InsZ nemusí být učiněny pouze v úmyslu, nýbrž též v nedbalosti, v případě právního jednání naplňující znaky ust. § 242 InsZ musí jít výlučně o úmyslné jednání s podporovaným vědomím osoby, v jejíž prospěch se právní jednání činí. Z tohoto pohledu se jedná o právní jednání závažnější a jeho odporování je tak prostřednictvím lhůty zpřísněno.

Skutková podstata v ust. § 242 InsZ je tak nejblíže podobná skutkové podstatě neúčinného právního jednání obsažené v ust. § 590 ObčZ.

7.2. Znaky zkracujícího právního jednání

Jak již bylo zmíněno výše, aby právní jednání naplňovalo hypotézu úmyslně zkracujícího právního jednání, kterému posléze může insolvenční správce prostřednictvím odpůrčí žaloby odporovat, je třeba, aby právní jednání kumulativně naplňovalo určité znaky.

7.2.1. Zkrácení věřitele

Obecnou podmínkou k naplnění znaků zvláštní skutkové podstaty je nejprve naplnit nezbytné znaky pro odporovatelné právní jednání. Mezi jedny ze základních rysů odporovatelného právního jednání patří zkrácení věřitele, respektive jeho uspokojení. Tento znak je ovšem i součástí zvláštní skutkové podstaty obsažené v ust. § 242 InsZ: „...*dlužník úmyslně zkrátil uspokojení věřitele...*“ Pojem „zkrácení věřitele“ se vykládá široce, rozumí se tím ztížení, úplné nebo částečné zmaření či oddálení uspokojení dlužníkových věřitelů, nebude ovšem postačovat pouhá hrozba nebo možnost takového následku. Nejčastěji se bude zkrácení uspokojení věřitele projevovat zmenšením majetku dlužníka na úkor majetkové podstaty, pomocí pozbytí věci, nenabytí věci či jiné

²⁷¹ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 44/2014, ze dne 30. 6. 2016; Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 13/2015, ze dne 28. 2. 2017.

majetkové hodnoty, založení jiné pohledávky či zatížení věci. Nezbytnou součástí zkracujícího právního jednání je pak příčinná souvislost mezi právním jednáním dlužníka a zkrácením věřitele.²⁷²

7.2.2. Úmysl

Subjektivní vztah dlužníka ke zkracujícímu právnímu jednání musí být ve formě úmyslu. Není důležité, zda dlužník chtěl věřitele zkrátit, a tudíž jednal ve formě úmyslu přímého, nebo věděl, že svým jednáním může věřitele zkrátit a byl srozuměn s tím, že se tak může stát a jednal tak v úmyslu nepřímém.²⁷³

7.2.3. Znalost úmyslu zkrátit věřitele

Poněkud těžce prokazatelná, avšak z hlediska naplnění zákonných znaků úmyslně zkracujícího právního jednání nezbytná je okolnost, že úmysl zkrátit věřitele byl druhé straně též znám nebo musel být znám. Při posuzování se bude vycházet v souladu s ust. § 4 odst. 2 ObčZ z hlediska průměrné, věci znalé osoby a budou zohledňovány všechny okolnosti případu. Zákon však v ust. § 242 odst. 2 InsZ užívá vyvratitelnou domněnku, že byl úmysl spočívající ve zkrácení věřitele druhé straně znám. Této domněnky se ovšem užije pouze v případech, kdy je právní jednání učiněno ve prospěch osoby blízké či osoby tvořící s dlužníkem koncern.²⁷⁴ Domněnka se vztahuje pouze na znalost úmyslu druhé strany právního jednání, a proto i v případech uplatnění vyvratitelné domněnky musí být úmysl dlužníka vždy prokázán. V případě, kdy by i druhá strana právního jednání měla úmysl zkrátit věřitele, by se nejednalo již o neúčinné právní jednání dle ust. § 242 InsZ, nýbrž z důvodu rozporu se zákonem by šlo o právní jednání relativně neplatné.²⁷⁵

7.2.4. Právní jednání v určitém období

Při naplnění skutkové podstaty ust. § 242 InsZ lze odporovat právnímu jednání dlužníka, jehož účinky nastoupily v období pěti let před okamžikem zahájení insolvenčního řízení, čímž je prakticky kopírována úprava v ObčZ, který pro totožné právní jednání určuje lhůtu stejnou. Tímto časovým obdobím je vymezován soubor potenciaálně odporovaných právních jednání dlužníka. Rozhodným okamžikem, od kterého se lhůta zpětně počítá, je pouze zahájení

²⁷² SPRINZ, Petr. *Insolvenční zákon: komentář*. Praha: C.H. Beck, [2019]. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-753-8. s. 673.

²⁷³ HÁSOVÁ, Jiřina. *Insolvenční zákon: komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-691-3. s. 938 – 939.

²⁷⁴ Viz kapitola 3.5.

²⁷⁵ Ust. § 580 ObčZ; Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 1811/2000, ze dne 26. 4. 2001.

insolventního řízení²⁷⁶, v rámci něhož je odpůrcí žaloba podávána. Není důležité, zda před tímto insolvenčním řízením dlužníka probíhalo vůči němuž řízení jiné a jak bylo skončeno, ani okamžik, kdy bylo zahájení insolvenčního řízení zahájeno. Zákonem stanovená lhůta v ust. § 242 odst. 3 InsZ se od lhůt ostatních skutkových podstat neúčinných právních jednání obsažených v InsZ liší. Lhůta s porovnáním s ostatními skutkovými podstatami je delší, a to z důvodu podchycení co možná největšího množství možných právních jednání, kterými je věřitel zkracován. Zároveň je určení delší lhůty odůvodněno požadavkem na prokázání, že takové právní jednání bylo ze strany dlužníka učiněno v úmyslu zkrátit věřitele a tento úmysl byl i druhé straně znám. Na rozdíl od dalších skutkových podstat je lhůta stejná, ať už je druhou stranou právního jednání kdokoliv a zároveň je irelevantní, zda právní jednání dlužníka vzniklo v úpadku, nebo k němu vedlo.

7.3. Časové hledisko

Pro určení, zda byla naplněna hypotéza ust. § 242 InsZ, je stěžejní určení dne uskutečnění právního jednání, k němuž musí být naplněny všechny zákonem stanovené podmínky a okolnosti. Jak z judikatury Nejvyššího soudu plyne: „*Podmínky odporovatelnosti posuzují ke dni vzniku právního úkonu, znamená to, že ke stejnému okamžiku se zjišťuje i to, zda měl dlužník po uzavření odporovaného právního úkonu další dostatečný majetek k uspokojení věřitele.*“²⁷⁷ Podmínky se tak posuzují výlučně ke dni vzniku právního jednání a pozdější změna okolností by tak neměla mít na výsledek odpůrcí žaloby vliv.

Důležitým časovým faktorem v návaznosti na stanovenou lhůtu k uplatnění odpůrcího práva je určení, v jaké rozhodné době bylo právní jednání učiněno. Určení rozhodné doby je stěžejní nejen pro určení, zda lze stále odporovat potencionálně neúčinnému právnímu jednání, ale i pro stanovení, dle jakého zákonného ustanovení bude takové právní jednání posuzováno. Pro účely takového posouzení pak na rozdíl od posuzování podmínek naplňující hypotézu ust. § 242 InsZ. Jestliže se posuzují ke dni vzniku právního jednání, je určení rozhodné doby vázáno na okamžik nabytí účinnosti takového právního jednání.²⁷⁸ Nejvyšší soud ve svém rozhodování používá premisu, že pokud by účinky

²⁷⁶ Ust. § 97 a násl. InsZ.

²⁷⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 48/2013, ze dne 22. 12. 2015; obdobně v usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 35/2017, ze dne 24. 10. 2018.

²⁷⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 76/2015, ze dne 31. 10. 2017.

právního jednání nenastaly, nebylo by čemu odporovat. Pokud účinky z právního jednání nastaly před zveřejněním vyhlášky oznamující zahájení insolvenčního řízení, bude odporování právnímu jednání posuzováno dle ust. § 242 InsZ, jestliže ovšem účinky z právního jednání nastanou až po zveřejnění vyhlášky, bude takové právní jednání posuzováno dle ust. § 111 InsZ nebo jiného zákonného ustanovení vzhledem k řešení způsobu úpadku.

Určením účinnosti pak lze zabránit i možné zpětné dataci právního jednání, která by mohla být prostředkem k obcházení zákonné úpravy odporovatelnosti neúčinným právním jednáním. Nejvyšší soud se ve své judikatuře zabýval nabytí účinnosti smlouvy o převodu vlastnického práva, přičemž určil rozhodným okamžikem chvíli: „...*kdy nastaly právní účinky vkladu vlastnického práva dovolatele podle kupní smlouvy do katastru nemovitostí.*“²⁷⁹ Obdobně lze postupovat i při zřízení zástavního práva. Lhůta pro podání odpůrcí žaloby začíná běžet ode dne následujícího po dni, kdy nastaly právní účinky vkladu práva do katastru nemovitostí.²⁸⁰ Jestliže je právní jednání vázáno na odkládací podmínku, je rozhodným okamžikem, kdy dojde k jejímu splnění. V případech, ve kterých se vyžaduje k účinnosti právního jednání více právních skutečností, postačí, pokud v době stanovené některou ze skutkových podstat ust. § 240 až § 242 InsZ dojde k poslední z nich.

Kritici upozorňují, že současné pojetí právní úpravy, zejména pak rozdílné hypotézy ust. § 111 a ust. § 240 až § 242 InsZ a judikatury může vést k určité nestabilitě spočívající v narušení předvídatelnosti třetích osob. Za současného stavu může dojít k situacím, kdy účinky právního jednání nastanou po zahájení insolvenčního řízení a budou naplňovat znaky odporovatelnosti dle ust. § 111 InsZ, a to i přesto, že v době právního jednání (před zahájením insolvenčního řízení) skutkové znaky odporovatelnosti dle ust. § 240 až § 242 InsZ nenaplňovaly.

7.4. Procesní břemeno

Při řízení o odpůrcí žalobě na základě ust. § 242 InsZ je nositelem břemene důkazního i břemene tvrzení insolvenční správce jakožto osoba, která z nich dovozuje prospěch. Insolvenční správce je tak před soudem nucen prokázat, že

²⁷⁹ Tamtéž.

²⁸⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 619/2000, ze dne 18. 7. 2000.

právní jednání dlužníka naplňuje všechny znaky zkracujícího právního jednání dle ust. § 242 InsZ. Zákonodárce v úpravě InsZ nezakotvil obecnou domněnku úmyslu dlužníka, a to zejména proto, že se jedná o vnitřní stav mysli, který nelze pozorovat ani přímo dokázat. Úmysl dlužníka musí být insolvenčním správcem dokázán k okamžiku jeho odporovaného právního jednání. Úmysl je tak nutné doložit nepřímými důkazy prokazujícími jiné vnější skutečnosti. Dokazované skutečnosti mohou být jak rázu objektivního, tak subjektivního bez ohledu na to, zda nastaly do okamžiku právního jednání, nebo po něm.²⁸¹ Úmysl dlužníka zkrátit věřitele musí být vždy pečlivě prokázán, jak ve své judikatuře upozornil Nejvyšší soud: „Nelze obecně dělat závěr o tom, že kupní smlouva je úmyslně zkracujícím právním úkonem, z pouhé skutečnosti, že ji uzavřely osoby blízké (otec a syn) a že sjednaná kupní cena byla nižší než obvyklá cena, neplyne“.²⁸² Úmyslu zkrátit věřitele může nasvědčovat řada okolností, avšak jejich splnění automaticky neznamená doložení úmyslu a je třeba zkoumat a vážit všechny okolnosti případu. Okolnostmi, které mohou nasvědčovat tomu, že pachatel jednal v úmyslu zkrátit věřitele, mohou být například situace: Dlužník si ponechal věc, jež byla předmětem právního jednání; dlužníkovi byla před uskutečněním právního jednání zaslána předžalobní či žaloba; dlužník se stáhl do ústraní; právní jednání dlužník činil skrytě před veřejností aj.²⁸³

V případě vyvratitelné domněnky obsažené ve druhém odstavci bude na osobě dlužníkovi blízké, aby prokázala, že jí dlužníkův úmysl zkrátit právním jednáním věřitele znám nebyl a ani jí při náležité pečlivosti znát nemohl.²⁸⁴

²⁸¹ MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník - velký komentář*. Svazek III. § 419-654. Praha Leges, 2014, s. 833.

²⁸² Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 307/2014, ze dne 29. 2. 2016.

²⁸³ SPRINZ, Petr. *Insolvenční zákon: komentář*. Praha: C.H. Beck, [2019]. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-753-8. s. 674.

²⁸⁴ Vzhledem k podobné koncepci k ust. § 589 a násl. ObčZ, navazující na úpravu ust. § 42a ObčZ 1964, je k této problematice přílehlavá i judikatura viz rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 21 Cdo 1912/2000, ze dne 23. 5. 2001.

8. Neúčinnost právních jednání na základě zákona

V ustanoveních InsZ se lze setkat s dvěma formami neúčinnosti právního jednání, jednak neúčinností na základě zákona a neúčinností na základě odporovatelnosti. Pokud právní splňuje některou z hypotéz právní normy, stává se tak právním jednáním přímo ze zákona neúčinným.²⁸⁵ Takto vzniklá neúčinnost již nepotřebuje soudní rozhodnutí, které by ji zakládalo, nýbrž v případě sporu, soud vydává již pouze rozhodnutí deklaratorní povahy (například ust. § 246 odst. 2 in fine). Insolvenční správce věc zahrne do soupisu majetkové podstaty bez dalšího a původního nabyvatele takové věci o tom vyrozumí. Pokud nabyvatel se soupisem nesouhlasí, může se bránit podáním vylučovací žaloby.²⁸⁶ V tomto případě tak zápis do majetkové podstaty dlužníka nebude vázán na nabytí právní moci rozhodnutí insolvenčního soudu, jako je tomu u neúčinného právního jednání na základě odporovatelnosti.

Dle původního legislativního záměru zákonodárce měla být InsZ vymezena právní jednání, které bylo možné považovat jako neúčinné až na základě pravomocného rozhodnutí soudu, ale zároveň měl InsZ vymezovat právní jednání, která měla být neúčinná již ze zákona. Tento původní záměr byl zásadně nabourán a téměř odstraněn zákonem č. 294/2013 Sb.²⁸⁷, kterým se novelizoval InsZ. Změna spočívala v novelizaci ust. § 235 odst. 2 InsZ, která nově ustanovuje, že o neúčinnost právních jednání dlužníka, i těch které InsZ označuje za neúčinné a které dlužník učinil poté, co nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, rozhoduje insolvenční soud na základě odpůřčí žaloby. Revizní novela přinesla odklon od stávající úpravy právních jednání učiněných po zahájení insolvenčního řízení, která se po splnění předpokladů ust. § 111 InsZ pokládala za neúčinná právní jednání ze zákona. Nově se tak při dlužníkově porušení ust. § 111

²⁸⁵ ŘEHÁČEK, Oldřich; VRBA, Milan. K některým otázkám spojeným s neúčinností právních úkonů podle insolvenčního zákona. [online]. *Právní rozhledy*. 2013 [cit. 9. 12. 2019] Dostupné z: <http://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nrptembrnpxa4s7hfpxgxztga2q&rowIndex=0>

²⁸⁶ Rozsudek Vrchního soudu v Praze sp. zn. 102 VSPH 82/2012 (KSPH 36 INS 9884/2010), ze dne 14. 6. 2012.

²⁸⁷ Zák. č. 249/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění pozdějších předpisů.

InsZ, musí insolvenční správce domáhat prostřednictvím odpůrcí žaloby určení takového jednání za neúčinné.²⁸⁸

8.1. Neúčinnost právního jednání po zahájení insolvenčního řízení

Mimo úpravu neúčinného právního jednání před zahájením insolvenčního řízení InsZ vymezuje právní jednání, která mohou být neúčinná po zahájení insolvenčního řízení. Dlužník je obecně po zahájení insolvenčního řízení povinen zdržet se nakládání s majetkovou podstatou (tj. se svým majetkem nebo majetkem, jenž by do ní mohl náležet)²⁸⁹, pokud by následkem takového právního jednání byla podstatná změna skladby, využití, určení či případné, nikoli zanedbatelné zmenšení majetku.²⁹⁰ Účelem takové právní úpravy je ochrana toho, aby majetková podstata dlužníka nebyla ke škodě věřitelů zkracována. Zároveň se snaží zajistit v nakládání dlužníka s majetkem určitou přiměřenost pro případ jiného rozhodnutí o insolvenčním návrhu než rozhodnutí o úpadku dlužníka. Ve sféře korporátní je mimo jiné účelem i to, aby se tak chránily zájmy věřitelů, na něž společníci korporace, která je v úpadku či k němu směřuje, nemusí být vzhledem k jejich situaci motivováni a brát tak na věřitele ohled.²⁹¹

InsZ stanovené omezení se použije od zveřejnění vyhlášky o zahájení insolvenčního řízení v insolvenčním rejstříku²⁹²: 1. v případě konkursu do zveřejnění rozhodnutí o prohlášení konkursu; 2. v případě reorganizace do právní moci rozhodnutí o povolení reorganizace, ledaže by insolvenční soud rozhodl dle ust. § 332 InsZ jinak; 3. v případě oddlužení do jeho schválení.

Jako otázka k diskusi se jeví, zda by neúčinné právní jednání naplňující skutkovou podstatu ust. § 111 InsZ mělo naplňovat obecné rysy odporovatelného právního jednání jakožto korektivu možné nespravedlnosti vzniklé na základě formálního přístupu, či nikoliv. Z judikatury Nejvyššího soudu plyne, že spíše by tomu tak být nemělo, když uvedl: „*Ustanovení § 235 odst. 1 insolvenčního*

²⁸⁸ ŘEHÁČEK, Oldřich; VRBA, Milan. Odporovatelné právní jednání v novelizovaném insolvenčním zákoně. [online]. *Epravo*. 2015. [cit. 18. 12. 2019]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/odporovatelne-pravni-jednani-v-novelizovanem-insolvencnim-zakone-97074.html>

²⁸⁹ Např. na základě neplatných nebo neúčinných právních jednání dlužníka dle ust. § 231 až § 243 InsZ.

²⁹⁰ Ust. § 111 InsZ odst. 1 InsZ.

²⁹¹ SPRINZ, Petr. *Insolvenční zákon: komentář*. Praha: C.H. Beck, [2019]. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-753-8. s. 296.

²⁹² Ust. § 109 odst. 4 InsZ.

*zákonu pak nemá smysl (je nepřesné) mluvit o tom, že dopadá i na právní úkony neúčinné ze zákona podle ustanovení § 111 insolvenčního zákona.*²⁹³ Je však otázkou, zda takové rozhodnutí je aktuální i v dnešní době, když bylo vydáno při znění zákona před 31. 12. 2013, kdy právní úprava ust. § 111 InsZ dosud upravovala neúčinnost právních jednání ze zákona. Výsledkem uvažování se může jevit, že ust. § 235 a násl. se při současném pojetí ust. § 111 InsZ., budou užívat přiměřeně.²⁹⁴

Pokud bude soudem později vyřčeno jiné rozhodnutí o insolvenčním návrhu dle ust. § 142 InsZ, účinky ust. § 111 InsZ budou odstraněny k okamžiku, kdy bude toto rozhodnutí zveřejněno v insolvenčním rejstříku. Bude-li takovéto rozhodnutí v rámci rozhodování o opravných prostředcích zrušeno, účinky plynoucí z ust. § 111 InsZ opět nastoupí, avšak nebudou tím dotčena právní jednání, úřední postupy ani rozhodnutí, která byla v mezidobí učiněna.²⁹⁵

Soud může předběžným opatřením omezení vyplývajících z ust. § 111 InsZ upravit. Rozdíl ovšem spočívá, jaký ze soudů bude předběžné opatření vydávat. V případech vydání insolvenčním soudem, může takové opatření omezení pouze zpřísnit, avšak vzhledem k následkům si při jeho zpřísnění musí počínat s maximální možnou obezřetností.²⁹⁶ V případech, kdy bude o předběžném opatření rozhodovat mimoinsolvenční soud, a to ještě před rozhodnutím o úpadku, může příslušná omezení odstranit, avšak musí být následně posuzováno, do jaké míry takové opatření zasáhne do práv a povinností vyplývajících z InsZ.²⁹⁷

Z důvodu právní jistoty lze zajistit s dlužníkovým právním jednáním souhlas insolvenčního soudu, přičemž proti takovému právnímu jednání pak není možné podat odpůrčí žalobu. Tento souhlas se bude týkat zejména právních jednání, u nichž je pochybnost, zda nebyla v rámci úpravy ust. § 111 InsZ neúčinná. Souhlas soudu však musí být dán před učiněním právního jednání. Dosažení takového souhlasu však může vykazovat určité nedostatky, zejména v případech, kdy je potřeba právní jednání učinit rychle, či pokud je nežádoucí, aby v řízení o udělení

²⁹³ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 108/2016, ze dne 27. 9. 2018.

²⁹⁴ SPRINZ, Petr. *Insolvenční zákon: komentář*. Praha: C.H. Beck, [2019]. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-753-8. s. 297.

²⁹⁵ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 311/2015, ze dne 25. 11. 2015.

²⁹⁶ Viz ust. § 113 InsZ; případně určit předběžného správce dle ust. § 112 InsZ.

²⁹⁷ SPRINZ, Petr. *Insolvenční zákon: komentář*. Praha: C.H. Beck, [2019]. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-753-8. s. 357.

souhlasu byly zveřejněny některé okolnosti právního jednání (typicky obsahy smluv).²⁹⁸

8.1.1. Materiální nakládání s majetkem

Dlužník je InsZ omezen v nakládání nejen s majetkovou podstatou, ale i s majetkem, který do majetkové podstaty může náležet. InsZ tím maže rozdíly, zda insolvenční návrh je podán věřitelem nebo dlužníkem.²⁹⁹ Vzhledem k objektivnímu vymezení toho, co spadá do majetkové podstaty dlužníka, tak spojení „*může náležet*“ užití v právní úpravě má v úmyslu mířit spíše na věci, jež by patřily do majetkové podstaty, kdyby nebyly použity při jedné z výjimek. Materiální nakládání dlužníka s majetkovou podstatou či majetkem, jenž do ní může náležet, je dosti široké a zahrnuje v sobě jak právní jednání, jež se hodnota majetku dlužníka snížila, tak i takové právní jednání, které bude vzhledem k hodnotě majetku neutrální či výhodné. Posuzování, zda byly splněny předpoklady pro naplnění neúčinného právního jednání, se stejně jako v případě skutkových podstat posuzuje ke dni učinění s přihlédnutím ke všem relevantním okolnostem. Takto posuzované budou zejména zákonem stanovené pojmy „*podstatná změna skladby*“ a „*nikoliv zanedbatelné zmenšení*“. Kozák³⁰⁰ se domnívá, že výklad pojmu „*nikoliv zanedbatelné zmenšení*“ by měl vycházet z porovnávání hodnoty případně zcizené věci a dalšího majetku dlužníka. Při posuzování těchto pojmů bude na právní jednání hleděno dle ust. § 4 ObčZ, jako třetí, nezaujatou, znalou osobu.³⁰¹

8.1.2. Plnění peněžitých dluhů

Omezení se netýká peněžitých závazků, jež vznikly před zahájením insolvenčního řízení, ale které je dlužník povinen plnit s přihlédnutím k omezení daných mu InsZ (např. § 122 InsZ). Tímto InsZ chrání kolektivní povahu insolvenčního řízení v podobě poměrného uspokojení věřitelů a zároveň zabraňuje zvýhodnění některého z nich. Není rozhodné, zda jsou peněžitě pohledávky k okamžiku zveřejnění vyhlášky o zahájení řízení splatné či nikoliv ani to, zda jsou podmíněné nebo nepodmíněné. Rozhodující bude jejich právní povaha. Plněním dluhu tak dle

²⁹⁸ RICHTER, Tomáš. *Insolvenční právo*. 2., doplněné a upravené vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2017. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-444-7, s. 276.

²⁹⁹ Ust. § 205 odst. 1 a 2 InsZ.

³⁰⁰ KOZÁK, Jan. *Insolvenční zákon: komentář*. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-578-1. s. 390.

³⁰¹ SPRINZ, Petr. *Insolvenční zákon: komentář*. Praha: C.H. Beck, [2019]. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-753-8. s. 297-298.

judikatury Nejvyššího soudu nebude započtení, tudíž takové právní jednání dlužníka bude posuzováno jako naplňující ust. § 111 InsZ.³⁰² Dlužník je oprávněn plnit své dluhy při jejich splatnosti a poměrně, poněvadž při jiném postupu by mohla být insolvenčním návrhem vyvolána platební neschopnost dlužníka.

Dlužníková úhrada pohledávky insolvenčního navrhovatele či jiných věřitelů v návrhu uvedených po zahájení insolvenčního řízení není dle soudní judikatury v rozporu s ust. § 111 InsZ.³⁰³ Dlužník je oprávněn plnit své dluhy při jejich splatnosti a poměrně, poněvadž při jiném postupu by mohla být insolvenčním návrhem vyvolána domněnka jeho úpadku. V případě následného vydání rozhodnutí dle ust. § 142 InsZ může dlužník bez obav uhrazovat své dluhy. Takovou praxi potvrdil i Vrchní soud, když stanovil: „*Citované ustanovení je založeno na dvou východiscích. Jednak sleduje, aby dlužníku, který zůstává po zahájení insolvenčního řízení osobou s dispozičním oprávněním, nebylo bráněno v plnění běžných a obvyklých závazků, jednak sleduje hledisko preventivní; dlužníku je zakázáno takové nakládání s majetkovou podstatou, které by směřovalo k podstatným změnám ve skladbě, využití nebo určení majetku náležejícímu do majetkové podstaty, popřípadě jeho nikoliv zanedbatelné zmenšení.*“³⁰⁴ Naopak není dlužníkovi umožňováno, aby uhradil pouze některé splatné pohledávky, čímž by dosáhl dočasného odvrácení úpadku. Podobná praxe je hodnocena jako zneužití práva ve smyslu sut. § 8 ObčZ a absence poctivého záměru.³⁰⁵ Jestliže by se dlužníkovi uhrazením některých vybraných splatných pohledávek podařilo zvrátit jinak hrozící rozhodnutí o úpadku, tak v případě pozdějšího opětovného zahájení insolvenčního řízení by mohly být takové úhrady dluhů posuzovány dle skutkových podstat ust. § 240 až § 242 InsZ. Nehledě na to, že by takové právní jednání mohlo být posuzováno jako trestné.³⁰⁶

8.1.3. Výjimky

Z obecné úpravy omezujícího právního jednání jsou vyjmuta některá právní jednání.³⁰⁷ K samotnému uplatnění výjimek je nutné naplnění hypotézy obsažené v prvním odstavci a následně může být naplnění takovýchto výjimek posuzováno

³⁰² Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 85/2017, ze dne 28. 11. 2018.

³⁰³ Viz např. Usnesení Vrchního soudu v Olomouci, sp. zn. 2 VSOL 185/2008, ze dne 18. 3. 2009.

³⁰⁴ Usnesení Vrchního soudu v Praze, sp. zn. 1 VSPH 466/2009-A-83, ze dne 19. 11. 2009.

³⁰⁵ RICHTER, Tomáš. *Insolvenční právo*. 2., doplněné a upravené vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2017. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-444-7, s. 275-276.

³⁰⁶ Viz ust. § 222 a následující zák. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

³⁰⁷ Ust. § 111 odst. 2 InsZ.

jak k materiálnímu jednání dlužníka, tak i k plnění peněžitých dluhů dlužníka. InsZ tak ve svém druhém odstavci taxativně určuje šest výjimek, na něž se nebude vztahovat omezení upravená v odstavci prvním.

První z výjimek, za nichž nebude platit omezení nakládání s majetkovou podstatou či s majetkem, který do ní může náležet, je splnění povinností stanovených dlužníkům zvláštními právními předpisy.³⁰⁸ Takovými povinnostmi jsou dle judikatury např. placení daní či placení soudního poplatku.³⁰⁹ Zahájení insolvenčního řízení tak nemá vliv na povinnosti upravující dlužníkovu činnost. V případech, kdy se bude jednat o plnění dluhů vzniklých na základě zvláštního právního předpisu, si Sprinz³¹⁰ myslí, že by se dluh měl hradit. Při vztáhnutí na příklady stanovené Ústavním soudem³¹¹ má za to, že zaplacení dluhu na daních by mělo za následek zvýhodnění státu a taktéž i zaplacení dlužného soudního poplatku, které v některých případech může mít značný dopad na dlužníkuv majetek. Rozhodující se tak zdá být jen a pouze ekonomický a právní kontext posuzovaného právního jednání.

Druhou výjimkou tvoří právní jednání uskutečněná v rámci provozování závodu³¹² a jeho obvyklého hospodaření. Tato výjimka slouží zejména k zachování majetku dlužníka, jenž může potenciálně sloužit věřitelům k uspokojení jejich pohledávek a který by bez obhospodařování ztrácel na své hodnotě. Podmínkou k uplatnění této výjimky tak logicky je, že dlužník musí mít provozuschopný závod. Nemůže být pak ovšem uplatňována na právní jednání, jímž by docházelo pouze k ukončování činnosti závodu, jelikož se nejedná o obvyklé hospodaření.³¹³ Je otázkou, zda danou výjimku naplňuje i restrukturalizace závodu, jak bylo mimo jiné judikováno,³¹⁴ či zda není restrukturalizací spíše naplňována další z výjimek, a to odvracení hrozící škody. K posouzení, zda právní jednání splňuje danou výjimku, patří i posuzování obvyklosti takového právního jednání. Na obvyklost je třeba nahlížet ze dvou úhlů. Jednak co je obvyklé pro dlužníka, jednak co se v rámci hospodaření

³⁰⁸ InsZ pro příklad odkazuje na ust. § 6 odst. 1 zákona č. 61/1988 Sb., o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě, ve znění pozdějších předpisů.

³⁰⁹ Viz usnesení Ústavního soudu, sp. zn. III. ÚS 188/11, ze dne 10. 2. 2011.

³¹⁰ SPRINZ, Petr. *Insolvenční zákon: komentář*. Praha: C.H. Beck, [2019]. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-753-8. s. 299.

³¹¹ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 188/11, ze dne 10. 2. 2011.

³¹² Přestože zákon hovoří o „podniku“, je třeba vzhledem k rekodifikaci soukromého práva tento pojem vykládat jako „závod“.

³¹³ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 17/2016, ze dne 27. 3. 2018.

³¹⁴ Rozsudek Vrchního soudu v Praze, so. zn. 104 VSPH 748/2016, ze dne 15. 4. 2015.

považuje za obvyklé na daném trhu. Obvyklost právního jednání lze konfrontovat s tím, zda se jedná o „...obvyklé pro pokračování provozu podniku, jeho zachování, či rozvoj.“³¹⁵ Zejména se tak bude jednat o vykonávání vlastního předmětu činnosti. Výjimku bude splňovat i úhrada některých peněžitých dluhů, což Vrchní soud v Praze shrnul, takto: „...dlužník i po zahájení insolvenčního řízení oprávněn nadále provozovat podnik a zajišťovat jeho chod a za tím účelem plnit peněžité závazky vzniklé před zahájením insolvenčního řízení. Zajištění provozu podniku není totiž možné bez vytvoření nezbytných podmínek, tedy bez možnosti úhrady materiálů, energií a služeb s provozem spojených.“³¹⁶ Obecně však ke konkrétním případům, které právní jednání lze pod výjimku zahrnout a které nikoliv, existuje poměrně obsáhlá judikatura.

Třetí výjimkou je takové právní jednání, jimž se odvrací hrozící škoda. Účelem takového právního jednání je zachování hodnoty majetku dlužníka, který posléze slouží k uspokojení věřitelů. K podřazení právního jednání pod tuto výjimku musí být hrozba újmy objektivně reálná, realizované jednání musí škodu odvrátit či alespoň zmírnit nebo minimalizovat. Zároveň lze předpokládat, že právní jednání musí být k potenciální škodě přiměřené neboli náklady na takové právní jednání nebudou vyšší než potenciální škoda. Za škodu je považována jak škoda skutečná, tak i ušlý zisk.³¹⁷ Jak Nejvyšší soud uvádí: „Skutečná škoda spočívá ve zmenšení majetku poškozeného a představuje majetkové hodnoty, které by bylo nutné vynaložit, aby došlo k uvedení věci v předešlý stav. Ušlý zisk je definován jako ušlý majetkový prospěch spočívající v nenastalém zvětšení (rozmnožení) majetku poškozeného, které bylo možno důvodně očekávat s ohledem na pravidelný běh věcí, pokud by nebylo došlo ke škodné události ... Přitom nepostačuje pouhá pravděpodobnost zvýšení majetkového stavu v budoucnu, neboť musí být najisto postaveno – a v tomto směru je důkazní břemeno na poškozeném –, že nebyť protiprávního jednání škůdce (či škodní události u objektivní odpovědnosti), majetkový stav poškozeného by se zvýšil. Ušlý zisk nemůže představovat jen zmaření zamýšleného výdělečného záměru či příslibu možného výdělku, není-li takový majetkový přínos podložený již existujícími či reálně dosažitelnými okolnostmi, z nichž lze usuzovat, že nebyť škodné události, k zamýšlenému zisku by

³¹⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 17/2016, ze dne 27. 3. 2018.

³¹⁶ Rozsudek Vrchního soudu v Praze sp. zn. 102 VSPH 418/2013, ze dne 20. 3. 2014.

³¹⁷ SPRINZ, Petr. *Insolvenční zákon: komentář*. Praha: C.H. Beck, [2019]. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-753-8. s. 300.

skutečně došlo“³¹⁸ Pod výjimku lze zahrnout i úhradu dluhů, avšak Nejvyšší soud podotýká: „...k naplnění výjimky upravené § 111 odst. 2 insolvenčního zákona zásadně nebude postačovat, že (obecně vzato) každou platbou, kterou dlužník plní závazek vůči svému věřiteli, odvrací možné (právním předpisem či smlouvou přepokládané) důsledky (např. vznik nároku věřitele na úroky z prodlení či majetkové sankce), které by jinak měly (nebýt takové platby) negativní dopad (být omezený § 170 insolvenčního zákona) do majetkových poměrů dlužníka.“³¹⁹

Dalšími výjimkami z omezení nakládání dlužníka s majetkovou podstatou či majetkem, jenž do ní může náležet, je výživné, přestože je dle ust. § 169 odst. 1 písm. e) InsZ pohledávkou postavenou na roveň za majetkovou podstatou. Dále zákon hovoří o výjimce zaplacení procesních sankcí, což se může zdát poněkud nelogické a je otázkou, proč to zákonodárce do výjimek zahrnul. Je třeba též podotknout, že není přesně jasné, co je takovými sankcemi myšleno, pravděpodobně pořádková pokuta, která se ovšem při žádném ze způsobů řešení úpadku neuspokojuje.³²⁰ Poslední výjimkou, přidanou do úpravy InsZ Revizní novelou, jsou pohledávky za majetkovou podstatou a pohledávky jim postavené na roveň, které jsou hrazeny k datu splatnosti pouze tehdy, pokud to majetková podstata dovoluje. Tím je zřejmě zákonodárcem odkazována na pravidlo ust. § 305 odst. 2 InsZ, kdy pokud nelze uspokojit některé z upřednostňovaných pohledávek, nelze hradit ani pohledávky ust. § 168 a § 169 InsZ.

V uvedených případech tak bude dlužník moci nakládat s majetkovou podstatou i způsoby uvedenými v prvním odstavci a zároveň taková právní jednání nebudou vůči věřitelům považována za neúčinná.

8.1.4. Následky porušení omezení

Pokud dojde právním jednáním k naplnění hypotézy upravené v ust. § 111 odst. 1 InsZ a zároveň toto právní jednání nebude naplňovat některou z výjimek obsažených ve druhém odstavci, dojde vůči věřitelům k jeho neúčinnosti ze zákona. Neúčinnost právního jednání založená ust. § 111 InsZ nastávala do účinnosti Revizní novely automaticky z dikce zákona. V úpravě InsZ ve znění po Revizní novele se neúčinnost prosazuje odpůrcí žalobou podanou insolvenčním

³¹⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 17/2016, ze dne 27. 3. 2018.

³¹⁹ Tamtéž.

³²⁰ Ust. § 170 písm. d) InsZ.

správce.³²¹ Rozhodnutí o neúčinnosti právního jednání posuzované dle ust. § 111 InsZ je na rozdíl od rozhodnutí o neúčinnosti právního jednání dle skutkových podstat ust. § 240 až § 242 InsZ deklaratorní povahy. Tím, že je neúčinnost soudem deklarována, může insolvenční správce následně věc majetek zahrnout do soupisu majetkové podstaty dlužníka. Odporování neúčinnému právnímu jednání dle ust. § 111 InsZ má smysl pouze tehdy, kdy insolvenční soud následně zjistil úpadek dlužníka. Je těžko představitelné, že by se insolvenční správce na základě odpůrčí žaloby domáhal vůči věřiteli dlužníka, aby vrátil do majetkové podstaty dlužníka plnění, jež mu dlužník v rozporu s ust. § 111 InsZ poskytl v situaci, kdy byl insolvenční návrh soudem zamítnut.

8.1.5. Rozdíly oproti skutkovým podstatám

Zásadním pro odlišení a určení, zda se neúčinné právní jednání bude posuzovat dle ust. § 111 či jedné ze skutkových podstat ust. § 240 až §242 InsZ je kdy nastaly účinky takového právního jednání. Za stěžejní se považuje okamžik zveřejnění vyhlášky o zahájení insolvenčního řízení v insolvenčním rejstříku, jelikož podle tohoto okamžiku ve spojení s účinky právního jednání bude mimo jiné rozhodováno, jakým zákonným ustanovením se bude posuzování neúčinnosti řídit. Pokud účinky právního jednání nastaly před zveřejněním, bude neúčinnost právního jednání posuzována dle ust. § 240 až § 242 InsZ. Pokud tomu však bude naopak, bude se neúčinnost posuzovat dle ust. § 111 InsZ. V případech, kdy je právní jednání vázané na odkládací podmínku, je rozhodující, kdy byla tato odkládací podmínka splněna. V judikatuře je následná praxe vyjádřena například ve spojitosti s převodem nemovité věci, kdy rozhodujícím okamžikem, jenž bude stěžejní pro určení, podle jaké právní úpravy se bude právní jednání posuzovat, je okamžik, ke kterému dochází k převodu vlastnického práva k nemovité věci neboli nastávají účinky takového převodu.³²² Nejvyšší soud vychází z úvahy, že pokud nenastaly účinky právního jednání, tak není zapotřebí danému právnímu jednání odporovat. Taková úvaha má oporu i v tom, že je tak zabraňováno případné zpětné dataci právního jednání za účelem vyhnutí se možnosti určení jeho neúčinnosti. Nedokonalost takového pohledu spočívá v tom, že po zahájení

³²¹ Ust. § 235 InsZ; Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 3668/2015, ze dne 31. 8. 2017.; k odpůrčí žalobě viz kapitola 3. Diplomové práce.

³²² Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 76/2015, ze dne 31. 10. 2017.

insolvenčního řízení může být posuzované právní jednání shledáno jako neúčinné (dle ust. § 111 InsZ), avšak v době jeho učinění, před zahájením insolvenčního řízení, by svými znaky nenaplnovalo žádnou ze skutkových podstat ust. § 240 až § 242 InsZ. Nastolená úvaha, již argumentuje Nejvyšší soud, má za následek podstatné narušení předvídatelnosti třetích osob.

V porovnání obou skupin skutkových podstat je důležité též poukázat na podmínky jejich splnění, kdy zákonná úprava skutkových podstat neúčinných právních jednání, jejichž účinky nastoupili před zveřejněním vyhlášky o zahájení insolvenčního řízení, jsou obecně přísnější než předpoklady, za nichž lze právní jednání posuzovat dle ust. § 111 InsZ.³²³

8. 2. Neúčinnost ze zákona

Z důvodu Revizní novely v InsZ zůstává pouze jediný případ neúčinnosti právního jednání ze zákona, ke kterému není třeba rozhodnutí insolvenčního soudu, který by neúčinnost založil, jako je tomu v případech neúčinností dle ust. § 235 a násl. InsZ. Touto výjimkou jsou právní jednání dlužníka související s majetkovou podstatou v době, kdy je již prohlášen konkurs a s tím spojený přechod oprávnění nakládat s jeho majetkovou podstatou na insolvenčního správce.³²⁴ Právní jednání učiněné dlužníkem po rozhodnutí o konkursu zůstává platné, ovšem vůči dlužníkovým věřitelům se stává neúčinné ze zákona. Tím je vyloučeno uplatnění ust. § 235 odst. 2 InsZ a není tak potřeba k určení neúčinného právního jednání podávat odpůrčí žalobu. Důvodem vyloučení užití odpůrčí žaloby je snaha o navrácení majetku zpět do majetkové podstaty dlužníka co možná nejjednodušším způsobem a to provedením soupisu majetkové podstaty dlužníka. Tím se tak insolvenční správce vyhne někdy zdlouhavému soudnímu řízení o odpůrčí žalobě. Nutno podotknout, že dotčený subjekt se proti soupisu může bránit vylučovací žalobou³²⁵ a tak potencionální zkrácení a zjednodušení navrácení majetku do majetkové podstaty nemusí být vždy. Tento postup uplatnění neúčinnosti právního jednání ze zákona má dle zákonodárce své opodstatnění vzhledem k situaci, že informace o dlužníkovi, který je v konkursu je informací veřejně dostupnou v insolvenčním rejstříku, kterou by měl každý, kdo

³²³ Tamtéž.

³²⁴ Viz ust. § 246 odst. 1 InsZ.

³²⁵ Dle ust. § 225 InsZ.

je dbalý svých práv si ověřit a s takovýmto dlužníkem právní jednání týkající se majetkové podstaty nesjednávat. Odpůrčí žaloba podaná insolvenčním správcem by se tak za této situace jevila jako neúčelná a mohla by vést k pokusům dlužníka záměrně zkracovat majetek.³²⁶

Jak již bylo zmíněno, právní jednání neúčinné ze zákona, aniž by byla vyslovena neúčinnost rozhodnutím soudu o odpůrčí žalobě, zůstává i nadále platné.³²⁷ To má za následek, že plnění z takového právního jednání náleží do majetkové podstaty dlužníka. Dlužník ovšem neztrácí hmotněprávní způsobilost k právnímu jednání a je tak oprávněn činit taková právní jednání, která majetkovou podstatu obohacují, taková právní jednání pak budou vůči věřitelům posuzována jako účinná.³²⁸ Obohacující právní jednání tak může dlužník činit, jestliže jsou insolvenčním správcem, který dbá na zachování společného zájmu věřitelů, akceptována. Oproti tomu u znevýhodňujícího právního jednání dlužníka, nastává již zmíněná neúčinnost ze zákona.

Není zřejmé³²⁹, vůči komu by se neúčinnost právního jednání dlužníka po rozhodnutí o konkurzu měla dovozovat. Lze ovšem usuzovat, že se tak bude dít ve vztahu k věřitelům dlužníka. Tím ovšem nejsou myšleni pouze věřitelé, kteří jsou účastníky insolvenčního řízení, ale také věřitelé, které sice účastníky nejsou (neuplatňují své právo proti dlužníkovi), avšak pohledávku vůči dlužníkovi mají.

I pro dlužníkovu neúčinné právní jednání ze zákona platí ust. § 237 odst. 4 InsZ, tudíž osoby, které vydali plnění do majetkové podstaty dlužníka, se po skončení insolvenčního řízení mohou domáhat jeho vrácení, pokud ovšem nebylo insolvenčním správcem užito k uspokojení dlužnických věřitelů.

Pokud dlužník právně jednal v den, kdy se stalo rozhodnutí o prohlášení konkursu účinné³³⁰ a to bez ohledu na to, a zároveň nejisté, v jaký okamžik takto jednal, zda před nebo po nabytí účinnosti rozhodnutí, stanovuje InsZ vyvratitelnou

³²⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 294/2013 Sb. kterým se mění zákon č. 182/2006Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění pozdějších předpisů [online], [cit. 9. 12. 2019], Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgezv6mrzgrpwi6q&rowIndex=0>

³²⁷ Ust. § 236 InsZ.

³²⁸ HÁSOVÁ, Jiřina. *Insolvenční zákon: komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-691-3. s. 968.

³²⁹ S přihlédnutím k ust. § 236 InsZ.

³³⁰ V den, kdy rozhodnutí o prohlášení konkursu bylo zveřejněno v insolvenčním rejstříku, viz ust. § 245 odst. 1 InsZ.

domněnku, že dlužní jednal až poté, kdy dispoziční oprávnění přešlo insolvenční správce. Toto je projeve snahy InsZ usnadnit insolvenčnímu správci důkazní břemeno. Důkazní břemeno tak přechází na dlužníka a na osobu, vůči které bylo právní jednání učiněno, když mohou pomocí důkazu opaku prokázat, že jednali v okamžik předcházejícímu zveřejnění rozhodnutí o prohlášení konkursu, čímž bude domněnka vyvrácena. Nutno podotknout, že v ust. § 246 odst. 3 InsZ je zřejmě špatně uvedeno spojení „ *v den, kdy se rozhodnutí o úpadku stalo účinným*“, které v kontextu upravované problematiky nedává smysl. Správně by tak mělo být uvedeno místo „*rozhodnutí o úpadku*“ spíše „*rozhodnut o konkursu*“.

V zákoně, kromě ustanovení, které hovoří o neúčinnosti právního jednání, avšak, jak již bylo zmíněno, potřebují k tomu deklaratorní rozhodnutí soudu, existuje další forma neúčinnosti ze zákona, která má odlišný charakter než neúčinnost v ust. § 235 a násl. InsZ. Taková forma neúčinnosti právního jednání ze zákona je upravena v ust. § 248 odst. 2 InsZ, podle které jsou neúčinná práva z uspokojení zajištění, které bylo mezi věřitelem získáno jakýmkoliv způsobem po zahájení

insolvenčního řízení. V dané situaci se tak neúčinnost nevztahuje na jednání jako takové, nýbrž na jeho výsledek, kterým je zajištění pohledávky a z toho plynoucí právo na oddělené plnění. Jedná se tak o neúčinnost svého druhu. Obdobně je nahlíženo i na právo věcného břemene vyplývající z ust. § 248 odst. 3 InsZ ve vazbě na ust. § 285 odst. 4 InsZ.³³¹ Podle Moravce³³² je pak obdobnou situací zpeněžování majetkové podstaty ve smyslu ust. § 283 odst. 1 InsZ, dle kterého není při zpeněžování majetkové podstaty insolvenční správce omezen ujednáními, které brání úplatnému postoupení dlužníkových pohledávek a není ani vázán předkupními právy, což plyne z ust. § 284 odst. 2 InsZ.

³³¹ ŘEHÁČEK, Oldřich; VRBA, Milan. K některým otázkám spojeným s neúčinností právních úkonů podle insolvenčního zákona. [online]. *Právní rozhledy*. 2013 [cit. 9. 12. 2019].

³³² HÁSOVÁ, Jiřina. *Insolvenční zákon: komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-691-3. s. 886 – 887.

9. Závěr

Předmětem diplomové práce bylo neúčinné právní jednání v insolvenčním právu. Vytyčeným cílem v úvodu této práce pak bylo zmapování a analyzování aktuálního stavu neúčinného právního jednání dle InsZ. K dosažení cíle autor použil nejen komentářovou literaturu, ale taktéž literaturu odbornou, soudní judikaturu a odborné články. Díky různorodosti zdrojů, vykazuje diplomová práce nejen popis normativní úpravu neúčinnosti právního jednání dle InsZ, ale taktéž výsledek jeho aplikace, který je spatřován v judikatuře, pohled v souvislostech a v propojenosti systému insolvenčního řízení a odporovatelnosti neúčinného právního jednání, jenž poskytuje odborná literatura. V neposlední řadě práce obsahuje určitou kritiku současné právní úpravy s možnými návrhy na řešení, které poskytují odborné články.

Začátek práce je věnován neúčinnému právnímu jednání z pohledu obecné právní úpravy ObčZ. Krátce je zde poukázáno i na některé rozdíly, jež jsou mezi úpravou obecnou a úpravou zvláštní. Toto téma zde však záměrně vyčerpáno, jelikož k lepší představitivosti a přehlednosti, je dle názoru autora práce lepší upozorňovat na odlišnosti v textu tam, kde je zrovna řešena z hlediska InsZ. Druhá kapitola představuje jakýsi úvod do neúčinného právního jednání dle InsZ. Zaobírá se obecnou definicí neúčinnosti a vymezuje její vztah k neplatnosti. Dále je v práci rozebírána odpůřčí žaloba jako procesněprávní nástroj k docílení vyslovení neplatnosti právního jednání. Pozornost je věnována zejména lhůtě a její povaze, aktivní a pasivní legitimaci, následkům, které mohou rozhodnutí o odpůřčí žalobě vyvolat a střetu odpůřčího práva mimoinsolvenčního s insolvenčním. Následující část práce se týká jednotlivých skutkových podstat, jejich zvláštností, lhůt, jejich podobností a zároveň odlišností.

V rámci zkoumání a studování této problematiky autor narazil na obtíže, s nimiž bylo nutno se vypořádat. Z jeho pohledu bylo jedním z úskalí malá rozmanitost dostupné odborné literatury a komentářů, mnohé z nich totiž čerpaly ze stejných zdrojů a lišily se pouze v maličkostech. Poměrně překvapivá byla úroveň a počet soudní judikatury, zejména pak rozhodnutí Nejvyššího soudu. Ten i přes stále

přetrvávající absenci vyřešení některých otázek již opustil fázi vysvětlování základních pojmů a přesunul se k posuzování více skutkových průběhů neúčinných právních jednání.

Závěrem by autor rád dodal, že i přes některé chyby, hraničící z jeho pohledu až s excesy, jako je do dnešního dne neustálené pojmosloví ObčZ a InsZ či délka lhůty pro podání odpůrcí žaloby insolvenčním správcem, která je vzhledem k jeho dalším povinnostem v insolvenčním řízení, poněkud krátká, je dle autorova právní úprava neúčinnosti kvalitní. Insolvenční právo je však vzhledem k počtu jeho novelizací rychle měnícím se právem. Díky neustálým společenským změnám a stálému nacházení rovnováhy mezi postavením věřitele a dlužníka nic nenasvědčuje tomu, že by se současný trend do budoucna změnil. Je třeba tedy počkat, jak moc tyto změny zasáhnou i úpravu neúčinného právního jednání dle InsZ.

Resumé

The thesis deals with ineffective legal action according to the Insolvency Act. The aim of this work is to map and analyze the current state of ineffective legal action under the Insolvency Act (Act No. 182/2006 Coll.) The author divided the work into eight chapters. The first chapter is focused on the general regulation of ineffective legal acts in the Civil Code, together with some differences from the regulation of the Insolvency Act. The differences between the two regulations are highlighted throughout the work.

The second chapter deals with the special regulation of ineffective legal acts contained in the Insolvency Act. The chapter focuses mainly on the general definition of ineffective legal behavior under the Insolvency Act.

The third chapter deals with the institute of a counterclaim action as a means of insolvency administrator for obtaining a declaration of ineffectiveness of legal action. When dealing with this issue, due to the nature of the insolvency law, as a *lex specialis*, it is necessary to take into account the *lex generalis* in the form of the Code of Civil Procedure (Act No. 99/1963 Coll.)

Key information for the issue is contained in the fifth to eighth chapter. These are devoted solely to the merits of the ineffective legal acts regulated by the Insolvency Act and also the ineffectiveness of legal acts under the law.

However, insolvency law is a rapidly changing law due to the number of its amendments. Due to the constant social changes and the constant proces of finding balance between the creditor and the debtor, there is no indication that the current trend will change in the future. It is therefore necessary to wait to see how much these changes will also affect the regulation of ineffective legal behavior under the Insolvency Act.

Použité zdroje

LITERATURA:

DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné. 2.*, aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016-. ISBN 978-80-7552-187-3.

HÁSOVÁ, Jiřina. *Insolvenční zákon: komentář. 3. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2018, Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-691-3.

HÁSOVÁ, Jiřina a Tomáš MORAVEC. *Insolvenční řízení. 2. vydání.* V Praze: C.H. Beck, 2018. Právní praxe. ISBN 978-80-7400-715-6.

KOZÁK, Jan. *Insolvenční zákon: komentář. 5. vydání.* Praha: Wolters Kluwer, 2019. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-578-1.

LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář. 1. vydání.* Praha: C. H. Beck, [2014], ISBN 978-80-7400-529-9.

MARŠÍKOVÁ, Jolana. *Insolvenční zákon: ve znění zákona č. 64/2017 Sb. s poznámkami, judikaturou, nařízením Evropského parlamentu a Rady 2015/848 a prováděcími předpisy. 3. aktualizované vydání podle stavu právní úpravy k 1.1.2018.* Praha: Leges, 2018. Glosátor. ISBN 978-80-7502-257-8.

MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek III. § 419-654.* Praha Leges, [2014], ISBN 978-80-7502-003-1.

RICHTER, Tomáš. *Insolvenční právo. 2.*, doplněné a upravené vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2017. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-444-7.

SPRINZ, Petr. *Insolvenční zákon: komentář.* Praha: C.H. Beck, [2019]. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-753-8.

SVOBODA, Karel. *Občanský soudní řád: komentář. 2. vydání.* V Praze: C.H. Beck, 2017. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-673-9.

ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer ČR. 2014, a. s., ISBN 978-80-7478-370-8.

WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. *Civilní právo procesní. 9. aktualizované vydání.* Praha: Leges, 2018. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-298-1.

ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Právní jednání podle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.: komentář, srovnání se zahraničím a vybraná platná judikatura. 2. vyd.* Praha: Linde Praha, 2013. ISBN 978-80-7201-918-2.

ODBORNÉ ČLÁNKY

ŘEHÁČEK, Oldřich; VRBA, Milan. Relativní neúčinnost právních jednání dle nového občanského zákoníku. *Právní rozhledy*. 2013, 2013(21), s. 747

ŘEHÁČEK, Oldřich; VRBA, Milan. Odporovatelné právní jednání v novelizovaném insolvenčním zákoně. [online]. *Epravo*. 2015. [Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/odporovatelne-pravni-jednani-v-novelizovanem-insolvencnim-zakone-97074.html>]

ŘEHÁČEK, Oldřich; VRBA, Milan. K některým otázkám spojeným s neúčinností právních úkonů podle insolvenčního zákona. [online]. *Právní rozhledy*. 2013. Dostupné z: <http://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nrptembrgnpxa4s7hfpngxztga2q&rowIndex=0>

LEGISLATIVNÍ DOKUMENTY

Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

Důvodová zpráva k zákonu č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích). Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgezv6mrzgrpwi6q&rowIndex=0>

Důvodová zpráva k zákonu č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon). Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/urad-vlady/poskytovani-informaci/poskytnute-informace-na-zadost/Priloha_29_duvodova_zprava_predlozena_vlade.pdf

Důvodová zpráva k zákonu č. 294/2013 Sb. kterým se mění zákon č. 182/2006Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění pozdějších předpisů. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgezv6mrzgrpwi6q&rowIndex=0>

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

zákon číslo 99/1963 Sb., Občanský soudní řád ve znění pozdějších předpisů

zákon číslo 40/1964 Sb., Občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů

zákonu č. 61/1988 Sb., o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě, ve znění pozdějších předpisů.

zákon číslo 182/2006 Sb., o úpadku a způsobu jeho řešení (insolvenční zákon) ve
znění pozdějších předpisů

zákon číslo 40/2009 Sb., trestní zákoník ve znění pozdějších předpisů

zákon číslo 89/2012 Sb., Občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů

zákon číslo 294/2013Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku
a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a
zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění pozdějších předpisů

JUDIKATURA

Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 33/97

Nález Ústavního soudu, sp. zn. III. ÚS 545/99

Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 3/02

Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. Pl. ÚS 33/15

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 188/11

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 4970/2009

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 365/2009

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 NSČR 28/2011

Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 ICdo 3/2013

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 2299/2013

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 5/2015

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 54/2015

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 311/2015

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 3668/2015

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 35/2017

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 177/2017

Usnesení Vrchního soudu v Olomouci, sp. zn. 2 VSOL 185/2008

Usnesení Vrchního soudu v Olomouci sp. zn. 13 Cmo 4/2010

Usnesení Vrchního soudu v Olomouci, sp. zn. 14 VSOL 323/2017

Usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 41 INS 128/2008, 1 VSPH 8/2008

Usnesení Vrchního soudu v Praze, sp. zn. 1 VSPH 466/2009-A-83

Usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. Ncp 2311/2010

Usnesení Vrchního soudu v Praze sp.zn. KSCB 26 INS 10715/2010 2 VSPH 712/2012

Usnesení Vrchního soudu v Praze, sp. zn. 103 VSPH 483/2015

Usnesení Vrchního soudu v Praze, sp. zn. 102 VSPH 603/2015

Usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 104 VSPH 435/2016

Usnesení Vrchního soudu v Praze, sp. zn. 104 VSPH 494/2017

Rozsudek soudního dvora Evropské unie, sp. zn. C-296/17

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 619/2000

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 12/2005

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 677/2011

Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 ICdo 6/2012

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 13/2012

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 14/2012

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 2631/2012

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 17/2013

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 48/2013

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 44/2014

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 72/2014

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 307/2014

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 980/2014

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 3815/2014

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 12/2015

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 13/2015

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 37/2015

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 76/2015

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 97/2015

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 539/2015

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 17/2016

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 78/2016

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 86/2016

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 106/2016

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 108/2016

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 ICdo 85/2017

Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 867/2018

Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci sp. zn. 13 VSOL 31/2017

Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci sp. zn. 14 VSOL 414/2017

Rozsudek Vrchního soudu v Praze, sp. zn. 15 Cmo 72/2010

Rozsudek Vrchního soudu v Praze sp. zn. 102 VSPH 82/2012 (KSPH 36 INS 9884/2010)

Rozsudek Vrchního soudu v Praze sp. zn. 102 VSPH 418/2013

Rozsudek Vrchního soudu v Praze sp. zn. 29 Cdo 363/2015

Rozsudek Vrchního soudu v Praze sp. zn. 102 VSPH 770/2016

Rozsudek Vrchního soudu v Praze, sp. zn. 103 VSPH 843/2016